

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANA SANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI

GRAFİK TASARIMDA ESİNLENME, İNTİHAL VE
ÖZGÜNLÜK İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
SİNEM ŞAHİN

Danışman
ÖĞR. GÖR. MEHMETŞAN YILDIZHAN

HAZİRAN 2010
İSTANBUL

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GRAFİK TASARIM ANA SANAT DALI
GRAFİK TASARIM PROGRAMI

GRAFİK TASARIMDA ESİNLENME, İNTİHAL VE
ÖZGÜNLÜK İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
SİNEM ŞAHİN

Danışman
ÖĞR. GÖR. MEHMETŞAN YILDIZHAN

HAZİRAN 2010
İSTANBUL

T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

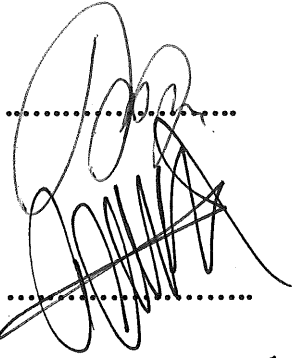
Grafik Tasarım Anasanat Dalı Grafik Tasarım Programı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi **Sinem ŞAHİN** tarafından hazırlanan “**Grafik Tasarımda Esinlenme, İntihal ve Özgünlük İncelemesi**” adlı bu çalışma jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Tarihi : 22.06.2010

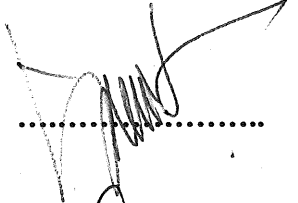
(Jüri Üyesinin Ünvanı , Adı , Soyadı ve Kurumu) :

İmzası :

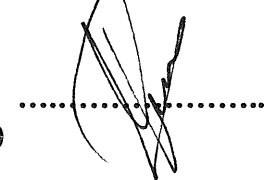
Jüri Üyesi: Öğr.Gör.Mehmetşan YILDIZHAN
Danışman- HAL.Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr.Gör.

.....

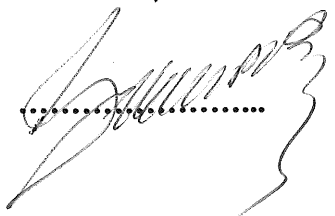
Jüri Üyesi : Prof.Dr.Esin SARIOĞLU
HAL.Üniv. Tekstil ve Moda Tasarım ASD Öğr.Üyesi

.....

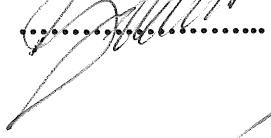
Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Nuri SEZER
HAL.Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr.Üyesi

.....

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Şebnem R.TEMİR
HAL.Üniv. Tekstil ve Moda Tasarım ASD Öğr.Üyesi (Yedek)

.....

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Savaş ÇEVİK
HAL.Üniv. Grafik Tasarım ASD Öğr.Üyesi (Yedek)

.....

ÖNSÖZ

“Grafik Tasarımda Esinlenme, İntihal ve Özgünlük İncelemesi” isimli araştırma Haliç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Grafik Tasarım Anasanat Dalı Yüksek Lisans Programı'nda tez olarak hazırlanmıştır.

Esinlenme, yaratıcılığı tamamlayan ve bütünleyen bir anlam içermekte ve ortaya konulan eserde “özgünlük” halinin oluşmasını sağlayan sürecin önemli bir basamağıdır. Günümüzde, özellikle son dönemlerde, sıkça duyduğumuz intihal kavramı beni bu konuda araştırma yapmaya ve tezimi bu konu üzerine oluşturmaya yöneltti. Esinlenmeyi, intihalin bir bahanesi veya kaçış noktası olarak gören bir anlayışa karşı duran bir inceleme ile intihalin kabul edilemeyecek oluşuna dair oluşturulacak bir tezin yararlı olabileceği düşündüm. Bu süreçte her zaman yanımda olduklarını hissettiğim ailem ve desteğini esirgemeyen hocam, Mehmetşan Yıldızhan'a teşekkür ederim.

Haziran 2010

Sinem ŞAHİN

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	I
ŞEKİL LİSTESİ.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
1.GİRİŞ.....	1
2.ESİNLENME, İNTİHAL VE ÖZGÜNLÜK KAVRAM AÇIKLAMALARI.....	3
2.1.Kavram Açıklamaları.....	3
2.1.1.Esinlenme Kavramı.....	3
2.1.1.1.Esinlenme Biçimleri.....	5
2.1.2.İntihal Kavramı.....	7
2.1.2.1.İntihal Çeşitleri.....	11
2.1.2.2.İntihali Önleme Yolları.....	12
2.1.3.İntihal ve Esinlenme Arasındaki Farklar.....	16
2.1.4.Özgünlük Kavramı.....	18
2.2.Farklı Disiplinlerde Örneklerle Birlikte İntihal ve Esinlenme.....	20
3.GRAFİK TASARIMDA ESİNLENME, İNTİHAL VE ÖZGÜNLÜK.....	31
3.1.Esinlenme İncelemesi.....	31
3.1.1.Esinlenmenin Gerekliliği ve Yaratıcılıktaki Etkisi.....	31
3.1.2.Esinlenmenin Sınırlarının İncelenmesi.....	34
3.2. İntihal İncelemesi.....	36
3.2.1.İntihalin Yaratıcılığa Olumsuz Etkileri.....	36
3.2.2.Reklam Sektörünün İntihal Sebebiyle Girdiği Çıkmazlar.....	38
3.2.3.İntihal Örnekleri.....	43
3.3.Özgünlük İncelemesi.....	76
3.3.1.Özgünlük Yakalama ve Yaratıcılık Olgusu.....	76
3.3.2.İyi Fikir ve Özgünlük Kavramı	80

4.HUKUKSAL AÇIDAN ESİNLENME VE İNTİHAL.....	83
4.1.İntihal Kavramı ile Benzer Kavramların Karşılaştırılması.....	83
4.1.1.İntihal ve İktibas.....	83
4.1.2.İntihal ve İşleme Eser.....	84
4.1.3.İntihal ve Fikir Örtüşmesi.....	86
4.1.4.İntihal ve Gizli Anımsama.....	87
4.2.Esinlenme ile Benzer Kavramların Karşılaştırılması.....	88
4.2.1.Esinlenme ve Fikir Örtüşmesi.....	88
4.2.2.Esinlenme ve İşleme Eser.....	89
4.3.Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda İntihale İlişkin Hukuksal Haklar	90
4.3.1.Tespit Davası.....	90
4.3.2.Tecavüzün Ref'i Davası.....	92
4.3.3.Tecavüzün Men'i Davası.....	93
4.3.4.Tazminat Davaları.....	94
4.3.5.İntihal Fiiline Karşı Ceza Davası.....	98
4.3.6.Tedbir Talepleri.....	98
5.SONUÇ.....	101
6.KAYNAKLAR.....	103
7.EKLER.....	106
8.ÖZGEÇMİŞ.....	110

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
NASA	: National Aeronautics and Space Administration
IAK	: İnsan Araştırmaları Komitesi
ODTU	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
s.	: Sayfa
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
THY	: Türk Hava Yolları
TÜBA	: Türkiye Bilimler Akademisi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UEAM	: Uygulamalı Etik Araştırmaları Merkezi
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 2.1: Steven Klein, W Magazine, 2009 (orjinal).....	27
Şekil 2.2: Mehmet Turgut, OK! Magazine, 2009 (intihal).....	28
Şekil 2.3: Sam Oshaver (orjinal).....	29
Şekil 2.4: Mehmet Turgut (intihal).....	30
Şekil 3.1: Avis Gazete İlanı (orjinal).....	40
Şekil 3.2: Atlas Jet Gazete İlanı (intihal).....	41
Şekil 3.3: MSN Reklam Filmi (orjinal).....	44
Şekil 3.4: Casper Reklam Filmi (intihal).....	44
Şekil 3.5: Carlo Vega Reklam Filmi (orjinal).....	45
Şekil 3.6: THY Reklam Filmi (intihal).....	45
Şekil 3.7: Talk Talk Reklam Filmi	46
Şekil 3.8: Akbank Reklam Filmi	47
Şekil 3.9: Shiseido Reklam Filmi.....	47
Şekil 3.10: Sci Fi Tanıtım Filmi (orjinal).....	48
Şekil 3.11: Aksigorta Reklam Filmi (intihal).....	49
Şekil 3.12: 3 Network Reklam Filmi (orjinal).....	49
Şekil 3.13: Ülker İkram Reklam Filmi	50
Şekil 3.14: Hope Garden Web Sitesi Benzerliği.....	51
Şekil 3.15: Dilek Bahçesi Web Sitesi Benzerliği.....	51
Şekil 3.16: Mana Digital Web Sitesi (orjinal).....	52
Şekil 3.17: Fixel Studio Web Sitesi (intihal).....	52
Şekil 3.18: Grey NY Web Sitesi (orjinal).....	53
Şekil 3.19: Alametifarika Web Sitesi (intihal).....	54
Şekil 3.20: Tallis Talk Web Sitesi Benzerliği.....	54
Şekil 3.21: Tele Kazık Web Sitesi Benzerliği.....	55
Şekil 3.22: Mercedes-Benz İlanı (orjinal).....	56
Şekil 3.23: Audi İlanı (intihal).....	57
Şekil 3.24: Ytong İlanı Benzerliği.....	58
Şekil 3.25: Türkiye Hazır Beton Birliği İlanı Benzerliği.....	58
Şekil 3.26: Seat İlanı (orjinal).....	59

Şekil 3.27: Volkswagen İlanı (intihal).....	59
Şekil 3.28: Bustop Billboard Uygulaması Benzerliği.....	60
Şekil 3.29: Pretty Polly Billboard Uygulaması Benzerliği.....	60
Şekil 3.30: Havoc Film Afişi (orjinal).....	61
Şekil 3.31: Babel Film Afişi (intihal).....	62
Şekil 3.32: Deutsche Post İlanı 1 (orjinal).....	63
Şekil 3.33: Deutsche Post İlanı 2 (orjinal).....	63
Şekil 3.34: Telsim-Vodafone İlanı (intihal).....	64
Şekil 3.35: Uluslar arası Af Örgütü Outdoor Uygulaması (orjinal).....	65
Şekil 3.36: Devlet Tiyatroları Outdoor Uygulaması Benzerliği	66
Şekil 3.37: Reynold Brown (1958); Konser Afişi (2009).....	67
Şekil 3.38: Tasarımcısı Bilinmiyor (1913); Gerald Bustamente (2003); Tasarımcısı Bilinmiyor (2007).....	67
Şekil 3.39: Pierre Bonnard (1894); Tadanori Yokoo (1968).....	68
Şekil 3.40: Niagara (2008); Thee Feder (2010).....	68
Şekil 3.41: Stacy Drummond (2005); Konser Afişi (2009).....	69
Şekil 3.42: Herbert Bayer (1930); Kate Gibb (2007).....	69
Şekil 3.43: Judy Garland (1961); Rufus Wainwright (2006)	69
Şekil 3.44: Lawrence Ratzkin (1960); Sub Pop (2001).....	70
Şekil 3.45: Paul Bacon (1968); James Victore (2006).....	70
Şekil 3.46: Cincinnati Redlegs Logo (1954); Konser Afişi (2007).....	71
Şekil 3.47: Josef Muller-Brockmann (1960); Poster For Sale (2006).....	71
Şekil 3.48: Russian Anti-Drinking Poster (1985); Konser Afişi (2008).....	72
Şekil 3.49: Sumpter & Gonzalez LLP ve Stylegala Logo Benzerliği	72
Şekil 3.50: National Film Board ve Virtual Global Taskforce Logo Benzerliği.....	73
Şekil 3.51: Carrier ve Ford Logo Benzerliği.....	73
Şekil 3.52: NBC ve Nebraska ETV Network Logo Benzerliği.....	73
Şekil 3.53: One Spa ve Manulife One Logo Benzerliği.....	74
Şekil 3.54: Penzeys One Magazine Logo Benzerliği.....	74
Şekil 3.55: Pseudoroom Design ve Cyberathlete Professional League Logo Benzerliği	74
Şekil 3.56: Ubuntu ve Human Rights First Logo Benzerliği.....	75
Şekil 3.57: Wayback Machine ve Google Blogoscoped Logo Benzerliği.....	75

Şekil 3.58: Belfast City ve South Hams Food and Drink Logo Benzerliği.....	76
Şekil 3.59: Sinarmas ve Airbus Logo Benzerliği.....	76

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Sinem Şahin
Anabilim Dalı : Grafik Tasarım Anasanat Dalı
Programı : Grafik Tasarım
Tez Danışmanı : Öğr. Gör. Mehmetşan Yıldızhan
Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Haziran 2008

GRAFİK TASARIMDA ESİNLENME, İNTİHAL VE ÖZGÜNLÜK İNCELEMESİ

ÖZET

Grafik tasarım veya tasarımın diğer alanlarında faaliyet gösteren kişiler, yaratıcı doğaları gereği gözlem yeteneği gelişkin bireylerdir. Gözlem yapmanın olası etkilerinden biri olan esinlenme kavramı, yaratıcı faaliyet neticesi ortaya çıkan eserde de etkisini göstermektedir. Her geçen gün gelişen teknolojik olanaklar ve internetin hayatımızda yetkin rol oynamasından ötürü bilgiye erişim, öncesine oranla kolaylaşmakta ve sürekli olarak gelişmektedir. Teknolojik gelişmelerle beraber intihalin yaygınlaşması ve daha az önlenebilir olmasından kaynaklanan sorunlar, tasarım alanları çerçevesinde incelenmiştir.

Öncelikli olarak esinlenme, intihal ve özgünlük kavramları açıklanmış ve farklı disiplinlerde görülen intihal örnekleri incelenmiştir. Esinlenmenin yaratıcı faaliyette olumlu etkileri göz ardı edilmeden; esinlenmenin sınırları ve intihale varma noktaları incelenmeye çalışılmıştır. Esin, yaratıcı süreç ile beraber açıklanmış ve sürecin ayrılmaz bir parçası olduğu gerçeği üzerinde durulmuştur. Öte yandan intihal ile sonuçlanan bir sürecin, olası olumsuz etkilerini ele alarak, intihalin grafik tasarım bağlamında, reklam sektöründeki negatif etkileri çeşitli örnekler ve karşıt fikirler ile incelenmeye çalışılmıştır. Reklam sektöründe neredeyse birebir kopya edilen çalışmaların neticede sektörü bir tıkanmaya götüreceği ve reklamcılığın asıl silahı olan yaratıcılığı ortadan kaldıracabileceği olasılığı üzerinde durulmuştur. İntihal sonucu oluşturulmamış, yaratıcısından izler taşıyan özgün bir tasarımın etkileri üzerinde önemle durarak; özgünlük yakalama halinin bir zorluluk olarak algılanması

gerektiği yargısına varılmaya çalışılmıştır.

Sonuç olarak intihal ve esinlenme kavramları hukuki bağlamda incelenmiş ve Fikir ve Sanat Eserleri Hukuk'nda intihal olgusu açıklanmaya çalışılmıştır. İntihalin benzer başka kavramlarla karıştırılmaması gerektiğinden intihale benzer kavramlar karşılaştırılmış ve kavram açıklamaları pekiştirilmiştir. Bununla beraber eser sahiplerinin hukuksal hakları da önemli bir nokta olduğundan Fikir ve Sanat Eserleri Kanunun'na ilişkin, kişilerin hukuki hakları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler : Esinlenme, İntihal, zgünlük

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname : Sinem Şahin
Field : Institute of Social Sciences
Program : Department of Graphic Design
Supervisor : Lecturer Mehmetşan Yıldızhan
Degree Awarded and Date : Master, June 2010

RESEARCH OF INSPIRATION, PLAGIARISM AND ORIGINALITY IN THE SUBJECT OF GRAPHIC DESIGN

ABSTRACT

People who work in the Graphic Design sector or in different fields of designing, are naturally good observers. The concept of inspiration, one of the possible effects of observing, shows its effects in works of art creatively. Due to the opportunities that technology provides us and the vital role of the internet in our lives, access to information is easier and has been gradually improving. However, technological development also brings an increase in plagiarism.

First of all, the concepts of inspiration, plagiarism and originality are explained and examples of plagiarism in different fields are given. Without ignoring the possible effects of inspiration on creative actions, we attempt to distinguish the borders of inspiration and plagiarism. Inspiration is connected with the period of creativity and it can not be separated from this time. Plagiarism, however and its many negative effects, can usurp this period of creativity. There are given various examples and the opposing ideas in the advertising sector, specifically in Graphic Design. The study focuses on the possibility that, as a result of copying from originally prepared tasks in advertising, plagiarism runs the sector in to the ground and ruins creativity, the cornerstone of advertising. The study focuses on the effects of an original design, which has traces of its creator. According to the idea of the study, originality should be considered an obligation in the Graphic Design.

At the last part, the concepts of plagiarism and inspiration are observed in the

frame of law. The concept of plagiarism is defined according to the Law of Intellectual Property Rights in order not to mix with other similar concepts, plagiarism is compared clearly with those similar concepts and the explanations are reinforced. Moreover the rights of the client subject to the Law of Intellectual Property Rights are documented since their rights are very significant.

Keywords : Inspiration, Plagiarism, Originality

1. GİRİŞ

Yaratıcılık olgusu, kişilerde merak uyandıran bir yandan da herkesin bir nebze sahip olmak istediği bir duygu durumudur. Grafik tasarım gibi yaratıcılığa dayalı sonuç veren bir alanda çalışan bireylerin bu dürtü ile eserlerini ortaya koymaları beklenmektedir. Kişiyi yaratım haline doğru iten duygu durumu onu başkalarından ayıştıran, özgünleştiren bir ruh halidir. Yaratıcı bireyin hayal gücü; zihin yapısı ve kavramları algılayışı bakımından kişiye özgünlük göstermektedir. Grafik tasarım gibi yaratıcılıktan beslenen bir alanda da bu yaratıcı çözümlerinin bulunması gerekmektedir. Dolayısıyla bu alanda tasarım çözümleri yapan her birey de kendi yaratıcılığında beslenmekte ve özgünleşmektedir. Ancak kendi yaratıcılığını kullanmak yerine; kendine ait olmayan fikir ve tasarım çözümlerini kendininmiş gibi sunmak, intihal ile sonuçlanmakta ve neticede bir faklılık yaratılamayacağından kısır bir döngü meydana gelmiş olacaktır. Bununla birlikte esinlenmek gibi yaratıcı faaliyette yer alan bir davranışı, kişi kendi tasarımına çok fazla benzerlik taşıyacak şekilde yansıtmamalıdır. Tasarımcının her zaman için özgün bir duruş sergilemesi gerekmekte ve ancak bu şekilde varlığını sürdürebilmektedir.

İntihal ve esinlenme kavramları günümüzde olduğu gibi çok önceden de tartışılmış ve bir şekilde fikir birliğine varılmaya çalışılmıştır. Bu iki kavram birbirlerine sebep olabileceği gibi; bir kaçış noktası da yaratabilmektedir. Fazla esinlenme hali, kişiyi intihale sürükleyebilmekte ancak aynı kişi, intihal yaptığını kabul etmeyeceğinden “esinlendim” bahanesiyle bulunacağı durumu savunabilmektedir. Olması gereken; kişinin, esinlenmeyi kendi açısından bir değer oluşturabilecek şekilde kullanması ve neticede ortaya çıkan eserde bir farklılık yaratmak olmalıdır. Gözle görülür ve inkar edilemeyecek şekilde benzerlik taşıyan eserler, kendine değer katmak yerine; yalnızca orjinaline bir katkı sağlamakta ve fakat kimi zaman da orjinali bilinmediğinden intihal olan eser hak etmediği bir değeri görmektedir. Her insanın olduğu gibi yaratıcılıktan beslenen bir tasarımcının da bu türden bir etik ve ahlak dışı davranışı sergilemekten kaçınması ve aksi bir

tutum ile değer katabilmenin yollarını bulabilmesi gerekmektedir. Özgün bir tasarım arayışı ile yaratıcılık ateşini canlı tutabilmek mümkündür.

İlk bölümde esinlenme, intihal ve özgünlük kavramlarının açıklamaları yapılmış, sonraki bölümde de grafik tasarım alanı çerçevesinde incelenmeye çalışılmıştır. Son olarak, intihalin, hukuksal boyutunun da eser sahipleri bağlamında önem taşıyacağından; Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nca açıklığa kavuşturulmuş haklar incelenmiştir. Bu üç kavramı incelemeye değer görmemin sebebi; özgünlüğe olan gereksinimi ortaya koymak ve orijinal bir fikrin sağlayacağı katkıları göz önüne sermeye çalışmaktır.

2. ESİNLENME, İNTİHAL VE ÖZGÜNLÜK KAVRAM AÇIKLAMALARI

2.1. Kavram Açıklamaları

2.1.1. Esinlenme Kavramı

Birşeyden ilham almak, içine doğmak, mülhem olmak
(<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=esinlenmek&ayn=tam>).

Başka bir fikrin etkisinde kalarak bir şey oluşturmak, ilham almak
(<http://nedir.antoloji.com/esinlenmek/>).

Esinlenme eylemini, daha önceden vücuda getirilmiş bir eserden istifade suretiyle, yeni bir eser meydana getirmek; fakat oluşturulan eserin, asıl eserden müstakil olması şeklinde tarif etmek mümkündür (Sengel, 2008, s:128).

Esinlenmenin kelime itibariyle kökeni “esin” dir. Esin tanımlaması Türk Dil Kurumu'nca şu şekilde yapılmaktadır; yaratıcı olmak yönündeki toplumsal ve bireysel özendirmelerin belirlediği ve bireyin tüm tinsel gücünü yaratmakta olduğu şey üzerinde toplanmasıyla tanınan bir anlık olgusu. Kelimenin kökenine indiğimizde karşılaştığımız bu anlam, esinlenmenin gerçek anlamını daha net bir şekilde ifade etmekle kalmayıp; bu kavramı algılamamızda önemli bir adım haline gelmektedir. Eski dilde anlatımı ise “ilham”dır. İlham ise, içe doğan buluş ve yaratış gücü olarak tanımlanabilir. Esinin, yaratım aşamasında neredeyse ilk adım halinde olması, yaratma gücünde esinden ve esinlenmekten vazgeçilemeyeceği olgusunu bizlere hatırlatmaktadır. Neticede yaratım halinde iken karşılaşılan bu duygu durumu, yaratıcı bir eser meydana getiren her kişide bir anlamda ihtiyaç halindedir.

Esinlenmek, başka bir deyişle insanın doğal bir davranış halidir. Doğada varolan herşeyden etkilenmek ve ilham almak mümkündür. Dinlediğimiz bir müzik, izlediğimiz bir fotoğraf ya da resim sergisi, seyrettiğimiz bir film veya okuduğumuz bir kitap bizde doğal olarak etki bırakır. Bu etki sonucunda bizler de bir yaratımda bulunma ihtiyacı hissedebiliriz. Bu şekilde bir yaratımda bulunma ihtiyacı doğuran

duyguya “esinlenme” diyebiliriz.

Yaratıcı bir eyleme kişiyi iten, “içe doğma”, “yaratıcı coşku” olarak tanımlanan esinlenme, düşünceyi yaşama geçiren, gövdesini bulduran, ona can veren bir çeşit etkilenme, büyülenme süreci olarak hep anlatılmış, o şekilde yorumlanmıştır (Balamir, 2001).

Esinlenme, tasarımın hemen hemen her alanında karşımıza çıkar. Tasarım ürünü ne olursa olsun farklı alanlardaki tasarımcılar aynı esinlenme duygusu ile hareket eder. Aydan Balamir'in “Mimaride Esinlenmeler” başlıklı sempozyumunda yaptığı konuşmadan anlaşıldığı üzere tasarım yapma sürecinde eseri meydana getiren kişide ortaya çıkan esinlenme ihtiyacı, olağan ve hatta gerekli bir süreçtir. Bir çok kaynakta da belirtildiği gibi “iyi fikir bulma” olgusu altında yer alan maddelerde esinlenme, kişiyi yaratıma götüren bir basamaktır. İyi fikir ve esinlenme etkisini daha sonra detaylıca ele alacağız.

Esinlenmek, kelime anlamı itibariyle Türk Dil Kurumu'nda “bir şeyden ilham almak, içine doğmak, mülhem olmak şeklinde tanımlanmıştır. Farklı bir kaynakta ise “başka bir fikrin etkisinde kalarak başka birşey oluşturmak” şeklinde tanımlanmıştır. Esinlenmek grafik tasarım dışında başka bir çok alanda da farklı tartışmalara yol açmış bir kavramdır. Ortaya çıkarılan ürünün/tasarımın ya da bir şarkının bile hazırlık aşamasında, bunları ortaya çıkaran kişilerin etkisinde kaldığı başka benzer çalışmaların var olduğu bir gerçektir.

Esinlenme kavramı hukuk alanında da geniş bir inceleme ile açıklanmaya çalışılmıştır. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda yapılmış olan tanıma baktığımızda esinlenme; “bir eserden yararlanmak suretiyle; istifade edilen eser ile arasında herhangi bir bağ bulunmayan, müstakil olan başka bir eser meydana getirmektir” şeklinde ifade edilmiştir. Müstakil olma teriminden eserin, hem biçimsel hem de içerik olarak bir bütünlük arz ederek; kendine has özellikler barındırması olarak tanımlamak mümkündür (Sengel, 2009, s:128).

Esinlenme kavramı 'bazen masum bir alıntı' olarak ifade edilmektedir. Bu ifade fikir hırsızlığı ile neticelenmiyorsa esinlenmenin pozitif yönde bir etkisinin olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim insan gördüğü bir tablodan, dinlediği bir müzikten ya da okuduğu bir kitaptan etkilenir. Bu bakımdan, esinlendiği noktalar o kişiye kendi yapıtında ilham vermesi şeklinde tezahür edebilir.

Esinlenme kavramının insanın içgüdüsel davranış şekli olduğunu söylemiştik.

Örneğin bir ressam, dinlediği bir müzikten etkilenip, orada bahsi geçen kimseyi resmedebilir. Esinlenme olgusu burada yalnızca, ressamın hayal gücüne destek olacak niteliktedir. Esinlenen şeyden tamamen bağımsız olan başka bir yapıt ortaya çıkıyorsa, esinlenme, yaratıcılığa katkıda bulunmuştur ve her yaratımda bir parça esinlenme vardır kanısına varabiliriz. “Çünkü kişiler yeni bir eseri yoktan var etmemektedirler” (Sengel, 2009, s:127). Önemli olan bu yaratımdaki benzerliklerin esinlenen esere benzerliği derecesidir. Orijinal esere olan yakınlık ve aynılık farkedilir derecede ise burada bir kötü niyet algısı yaratılmış olur. Bu anlamda çalıntı fikir, aşırma, ya da intihal değerlendirmesinde bulunmak oldukça mümkün hale gelir.

2.1.1.1. Esinlenme Biçimleri

Yaygın olan ve hep tartışılmalı iki görüşten biri; tasarımın kişinin içinde varolan doğal bir yetenek ile gerçekleştiği, bir diğeri ise yeterli eğitim olanakları ile öğrenilebilecek ve geliştirilebilecek bir teknik olduğu görüşüdür. Esinlenmenin doğal bir davranış hali olarak ortaya çıktığını söylemiştik. Kimi zaman esinlenme, yaratıcılığı besleyen bir yöntem olarak karşımıza çıkabilir. Bu anlamda her iki görüş için de esinlenme başvurulması gereken önemli bir yoldur diyebiliriz.

Yaratıcı faaliyet sonucu bir eser meydana getiren kişilerin esinlenme biçimlerinden yararlanarak, alışkanlık halinde olan zihinsel faaliyetlerine bir farklılık katarak bir anlamda farkındalık yaratacağından önemlidir.

Esinlenme rutin bir döngü içerisinde gerçekleşmediğinden esinlenme yolları da bu bağlamda belirli bir sıra doğrultusunda gerçekleşmez. Bu nedenle esinlenmenin yolları kişiden kişiye çok fazla çeşitlilik gösterebilir. Aşağıda yazan yöntemler bu anlamda genel bir çerçeve oluşturması bağlamında yazılmıştır.

Rutin olarak gerçekleştirilen eylemlerden uzaklaşmak: Kişinin, hergün belirli yoğunlukta ve sırayla yapageldiği, alışkanlık halini almış davranış ve eylemlerinden vazgeçip farklı bir tutum sergilemesi genel anlamıyla gözlem yapacağı alanları genişletmiş olur. Böylece zihin, yeni ve farklı olanı algılayacak olmakla birlikte, bu duruma göstereceği uyum kişinin farklı bir düşünce yapısına kavuşmasına yardımcı olacaktır.

Kişinin zevk aldığı alanların dışına çıkarak farklı alanlarda bulunması: Kişinin yaşadığı süre boyunca yapmaktan hoşlandığı eylemlerinden bir süreliğine

bile olsa vazgeçip farklı ve zevk alanı dışında olan bir faaliyete yönelmesi, o kişinin seçimi doğrultusunda olmayan farklı bir alanda gözlem yapabilmesine olanak tanıyacaktır. Örneğin futbol maçlarını izlemekten hoşlanmayan bir kişinin bir gün için bir futbol maçına gitmesi farklı zevke sahip insanların davranış yapılarını incelemesine fırsat verecektir. Esinlenme sistematik bir yapıda gerçekleşmediği için bir tasarımcı her zaman için gözlem yapma dürtüsüyle değişik alanlarda bulunmayı tercih edebilir.

Çeşitli sergilerin gezilmesi: Bir tasarımcının gözlem yeteneğini besleyebileceği en önemli yollardan birisi de çeşitli sergileri gezmektir. Kendisinden başka tasarımcıların tasarımlarını görmek zihin açıcı bir faaliyet olacağından oldukça önemlidir.

Tasarımcıların internet üzerinden blog/web sitesi yolu ile takip edilmesi: Kişinin beğendiği ve takip etmekten hoşlandığı tasarımcıların web site veya bloglarını takip etmek, yapılan işleri görmek hem gündem takibi açısından hem de gözlem yapmak adına gerekli bir faaliyettir. Kişi, takip ettiği işlerden dolayısıyla etkilenmiş olacak ve kendisi bir tasarım problemine çözüm ararken bu gözleminden faydalanabilecektir.

Kitapçı ve sahafları gezmek: Bir tasarımcı için kitaplar, süreli yayımlar, dergiler kendisini, alanında geliştirmesi açısından önemli birer araçtır. Her insan gibi tasarımcı da kendisini geliştirmek istediğinde bunun en önemli aracı olan kitaplara başvurur. Bu anlamda kitapçı ve sahafların gezilmesi kişi için oldukça önemli bir faaliyet haline gelir. Kitapçılarda geçirilecek saatler bir tasarımcının gözlem yapabilmesi için oldukça gerekli ve önemli zaman dilimleridir.

Tasarım ile veya başka bir alan ile ilgili dergilerin takip edilmesi: Kişi zorunda olarak sadece tasarım ile ilgili dergileri değil tamamen farklı alanlarda yazılmış dergileri de takip etmelidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi; esinin nerden nasıl geleceği kesitirilemez. Farklı alanlarda yazılmış dergilerin takip edilmesi kişi için zihin geliştirici bir faaliyet olacaktır.

Bir tasarım nesnesinin potansiyel hedef kitlesinin gözlemlenmesi: Bir tasarımcı, problemine çözüm bulduğunda bu çözüm bütün bir halka bazen de sadece belirli bir kesime hitap eder. Bu sebeple tasarımcı, potansiyel hedef kitlesini gözlemlendiğinde onların ihtiyaç duyabileceği çözüme yaklaşmış olacaktır. Bu kesimin incelenmesi ve gözlemlenmesi, tasarımcı için o kitleyi anlamasına yardımcı

olmakla birlikte çözümleri daha gerçek bir hale getirecektir. Gözlem yapılırken de gözlemi yapılan kitle, tasarımcı için reel bir kaynak olmaktadır. Hedef kitle ile vakit geçirilmesi aynı zamanda tasarımcının tasarım yaparken ufğunu genişletip sadece belirli bir kalıpta düşünme engelinden kurtulmasına yardımcı olacaktır.

Bir esinlenme aracı olarak müzik: Kuşkusuz müzik dinlemek herkes için bazen dinlenme bazen de düşünme aracı olarak başvuru olan önemli bir araçtır. Tasarımcı müzik dinleyerek hayal etme yeteneğini geliştirebilir. Müziğin, duyguları ifade yöntemi olarak tanımlanmasının yanında, bir duygu durumuna ulaşabilmeye yol olarak kullanılabilmesi de bilinmektedir. Kişinin dinlediği bir müzik bazen aradığı tasarım problemine çözüm içeren bir yol olarak karşısına çıkabilmektedir. Tasarımcı, görsel olarak esinlenebileceği gibi bazen sadece müzik ile de bir esin hali yaşayabilmektedir. Bu anlamda müzik tasarımcı için önemli bir esin kaynağı haline gelmektedir. Müzik soyut bir kavram olduğu için esinlenme de müziği araç olarak kullanmak çoğu zaman hızlı sonuç vermeyecektir. Ancak müziğin hayal gücünü güçlendirip; yaratıcılığa katkıda bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Geleneksel sanat dallarını incelemek: Her çağın sanat anlayışı birbirinden bağımsız ve tekindir. Sürekli olarak günümüzün sanat anlayışı çerçevesinde yapılan araştırmalar, tasarımcıları bir kısır döngüye itecektir. Geleneksel sanat dallarını ve o dönemin önemli sanatçıları incelemek bugünün tasarım problemine çözüm olabilmektedir.

Not alma yöntemi: Eskiz, karalama bir çok yaratıcı düşünce ya da buluş kağıt üzerine aktararak sürekli olarak geliştirilir. Ancak bu karalamalar yapılırken olabildiğince sade yapılmalıdır. Çünkü önemli olan burada çizimin gücü değil; fikrin geliştirilmesidir. Sonrasında bulunan çözümler, sürekli evrime uğrayarak gelişir ve zenginleşir. Bu yöntemde her tür malzeme kullanılır, eskiz kağıdı, pelür, bilgisayar programları vb.

2.1.2. İntihal Kavramı

Alıntı ifadeler ve fikirler için kaynak göstermemek. Ödünç alınan ifadeleri tırnak içinde yazmamak, kaynak göstermemek. Başkalarının fikir ve yazı çalışmalarını çalarak, aldığı kişilere gerektiği şekilde atıf yapmadan kendisinin gibi göstermek (<http://tr.wikipedia.org/wiki/İntihal>).

Başkalarının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendininmiş gibi göstermek veya başkalarının konularını benimseyip değişik bir biçimde anlatma, intihal (TDK, 2007).

Faydalanılan bir eserin -sahibinin belli olmasıyla birlikte- yayınlanmış bir eserden, eser sahibinin adı belirtilmeden uygun olmayacak bir biçimde alıntıda bulunması intihal olarak kabul edilmektedir (Sengel, 2009, s:77).

İntihal, Türk Dil Kurumu sözlüğünde tek bir kelime ile açıklanmıştır; aşırma. Aşırma, eski türkçe bir tanım olup günlük dilde kullanımı yaygın bir sözcüktür. Bir sonraki adımda “aşırma”yı kelime anlamı itibariyle incelediğimizde; “başkalarının yazılarından bölümler, dizeler alıp kendininmiş gibi göstermek veya başkalarının konularını benimseyip değişik bir biçimde anlatma” şeklinde özetlendiğini görmekteyiz. İntihalin Wikipedia'daki tanımına baktığımızda, orada şöyle bir tanım yapıldığını görürüz; “Alıntı ifadeler ve fikirler için kaynak göstermemek. Ödünç alınan ifadeleri tırnak içinde yazmamak, kaynak göstermemek.”

Nazan Özenç Uçak ve Hatice Gülşen Birinci “Bilimsel Etik ve İntihal” isimli makalelerinde intihali incelemiştirler. Bu makalede yapılan bilimsel etik üç grup altında toplanmıştır. Bilimsel korsanlık, İntihal, Saptırma.

Bilimsel Korsanlık: Başka araştırmalardaki verilerin araştırmacını izni olmadan alınması.

İntihal (plagiarism): Başkalarının fikir, yazı ve çalışmalarını çalarak, aldığı kişilere gereken şekilde atıf yapmadan kendisinin gibi göstermek.

Saptırma: Verilerin saptırılması veya varolmayan verilerin/bilgilerin oktan var edilmesidir.

Tanımlamalardan da anlaşılacağı gibi intihali diğer üç başlıktan ayıran temel nokta “atıf”tır. Neden atıf yapılır sorusunun cevabını Garfield onbeş başlık altında toplanmıştır; araştırma konusu ile ilgili çalışmaları yansıtmak ve saygı göstermek; araştırma yöntemi hakkında bilgi vermek; konuyla ilgili önceden yapılan çalışmaların okunmasını sağlamak; yazarın daha önceden yaptığı ve/veya başkaları tarafından önceden yapılan çalışmaların düzeltilmesini sağlamak; konuyla ilgili iddiaları doğrulamak veya daha önceki çalışmaların eleştirisini yapmak; daha önceden yapılan yeterince bilinmeyen yayınları ve yakın tarihte yapılacak yayınları tanıtabilmek; bir düşünce veya kavramla ilgili orijinal kaynağı tanıtabilmek; önceden ortaya atılan iddiaları tartışabilmek, eleştirebilmek ve araştırmada kullanılan verinin

doğruluğunu ve gerçekliğini kanıtlayabilmek (Uçak ve Birinci, 2008, s:190-191).

Atıf, intihali tanımlamada önemlidir elbette ancak Plagiarism.org internet sitesindeki tanım ya da başka kaynaklardan elde edilen tanımlarda, intihalin atıf yapılmadan (kaynak göstermeden) yahut atıf yapılarak (kaynak göstererek) da gerçekleşebildiği belirtilmiştir. Burada atıf yapmanın amacı, orijinal kaynağı tanıtabilmek ve eseri yaratmış olana saygı göstermek adınadır.

Etik açıdan intihale baktığımızda, intihal yapanın bir hırsızdan farkı yoktur. Her alanda karşımıza intihal ile ilgili bir örnek çıkabilmektedir. Tasarım alanında da intihal tanımı özel bir anlam içermez. İntihalin genel tanımı grafik tasarım ya da herhangi başka bir tasarım alanında da aynı olacaktır. Ancak kullanılan kaynak ve neticede ortaya çıkan eser bakımından bir farklılık olabilir. Grafik tasarım alanında inceleyeceğimiz intihal tanımı, “esinlenmek” deyiimiyle beraber ele alınacaktır. Çünkü “esinlenme mi, intihal mi?” sorusu, tasarımın her alanında sıkça karşımıza çıkmaktadır.

İntihal yaratıcı tasarım gerektiren mimarlık alanında da tartışma konusu olmuştur. Arif Şentek'in “Genç yaşta nasıl intihalci olunur?” isimli yazısında intihale şöyle bir bakış açısı getirilmiştir; “Uzunca bir süredir bizim mimarlık ortamında intihalin konuşulduğunu, mesela Mimarlık dergisinde bu konuda bir yazı yayımlandığını hatırlamıyorum. Ama bilim çevrelerinde bu konu üzerinde çok duruluyor. Bizde, özellikle Cumhuriyet Bilim ve Teknik dergisinde intihale ilişkin yazılar çıktı. Bunlardan birinde TÜBA Bilim Ahlakı Komitesi eski başkanlarından Prof. Hasan Yazıcı, bir ABD’li bilim adamından şu satırları aktarıyordu; 'Aşırmak ne vatana ihanet ne de seri halinde cinayettir. Ancak bir aldatma ve kandırma örneği olması nedeniyle önemli bir suçtur. Aynı suç, telif hakkı ve patenti ilgilendirdiğinde ise ceza yaptırımını gerektirir. Aşırmacı hava basmak yolunda bir centilmenin gözünden gözlüğünü aşırıp, yol kesen bir eşkıyaya benzer. Aşıрма kandırmaca, şeytanilik ve olmadığı gibi görünme çabasının bir alaşımıdır. Aşırmakta bir göz boyama ve onursuzluk kokusu vardır. Bu nedenle de aşırma sadece aşırıcının karakterindeki zayıflığı göstermekle kalmaz. Aşırmak aynı zamanda aşırma kültüründe yer verip onun yeşermesine neden olan ülkenin genel karakterinin de bir aynasıdır ve o ülkenin eğitim sistemi, okur yazarları ve hatta o ülkenin tüm insanların eleştirisel ve yaratıcı yetenekleri hakkında kitaplar dolusu bilgi verir.” Ayrıca bu konuda gençlerin ve özellikle öğrencilerin intihal konusunda

bilgilendirilmelerini ve intihal vakalarının sonucu olarak çeşitli cezaların da uygulandığı konusunda eğitilmeleri gerektiği söylenmiştir.

(<http://forum.arkitera.com/attachment.php?attachmentid=2461&d=1115497953>)

İntihali kavram olarak incelenirken Fikir ve Sanat Eserleri Hukukundan da yararlanılmıştır. Neticede intihal hukuki bir suç niteliği taşır ve cezai yaptırımları da yine yasalarla açıklığa kavuşturulmuştur. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, intihali, hukuki bağlamda incelememizde önemli bir kaynak niteliğindedir. İntihal sözcüğü köken itibariyle arapçadır. Türkçe karşılığı ise çalıntı ya da aşırmadır. Ayrıca başkasının eserini kendisininmiş gibi gösterme eylemi de intihal tanımlaması içerisinde yer alır. Yani “faydalanılan bir eserin -sahibinin belli olmasıyla birlikte- yayımlanmış bir eserden, eser sahibinin adı belirtilmeden uygun olmayacak bir ölçüde aktarımda bulunulması intihal olarak kabul edilmektedir” (Karıncı, 2002, s:631).

İntihal kavramını anlamamız için FSEK mimarı Hirsch'in getirdiği yorum da önemlidir. “... başka bir kimse tarafından yaratılan sanat eserini kendine nispet eden kimse, 'müntahil' dir.” diyerek intihali yapan kimseyi tanıtmaya gitmiş ve yine “Bir başkasının eserini, kendi adına neşretmek Telif Hakkı Kanununun 30. maddesi gereğince, cezayı mucip bir intihaldir” diyerek intihal terimine değinmiştir (Hirsch, 1948, s:176)

İntihal İngilizce 'plagiarism' teriminin türkçe karşılığı olup bir çeşit akademik yolsuzluk olarak ifade edilir ve orjinal kaynağa gerekli referansın verilmeden kullanılması olarak da ifade edilir.

İntihali, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu çerçevesinde incelediğimizde hukuki uygulamaları da dikkat çekiyor. Bu anlamda yargıtay; “başkasına ait eserlerin önemli bir kısmının alınması intihal olarak değerlendirilmektedir” açıklamasıyla intihalin, esinlenen eserin belli bir kısmının yahut tamamının kaynak belirtilmeden kullanılmasını intihal dahilinde uygulamaya alınacağını altını çiziyor.

Buradan da anlaşılacağı gibi intihalin ortaya çıkması için eserin aynen alınması şartı yoktur. Belli bölümleri üzerinde değişiklik yaparak ancak tamamını kopyalamadan, neticede orjinal eserden kopyalanmış olduğu hissini uyandıran her eser intihal çerçevesinde değerlendirilebilir. Hukuk Genel Kurulunun 29.01.2003 tarihinde verdiği bir kararında 'intihal tam veya kısmi nitelikte olabilir. Açıktır ki ister tam, ister kısmi nitelikte olsun, intihalin (aşırmanın, çalıntının) varlığı halinde, buna maruz kalan eser sahibi, hukukun kendisine tanıdığı yasal yollara başvurma

(şikayet) hakkına sahiptir.' diyerek kısmi intihalin olabileceği bir kez daha vurgulanmıştır (Sengel, 2009, s:79).

Türk Hukuk Lügatı'nda intihal tanımı şöyle yapılmıştır; “Başkasına ait bir telifi, güzel sanatlardan bir eseri, kendisine nispet etmek; bir kitabın ibarelerini, musikî bestesinin namerlerini, takdim ve tehir ile veya aslının baştan başa hissölunur derecede ifade tarzını tahrif ile kendi namına vermek.

Tekinalp; “Sahibinin adını hiç zikretmeden bir eseri kısmen veya tamamen, doğrudan veya dolaylı yansıtan her alıntıyı intihal” olarak tanımlamaktadır.

Hamdi Yasaman; “İntihalde sahipli olup sahipliği çekişmesiz aleniyete kavuşmuş veya yayınlanmış bir eserden, eser sahibinin adı zikredilmeden uygun görülmeyecek ölçüde aktarma vardır. İntihalde bulunan kimse başkasının eserini kendi eseri olarak göstermiştir” diyerek hazırladığı bir bilirkişi raporunda intihali tanımlamıştır.

Emre Gökyayla; “başkasının eserini kendine mal etme durumunda, eserin eser sahibinin özelliğini taşımasından ve bağımsız bir fikri çalışmasının sonucu ortaya çıkan bir üründen söz edilmeyeceği için, ortada bir eser olmayacaktır. Böyle bir ürün, telif hakkının devri sözleşmesine konu olmayacağı gibi, Fikir ve Sanat eserleri Kanunu'nun sağladığı korumadan da yararlanamaz” diyerek intihal yapmak suretiyle meydana gelen yapıtların eser olarak korunmayacağını vurgulamıştır (Sengel, 2008, s:78).

2.1.2.1. İntihal Çeşitleri

İntihalin atıf yapmak ile birlikte ele alınmış olmasının yanı sıra atıf yapılmadan gerçekleşen intihal vakalarının da olduğunu söyleyebiliriz. Plagiarism.org sitesinde kaynak göstermeden gerçekleşen intihal çeşitleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir;

Hayalet Yazar (*The ghost writer*): Bir başka kaynaktan kelime kelime tüm bilgiyi almak,

Mevcut Yazı (*The potluck paper*): Pek çok kaynaktan alarak kendinin gibi göstermek,

Zayıf / Yetersiz Gizleme (*The poor disguise*): Paragraf içindeki anahtar kelimeleri değiştirerek gizlemek,

Kendinden Aşırma (*The self-stealer*): Kendisine ait önceki bir çalışmadan aynen almak,

Fotokopi (*The photocopy*): Belli bir kaynaktan Hiçbir değişiklik yapmadan bir bölümü almak,

Emek Tembelliği (*The labor of laziness*): Orijinal çalışma için çaba sarfetmek yerine çalışmanın büyük bir kısmını başka kaynaklardan alıntılarla doldurmaktır.

Kaynak göstererek gerçekleşen intihal çeşitleri ise şu şekildedir;

Unutulan Dipnot (*The forgotten footnote*): Yazar adını vererek fakat tam künyeyi vermeyerek kaynağın orjinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırmak.

Yanlı Bilgilendirme (*The misinformer*): Yanlış künye vererek kaynağın orjinaline ulaşılma ihtimalini ortadan kaldırmak.

Fazla Mükemmel Alıntı (*The too-perfect paraphrase*): Yazarın birebir alıntı yaptığı kaynağa atıf yapması fakat tırnak işareti koymayı önemsememesi.

Becerikli Atıf Yapma (*The resourceful citer*): Yazarın tüm kaynaklara atıf yapması, tırnak işareti kullanması fakat araştırmancının hiç bir orijinal fikri içermemesi.

Mükemmel Suç (*The perfect crime*): Yazarın bazı yerlerde kaynaklara atıf yapması fakat yazının kalan kısımlarındaki analizlerin kendine ait olduğu fikrini yaratma düşüncesiyle bazı kaynaklara atıf vermemesi. (<http://www.plagiarism.org/>)

2.1.2.2. İntihali Önleme Yolları

Bu bölümde intihalin bilimsel ve akademik çevrede yapılan boyutu incelenmiş ve buna bağlı olarak geliştirilen önlemler açıklanmaya çalışılmıştır. Tezimizin konusu dahilinde olan grafik tasarımda yapılan intihalleri önleme yolları, bilimsel intihali önleme yolları sınıfı dışında değerlendirilmesi gerekir. Neticede tasarım alanında yapılan intihaller hukuki boyutu çerçevesinde diğer çeşit intihallerle eşit değerlendirilmekte ancak önleme yolları bağlamında farklılıklar bulunmaktadır.

Bilindiği gibi intihal vakalarının artması bilginin internet ile kolay erişilebilir bir hale gelmesinin sonucudur. Bilimsel anlamda yapılan intihaller, geliştirilen çeşitli yazılımlarla ve Tübitak'ın ülkemizde intihalin önlenmesiyle ilgili geliştirdiği bir dizi çalışma ile önlenmeye çalışılmaktadır. Tübitak bünyesinde kurulan “Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu” bu oluşumlara örnektir. Ayrıca Tüba tarafından 2006 yılında “Bilim Etiği Kurulu” oluşturulmuştur. Tüba Bilim Etiği Kurulu 1 Aralık 2001

tarihinde yapılan toplantıda konuyla ilgili 6 temel ilkeyi benimseyerek kamuoyuna duyurmuştur. Bu ilkeler bilimsel verilerin gerçeğe uygunluğu; bilimsel araştırmanın çevre ve insanlara zarar vermemesi gereği; bilim insanlarının topluma karşı sorumlulukları; araştırmaya katkı veren kişilerin araştırmada adlarının yer alması; kaynak göstermede, alıntı yapmada kurallara uyulması; eğitimde ve akademik etkinliklerde etik kurallara bağlı kalınması şeklinde özetlenebilir (Tüba, 2010).

Bu yaptırımlar intihalin bütünüyle önlenmesini sağlamasa da, öğrencilerin ve araştırmacıların konuyla ilgili duyarlılıklarının artırılması, değerlerin oluşması ve denetim konusunda farkındalık yaratılması açısından önemlidir. Ancak intihalin önlenmesi için yapılmasında etken olan nedenlerin de anlaşılmasında yarar vardır. Nitekim bilimsel alanda etik dışı yaklaşımlar tanımlanırken bunların önlenmesine yönelik görüşlere de yer verilmektedir. Araştırmacıların konuyla ilgili eğitim yetersizlikleri; değerlerde görülen değişiklikler; yükselme kriterleri ve bunların araştırmacılar üzerinde yarattığı baskılar dikkate alındığında etik dışı davranışların önlenmesinde yapılması gerekenler daha iyi anlaşılmaktadır.

Ülkemizde bilimsel intihale karşı alınan önlemler bu şekildeyken Dünya'da farklı yöntemler geliştirilmiştir. Örneğin Çin'de "Bilim ve Ahlak Komitesi" kurulmuştur. Pakistan'da ise intihal suçu işleyen akademisyenleri yeterince cezalandırmayan üniversitelerin para yardımı kesilmektedir. ABD'de üniversiteye giren ger öğrenciye davranış sözleşmesi (code of conduct) denen ve içinde intihali de içeren üniversitede uyulması gereken etik kurallarla ilgili bir sözleşme imzalatılmaktadır. ABD'de bilimsel hırsızlığı önlemeye yönelik olarak Virginia Üniversitesin'de özel bir birim oluşturulmuştur. Etik dışı davranışların özellikle de intihalin önlenmesi amacıyla kurulan bu birim başına getirilen fizik profesörü Louis Boomfield tarafından geliştirilen bir program (WcopyFind) ile şüphelenilen metinler bilgisayara aktarılarak mevcut bilgi kaynaklarından ne oranda nasıl alıntı yaptıkları karşılaştırılabilmekte ve kopya metin tespit edilebilmektedir.

İntihal suçunu hukuki anlamda da önlemek elbette mümkündür. Ancak intihalin hukuki boyutu tezimizin 3. Bölümü'nde detaylıca incelendiğinden burada kısaca ele alınmıştır.

Etik dışı davranışların ve intihalin önlenmesinde ülkeler yasal yaptırımlar uygulamaktadırlar. Bu yaptırımların toplum koşullarına ve gelişen iletişim teknolojilerine bağlı olarak sık sık gözden geçirilerek yenilenmesi, karşılaşılan

sorunların çözümü açısından önemlidir. TBMM Adalet Komisyonu tarafından Meclise sunulan temel ceza mevzuatına uyum öngören yasa tasarısını 07.11.2007 tarihinde benimsemiştir. 2004 yılında hazırlanan 170 yasa maddesi üzerinde değişiklik getiren tasarı, 651 maddeden oluşmaktadır. Yasanın fikir ve sanat eserleri ile ilgili yeniliklere göre başkasına ait esere kendi eseri olarak ad koyan kişi 6 aydan 2 yıla kadar hapis veya adli para cezasına mahkum edilir. Bu suçu dağıtarak veya yayımlayarak işleyenlere de verilecek hapis cezasının üst sınırı 5 yıldır. Aynı yasaya göre bir eserden kaynak göstermeksizin alıntı yapanlara 6 aydan 2 yıla kadar hapis cezası verilir. Hak sahibi kişilerin izni olmaksızın, alenileşmemiş bir eserin içeriği hakkında kamuya açıklamada bulunan kişi 6 aya kadar hapis cezasına çarptırılır. Bir eserle ilgili olarak yetersiz, yanlış veya aldatıcı nitelikte kaynak gösteren kişiler de 6 aya kadar hapisle cezalandırılır (Uçak ve Birinci, 2008, s:196-197).

İntihali önlemenin bir de teknik boyutu vardır. İntihali önlemek için geliştirilen çeşitli yazılımlar mevcuttur. Bu yazılımlar şöyledir;

- ArticleChecker: www.articlechecker.com
- CopyCatch: www.copycatchgold.com
- CopyCatchGold: <http://copycatch.freemove.co.uk>
- CatchItFirst: www.cartchitfirst.com
- CodeMatch (intercorporated in CodeSuite):
www.zeidmanconsulting.com/codesuite.htm
- CopyScape: www.copyscape.com
- Eve Essay Verification Engine: <http://canexus.com/eve/>
- Glatt Plagiarism Services: www.plagiarism.com
- Learning Center: <http://www.plagiarism.org>
- iThenticate: <http://www.ithenticate.com>Jplag:www.jplag.de
- MyDropBox: www.mydropbox.com
- Plagiarism: www.plagiarism.com
- TurnItIn: www.turnitin.com
- WcopyFind: <http://www.plagiarism.phsy.virginia.edu>
- WordCheck: <http://wordchecksystem.com>

Bu yazılımlar arasında en etkin olarak kullanılan Turnitin ve WcopyFind' dir. Akademik yolsulukları açığa çıkarmak için kullanılan bu yazılımlardan WcopyFind

Virginia Üniversitesi tarafından geliştirilmiştir. Ücretsiz olarak indirebilen bu yazılıma verilen internet sitesinden ulaşılabilir. Turnitin ise ücretli bir yazılımdır. Genelde üniversite kütüphaneleri vasıtasıyla akademisyenler bu programa erişebilmektedirler. Turnitin 50'den fazla ülkede kullanılmakta, 5 milyardan fazla sayfa, binlerce kitap ve makaleyi tarayabilmektedir.

Bu açıklamaların dışında aynı kaynakta intihal oluşmaması için yapılan öneriler Üniversite-toplum.org sitesinde Yusuf Serengil tarafından şu şekilde sıralanmıştır;

- Bir yazıyı yazmaya başlamadan önce, hazırlık safhasında yaptığımız araştırma esnasında, başkalarının fikirlerini not alırken yanlarına işaret koymak,
- Yazım aşamasında orijinal kaynağa bakmadan kendi cümlelerimizi kullanmak, daha sonra orijinal cümlelerle içerik, doğruluk ve yanlışlıkla alınan ifadeler bakımından karşılaştırmak,
- Değiştirilemeyen veya aynen kalmasını istediğimiz ifadeleri tırnak içine alarak göstermek,
- Bu tip doğrudan alıntılara sık yer vermemek ve dolaylı alıntıları kullanmak. Bunu yaparken de orijinalden farklı kelime ve cümle yapıları kullanmak (<http://www.universite-toplum.org/text.php?id=264>).

Türkiye'de ise ODTÜ, etik konusunda toplumun beklentileri doğrultusunda, çeşitli etkinlikler yaparak, kurullar oluşturarak, öncülük görevini yerine getirmiştir. 2000 yılından başlayarak, üniversitede etik konusunda yapılanlar aşağıda sıralanmıştır:

- “Uygulamalı Etik Araştırma Merkezi'nin (UEAM) kurulması (UEAM web sayfası),
- 6 ay süren ODTU Etik Eğitim Komisyonu'nun çalışmaları sonucunda ingilizce derslerinde etik konularının işlenmesi,
- Perşembe Söyleşileri (UEAM web sayfası),
- Etikle ilgili konularda Paneller (UEAM web sayfası),
- 2 Uygulamalı Etik Kongresi,
- Sosyal Sorumluluk konusunda Proje girişimleri,
- Üniversitelere verilen "Etkili Eğitim" seminerleri kapsamında "Yayın Etiği" seminerleri,

- Kurumlara verilen "Meslek Etiği" seminerleri,
- ODTU Yayın Etiği Komitesi'nin kurulması,
- ODTU Etik Komitesi'nin kurulması (UEAM web sayfası)
- İnsan Araştırmaları Komitesi'nin (IAK) kurulması
- Hayvan Araştırmaları Komitesi'nin kurulması,
- TMMOB de Meslek Etik Kuralları çalışmalarına katkı,
- İlkokul öğrencilerine yönelik "Etik Değer" kitaplarının hazırlanması,
- "Ombustman Ofisi" Yönergesi ve kurma çalışmaları,
- "Üniversitede Etik Eğitimi" Çalıştayı düzenlenmesi,
- İNTİHAL konusunda FBE web sayfasına Türkçe ve İngilizce bir döküman hazırlanması (FBE web sayfası),
- ODTU Onur İlkesi'nin hazırlanması,
- "Bilimsel Yayın" ve etik ihlaller konusunda bir doküman hazırlanması,
- ODTU ANDI hazırlanması,
- Y.Lisans ve Doktora Tezlerinde yer alan "intihalle" ilgili bir imza sayfası hazırlanması (FBE web sayfası),
- "FBE Davranış İlkeleri" Dokümanının hazırlanması (FBE web sayfası),
- Ayrıca İşletme Bölümümüzde Etik Öğrenci Topluluğu kurulması ve Etikle ilgili Yarışmalar düzenlenmesi (bu etkinlik UEAM dışında gerçekleştirilmiştir) (Özgen, 2007).”

2.1.3. İntihal ve Esinlenme Arasındaki Farklar

Her iki kavramda yapılan tanımlamalar ışığında,intihal ve esinlenme kavramları arasındaki farkları teorik anlamda sıralamak mümkün görünse de uygulamada, somut olaylar dahilinde farkı yakalamak kolay olmamaktadır. Bu nedenle; her somut olayı ince ayrıntısına kadar incelemek ve iki eserin arasındaki farkları ve benzerlikleri saptadıktan sonra, eserlerin meydana getirildiği dönemleri belirlemek, kamuya sunuluş anlarını tespit etmek, eserlerin elde ettikleri şöhrete bakmak ve en önemlisi eser sahiplerinin amacı üzerinde durmak gerekmektedir. Bu anlamda aşağıda yapılan intihal ve esinlenme arasındaki kavramsal farklar aydınlatıcı niteliktedir.

İntihal, Fikri Mülkiyet Hukuku'ndaki fikir hırsızlığı iken; esinlenme, sadece masum bir alıntı olarak tanımlanabilmektedir. Bu anlamda her iki kavram arasındaki farklar şu şekilde sırlanabilir;

- İntihal eylemiyle oluşturulmuş bir eserde, yaratıcılık -yani eser tanımında geçen sahibinin hususiyetini taşıma özelliği- bulunmamaktadır. Oysa esinlenme ile oluşturulan eserde; yararlanılan eserden bağımsız, özgün ve sahibinin hususiyetini yansıtan bir eser vücuda gelmektedir. Kısacası intihal, daha önceden ortaya konulan bir eserin belli bir bölümünün, belli bir parçasının veyahut belli bir motifinin birebir alınıp, başka bir esere yerleştirilmesi; esinlenme, sadece daha önceden yapılan bir eserden ilham almaktır.
- Birebir alımlarda kaynak göstermemek, intihal suçunu oluşturmaktadır. Bu nedenle intihal suçunun oluşmaması için “makul bir ölçüyü geçmemek” suretiyle alıntı yapıldığı zaman kaynakça belirtilmesiyle intihal suçunun işlenmesinin önüne geçilmiş olur. Ancak esinlenen kişinin hangi eser sahibinin, hangi eserinden yararlandığını kaynakça olarak göstermesi zorunda değildir.
- İntihal, suç iken; esinlenme bir suç değildir. Aksine esinlenme yeni bir eser ortaya çıkarmak için yararlanılan bir yol olarak dahi tanımlanabilir (Sengel, 2008, s:133-134)

Ayrıca Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda esinlenme ve intihal arasındaki farkları anlayabilmemiz için bir takım ölçütlere bakılarak sonuca açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bu ölçütler ise şu şekildedir;

- Kopya Tespiti: Yararlanılan orijinal eser ile yeni ortaya konan eser arasında benzerlik olup olmadığı araştırılmalıdır. Bu benzerlik araştırılması eserin esaslı ve ana temayı oluşturan noktaları ve eserin tali unsurları üzerinde de yapılmalıdır, yararlanmanın ölçütü belirlenmelidir.
- Esinlenme Araştırması: Kopya olup olmadığının tespitinden sonra ve kopya olduğu sonucuna varılan kısımlar için esinlenme araştırılmasına geçmek gerekmektedir. Öyle ki; bu araştırma ile ortaya konacak olan iki eser arasındaki benzerliğin başka bir eserden ilham alma boyutunda kalıp kalmadığının tespitine yönelik olmalıdır. Bunun belirlenmesi için öncelikle; orijinal eserden yararlanılan unsurların orijinal eserin esaslı,

ayırt edici unsurlarından olup olmadığını belirlemek yönünde olmalıdır. Ayrıca yararlanan eser sahibinin, o esere ulaşma imkanı ve orijinal eserin tanınmışlık düzeyi ve beğeni düzeyi üzerinde durulmalıdır. Nitekim uygulamada bilirkişilerin kullanılacağı alanda; bu şekildeki esinlenme araştırması aşamasında olmalıdır. Bu aşamada benzerliklerin boyutu ve niteliği önem arz etmektedir.

- Son Aşama: Son aşama, sıradan okuyucu, dinleyici vb.'nin iki eser arasındaki benzerlikleri algılayabilmeleri şeklinde olmalıdır. Örneğin iki sahne gösterisini de ayrı ayrı izleyen sıradan bir izleyicinin, iki eserin birbirinin neredeyse aynısı olduğu kanısının oluşması şeklindedir. Bu noktada önemli olan, tıpkı Sınai Mülkiyet Hukuku'nda olduğu gibi benzerliklerin üzerinde durulmasıdır.

Yapılacak bu üçlü testten sonra verilecek olan kararlar, daha doğru ve daha sağlam temellere dayanır hale gelecektir (Sengel, 2008, s:138).

2.1.4. Özgünlük Kavramı

Özgün olma durumu, orjinalite, orjinallik (TDK, 2007).

Özgün tanımı; yalnızca kendine özgü bir nitelik taşıyan, ibdai. Bir buluş sonucu olan, nitelikleri bakımından benzerlerinden ayrı ve üstün olan. Özgünlük çok geniş bir kavram olmakla birlikte daha önce üretilmemiş, o güne kadar üretilenlerden farklı, üretilmiş olanlardan esinlenilmemiş, özentili ve alıntı içermeyen, oluşturan kişinin ruhunu yansıtan ve farklılık içeren herşey (www.makaleler.com/oku-Özgünlük+kavramı).

Özgünlük tanımı yapmadan önce “özgün” ün kelime anlamına baktığımızda TDK şöyle bir tanım yapmaktadır; “yalnızca kendine özgü nitelik taşıyan, ibdai.” , “bir buluş sonucu olan, nitelikleri bakımından benzerlerinden ayrı ve üstün olan.” Buna bağlı olarak özgünlük kelime anlamı itibariyle özgün olma durumunu nitelemektedir.

Özgün olma hali; daha önce üretilmemiş/tasarlanmamış, o güne kadar üretilen/tasarlananlardan farklı bir duruş sergileyebilen, özentili bir tutumda olmayıp aksine tasarlayan kişinin ruhunu yansıtan ve farklılık içeren tasarımlardır.

“Özgün, doğrudan doğruya kaynağından gelen ya da yaratıcısının elinden

çıkan bir parça, bir yapıt, bir metin vb. kopyaya, reprodüksiyona, çeviriye, yeni bir düzenlemeye karşıt olarak kullanılmakta ve orijinal olanla eşanlımlı değerlendirilmektedir. Ayrıca alışılabeleden ayrılan, sıradan olmayan, sık rastlanmayan bir şey için de kullanılmaktadır. Özgün olanı sorgularken bu kavramın anlamsal yakınlığı (orijinal, yeni, biricik, özgül) veya karşıtlığı (sıradan-jenerik, kopya, taklit) olan sözcük ve kavramlarla birlikte ve bunları akılda tutarak düşünmek yararlı olacaktır” (Özorhon ve Ulusu Uraz, 2009, s:91).

Tasarım söz konusu olduğunda özgünlük vazgeçilmez bir olgudur. Tasarlayanın kişilik özellikleri gereği farklı olanı algılayan ve üretimini buna dayandıran bir yapıda olması, dolayısıyla tasarım ürününü özgün ve diğerlerinden bağımsız hale getirecektir. Bu anlamda özgünlük vazgeçilmez bir beklentidir. Aksi halde kopya veya taklit sıfatı altında ortaya çıkan eserler tasarım alanını derinden sarsacak ve yenilikten yoksun bırakacaktır.

“Özgünlük; bir ürün, bir nesne, bir durum vb. üzerinde düşünülmüşlüğü, eleştiriyi, emeği çağrıştırmasının ötesinde, beraberinde getirdiği yenilik ve gelişme gibi niteliklerle önem kazanmakta ve sıradanlığın karşısında durmaktadır. Bireyselliğin yansıması ve yenilik düşüncesinin aranmasıyla var olabilecek bir kavram olan özgünlük; özne, özgürlük, eleştiri ve yaratıcı düşüncenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkar ve öznenin sezgileri, hayal gücü ve birikimiyle de çok ilgilidir” (Özorhon ve Ulusu Uraz, 2009, s:91).

Özgünlük, tekillik hali beraberinde farklı bir bakış açısını getirir. Alışılabeledmiş olandan bağımsız bir yaratım da dolayısıyla diğerlerinden farklı olacaktır. Özgün olma ve aykırı olma hali tasarımcı kimliğini de bir anlamda ifade etmektedir. Çünkü sanat ya da zanaat icra eden kişiler yapıları gereği sıradanlığı kabullenmezler ve ürettikleri eserdeki özgün halden haz duyarlar.

Tasarım, kelime anlamı itibariyle incelendiğinde; işaretlemek, iz bırakmak, damga vurmak, biricik ve tek olmak, belirginleştirmek, ayırıştırmak eylemlerini vurgulamaktadır. Buradaki biricik olma durumu özgünlüğü anlatmaktadır. Bu anlamda özgünlük, tasarımın kelime anlamı altında geçmekle beraber tasarımı tamamlayan bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Fikri Mülkiyet Hukuku'da da eser tanımı yapılırken “özgün” deyimine yer verilmiştir. Bir eserin eser olabilmesi için gereken niteliklerden biri de hiç kuşkusuz o eserin bağımsız, özgün ve eseri meydana getirenin hususiyetini taşıması noktasıdır.

Fikri hukuk yasalarında bahsi geçen özgünlükten kasıt, bağımsız olma yani başka bir eserden kopya edilmemiş olmasıdır. Yani eser, yaratıcısı olan eser sahibinin yaratıcı kişisel özelliğini taşımaktadır. Uygulamada ise mahkemeler, özgünlük konusunu her somut olayın durumuna göre değerlendirmek suretiyle; özgünlüğünü, eserin bağımsızlığı açısından yeterli düzeyin oluşup oluşmadığının belirlenmesiyle saptamaktadırlar.

Özgünlüğün belirlenmesindeki bu ölçüt saptanırken; eserler arasındaki kopya, intihal (fikir hırsızlığı) ve esinlenme kavramlarına dikkat edilmesi gerekmekte ve bu kavramların ayırt edici lüzumu doğmaktadır. Nitekim başkalarının eserinden istifade her zaman mümkündür. Ancak istifade, gaspa ya da intihale varacak ölçüde olmamalıdır (Sengel, 2008, s:134).

2.2. Farklı Disiplinlerde Örneklerle Birlikte İntihal ve Esinlenme

İntihale örnek verilebilecek alanların başında akademik çevrede gerçekleşen intihal vakaları gelmektedir. İntihalin en kolay gerçekleşebildiği alan, akademik veya akademik olmayan bir yazıdan yapılacak usulsüz alıntılar sonucu oluşmaktadır. Bir yazılı eser meydana getirilirken farkında olarak ya da olmadan yararlanılan esere gereken atıfta bulunulmaz ise neticede bu yeni eser, intihal şekliyle oluşturulmuş olacaktır. Bu nedenle bu alandaki meydana gelmiş intihal vakaları diğer alanlardaki örneklerden sayıca fazladır. Bilimsel etik dışı davranışlardan biri olan intihale aşağıda verilen örnekler yazılı eserlerde meydana gelmiş intihal örnekleridir.

“Boston Üniversitesi'nce yapılan bir araştırmaya göre Martin Luther King Jr.'ın doktora tezinin Tanrı kavramını özetleyen bölümünün üçte biri intihaldir.

Senatör Joseph Biden 1988 Demokrat Parti Başkan adaylığından Hukuk Fakültesinde bir dersten intihal yapması nedeniyle başarısız olmuş olmasının ortaya çıkmasıyla, çekilmek zorunda kalmıştır.

University of Virginia'da 2002 yılında ortaya çıkan intihal skandalı sonrası 45 öğrenci üniversiteden atılmış, mezun olan 3 kişinin de diploması iptal edilmiştir.

Bu konuyla ilgili çeşitli internet sitelerine göre ABD'de intihal sebebiyle üniversitelerden atılan öğrenci ve öğretim üyesi sayısı yüzlerle ifade edilmektedir. Son yıllarda ülkemizde de bazı intihal olayları kamuoyuna yansımış olmakla beraber yansımayan veya yansıtılmayan örneklerin boyutu konusunda bir tahmin yapmak

zor” (<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=264>).

Yine akademik çevrede karşılaşılan çarpıcı bir örnek te 27 Nisan 2010 tarihli Radikal gazetesine şöyle yansımıştır; “Cumhurbaşkanı Abdullah Gül’ün Başbakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı döneminde özel kalem müdürlüğü ve TÜBİTAK’ta da başdanışmanlık yapan Akdeniz Üniversitesi öğretim üyesi Mustafa Helvacı’nın ‘NASA’da yaptığı’ doktoranın sahte olduğu öne sürüldü. YÖK, iddialar üzerine inceleme başlattı. Cumhuriyet gazetesinde yer alan haberde, Diyanet İşleri Başkanlığı’nca tam burslu olarak ABD’ye doktora yapmak üzere gönderilen Mustafa Helvacı’nın, doktora yapmadan uydurma bir tezle dört yıl boyunca 100 bin dolara yakın burs aldığı iddia edilmişti. İddialara göre Diyanet tezi isteyince Helvacı tezinin yer aldığı CD’nin bozulduğunu söylemiş ve Kentucky Üniversitesi’ne yazılan yazılar sonucunda Helvacı’nın doktora yapmadığı anlaşılmıştı. YÖK, doktoranın sahte olduğu iddialarının gazetelerde yer alması üzerine inceleme başlattı. Helvacı’nın sahterkârlık yaptığı tespit edilirse, görevine de son verilebilecek”

(<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?>

[aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=993723&Date=27.04.2010&CategoryID=97](http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=993723&Date=27.04.2010&CategoryID=97))

Plagiarism-turkish.blogspot.com internet sitesinde aynı intihal vakasıyla ilgili çıkmış gazete haberlerinden değişik örnekler de bulunmaktadır. Bu intihal vakasını yapmış olan kişinin gerek makamı gerekse bursunu aldığı kurum bağlamında önemli bir örnek teşkil ettiğini söylemek mümkündür. Aynı vaka ile ilgili kaleme alınmış bir başka yazı ise Cumhuriyet Gazetesi yazarı Orhan Bursalı’nın 25 Nisan 2010 tarihinde “Sahte Doktorayla Tüm Kapıları Açtı” isimli yazısında ele alınmıştır. İntihale oldukça çarpıcı bir örnek oluşturmasından ötürü bu vaka ile ilgili Orhan Bursalı’nın yazısından alınacak alıntılar ve ayrıca yazıda yer alan belgeler ekte yer almaktadır. (EK 1)

“Fizik dünyamız bir dolandırıcılık savı ile çalkalanıyor. İktidarın has bilim insanlarından Dr. Mustafa Helvacı, Diyanet’ten ayda 1500-2000 dolar arasında dört yıl boyunca 100 bin dolara kadar tam burs aldı, ama karşılığında sahte bir doktora teslim etti!

Abdullah Gül’ün başbakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı sırasında özel kalem müdürlüklerinde bulunan, TÜBİTAK’ta başdanışmanlık yapan ve şimdi de Akdeniz Üniversitesi’nde öğretim üyesi olan Kayserili Mustafa Helvacı, Diyanet İşleri Başkanlığı’nca tam burslu olarak ABD’ye doktora yapmak üzere gönderildi.

Türkiye'ye dönünce de Diyanet'e, "Tezim bir CD'de kayıtlı idi CD bozuldu, oradan kurtardığım şu 39 sayfayı şimdilik kabul edin" dedi.

Ankara Üniversitesi'nde başka bir konuda doktora yaptı. Bu doktorasının arkasındaki özgeçmişinde, "ABD Kentucky Üniversitesi'ne gitti. 2001 yılı sonunda doktora tezi çalışmasını tamamlayarak yurda döndü" yazdı. Ancak, ABD'de doktora yaptığı yalan çıktı. ABD üniversitesinden, "bölümümüzde böyle kayıtlı bir doktora öğrencisi bulunmuyor" yazısı geldi...

Helvacı, 1998 Mayıs'ında, Diyanet'in Eğitim ve Kültür Müdürlüğü'ne, bu üniversitede doktora yaptığına ilişkin bir belge gönderir. Belge, Kentucky Üniversitesi antetli kâğıda yazılmıştır (Belge 1). Burada, "Güneş Sisteminin Mekaniği ve Ay'ın Yörünge Analizi" başlıklı tezinde o güne kadar yaptıkları ve bundan sonra yapacakları üzerine kısa bilgi verilmektedir! Helvacı, bu antetli kâğıtta, tez danışmanının Prof. Dr. Moshe Elitzur olduğunu belirtmektedir. Nitekim, gönderilen belgede Elitzur'un da imzası vardır!

Helvacı 2001'de Türkiye'ye döner. AKP'nin kuruluş ve yükseliş dönemidir. AKP seçimleri kazanır, Kayserili Abdullah Gül, ABD'de anlı şanlı doktora yapan Kayserili Helvacı'yı, Başbakanlık'ında özel kalem müdürü ve sonra da Dışişleri Bakanlığı döneminde bakan yardımcısı özel kalem müdürü olarak çalıştırır. Helvacı'nın özgeçmişinde "Aralık 2002 tarihinden bu yana Dışişleri Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığı Özel Kalem Müdürü olarak görev yapmaktadır" denmektedir!

Helvacı 1 Nisan 2003 tarihli ve 340 sayılı bir yanıt gönderir: "Güneş Sisteminin Mekaniği ve Ay'ın Yörünge Analizi konulu söz konusu doktora çalışmasının bir kopyası ilişikte sunulmuştur. Fakülte onaylı kopyası Türkçe imla kurallarına göre düzeltildikten sonra Haziran 2003 tarihine kadar Müdürlüğüne takdim edilecektir" (Belge 2). Helvacı, herhalde inandırıcılığını arttırmak için olsa gerek şu cümleleri de ekliyor: "Ancak ekte sunulan çalışmanın orijinal bir çalışma olması nedeniyle bütün hakları mahfuzdur. İzinsiz kopya yapılamaz ve yayımlanamaz."

Teslim edilen doktora tezine bakıyoruz, ana metin 22 sayfacık! Eklerinde de birtakım çizelgeler var! (Belge 3)

Ancak, Diyanet'e gönderdiği yazıda kafa karıştırıcı cümleler vardır: "Türkçe imlasını düzelttikten sonra" gibi! Bu doktora ABD'de yapılmadı mı? Kentucky Üniversitesi'nde Türkçe doktora mı veriliyor! Nerede İngilizce, fakülte onaylı,

doktora tezi! Ayrıca eğer orada böyle bir doktora yapmış olsaydı, tezin YÖK'ten denkliğinin onaylanması da gerekirdi!

Doktoranın başına kötü felaketler gelmiş meğer! Bunu da, teslim edilen ve ana metni 22 sayfa olan komedinin Teşekkür ve Önsöz'ünden öğreniyoruz:

“Çalışma sırasında hazırlanan çok sayıda şekil ve grafiğin kayıtlı olduğu bilgisayar diskleri, seyahat sırasında aşırı manyetik ortama maruz kaldığından bozulmaya uğramış olmasından dolayı, tezin Türkçeleştirilmesi esnasında güçlükler yaşanmıştır. Sonuç olarak, çok sayıda veri bilgisayar ortamına tekrar aktarılarak şekil ve grafikler yeniden hazırlanmıştır. Oldukça zahmetli ve zaman alan bu süreç önemli ölçüde tamamlanmıştır. Ancak çok sayıda veri içeren teorik grafik ve şekillerin hazırlanmasına devam edilmektedir. Tamamlandığında tezin yayımlanacak son şeklinde yerini alacaktır.” (Belge 4)

Astronomi dünyamızda, Helvacı'nın durumu üzerine çok sayıda yazışma yapılmıştır; bütün burada yazıp döktüğümüz bilgi ve belgelerden gökbilimcilerimizin büyük çoğunluğu haberdardır. Ayrıca, ilgili belge ve bilgilerin büyük çoğunluğu da internette dolaşmaktadır” (<http://plagiarism-turkish.blogspot.com/>).

Akademik yolsuzluklara başka bir çarpıcı örnek ise Serkan Anılır'ın Tokyo Üniversitesi'ne 2003'te sunduğu doktora tezinin büyük bölümünün de intihal olduğu, aradan altı sene geçmesinden sonra, 2009'un sonlarında farkedildi. Bu olayla ilgili olarak Murat Bardakçı'nın 4 Nisan 2010 tarihinde Gazete HaberTürk'te bir yazı kaleme almıştır.

Serkan Anılır, 1973'te Almanya'da doğmuş, İstanbul'da Yıldız Teknik Üniversitesi mimarlık bölümünü bitirmiş, Almanya'daki Bauhaus Üniversitesi'nde yüksek lisans yapmış, mimarlık doktorasını Tokyo Üniversitesi'nde 2003'te tamamlamış, sonra bazı projelerde görev almıştı. Adının geçtiği intihal vakasının önemini kavramamız için Murat Bardakçı'nın yazısından alıntılar aşağıda yer almaktadır.

“Sunduğu bilimsel yayın listesindeki çalışmalarının hiçbiri mevcut değildi. Makalelerin sadece isimleri vardı, bu yayınların yer aldığı bazı dergiler bile hiç yayınlanmamışlardı ve hayalî idiler.

NASA'da eğitim gördüğü ve uzay projelerinde çalıştığı yolundaki iddiaları da yalandı. NASA, bu isimde birinin hiçbir programda görev almadığını açıkladı ve Anılır'ın iddiaları üzerine güvenlik soruşturması başlattı.

Serkan Anılır, uzay programına Türk Hava Kuvvetleri'nde görevli generaller tarafından dahil edildiğini söylüyor, kanıt olarak generallerle çekilmiş bir fotoğrafını gösteriyor ve 'konu askerî sır olduğu için fazla bilgi veremeyeceğini' söylüyordu. Sözkonusu fotoğraf incelenince İzmir'deki askerî bir yüksekokulda çekildiği ve Anılır'ın "general" olduğunu söylediği kişinin de bir öğrenci olduğu anlaşıldı. Serkan Anılır, bunun üzerine 'Ben, şu anda Türk Silahlı Kuvvetleri'nde albay rütbesiyle görev yapıyorum' açıklamasında bulundu!

Anılır'ın kendisine verildiğini iddia ettiği çok sayıdaki bilimsel ödüller hiçbir zaman verilmemişlerdi, yani bu iddiası da uydurmaydı. Üstelik vârolmayan sadece ödüller değildi, ödülleri verdikleri söylenen kurumların bir kısmı da yalandı. Meselâ, Cambridge Üniversitesi'nden fizik ödülü aldığını söylüyordu ama Cambridge'de böyle bir ödül yoktu!

Serkan Anılır, iddialarının aksine hiçbir patent almamıştı. Uzay çalışmaları konusunda sahip olduğunu söylediği ve numarasını verdiği patent, akaryakıtlar ile ilgili olarak Amerika'da yapılmış bir buluşa aitti.

Türkiye'de de oldukça ses getiren ve "Anılır'ın en önemli buluşu" olduğu söylenen "ATA Uzay Asansörü" projesi gerçek değildi. Anılır, Hırvat bilimadamı Ranko Artuković'in aynı isimli projesinden esinlenmiş ve uydurduğu hayalî projenin tanıtımını yaparken Nobel ödüllü bazı Amerikalı bilim adamlarının isimlerini de kullanmıştı. Tanıtım yayınındaki sunumun altında 'Susumu Nara' adında bir Japon profesörün imzası bulunuyordu ama böyle bir profesör yoktu ve bu isim de Anılır tarafından uydurulmuştu. Üstelik, tanıtımda yeralan bilimsel çizimler de çalıntıydı.

Serkan Anılır, 'Uzay Asansörü' isimli bir kitap yazmış ve kitapta "Evrenin 11. Boyutu" adını verdiği bir teori üzerinde çalıştığını açıklamıştı. Teori, tamamen uydurmaydı, bu konuda yayınladığı kitabındaki çizimler de başka yayınlardan makaslanmıştı, hattâ 'projenin resmi' olarak tanıttığı çizim, Brad Edward adındaki bir bilimadamının Discovery Dergisi'ndeki makalesinden çalıntıydı.

Anılır'ın Tokyo Üniversitesi'ne 2003'te sunduğu doktora tezinin büyük bölümünün de intihal yani çalıntı olduğu, aradan altı sene geçmesinden sonra, 2009'un sonlarında farkedildi. Üniversite bunun üzerine, geçen Mart ayının ilk haftasında tezi iptal etti, Anılır'a verdiği 'Doktor' unvanını geri aldı ve 'bu durumun nasıl olup da farkına varmadıklarında dolayı hayrette buldukları' açıklamasını yaptı. Bunun üzerine Anılır'ın Japonya'da çıkmış olan birkaç kitabının yayını

durduruldu, katılacağına duyurulduğu bütün toplantılar da iptal edildi”

(<http://plagiarism-turkish.blogspot.com/>).

Akademik alanda yapılan intihallere örnekler çeşitlendirilebilir. Zira bu vakalar ülkemizde ne yazık ki fazlasıyla gerçekleşmiştir. Grafik Tasarım'da yapılan intihallere geçmeden önce yine akademik yolsuzluklara iki önemli örneği daha vermemiz gerekmektedir.

Bunlardan birincisi; Başbakanlık Müsteşarlığı görevinden AKP'den milletvekili aday adayı olmak için istifa eden Ömer Dinçer'in “İşletme Yönetimi” kitabındaki intihal vakasıdır. Ömer Dinçer'in suçu kesinleşmiş ve intihalde bulunduğu için YÖK Yüksek Disiplin Kurulu tarafından “üniversite öğretim mesleğinden çıkarma” cezası verilmiştir.

Bir diğer örnek ise; yine bulunduğu önemli makam dolayısıyla çarpıcıdır. İstanbul Üniversitesi Rektörü Kemal Alemdaroğlu, “Laparoskopik Cerrahi” adlı kitapta intihal yaptığı gerekçesiyle 2003 yılında iki ay meslekten men cezası almış, 2004 yılında ise rektörlükten alınmıştı. Alemdaroğlu'na kitabının intihal olduğu ortaya çıkınca Türk Tabipler Birliği'nce meslekten men cezası verilmiştir.

Murat Bardakçı intihal olayları hakkında bir çok yazı yazmış, hatta bunlardan bir tanesi de kendisinin bir eserinden yapılmış intihal vakası üzerine yazılmıştır. 29 Mart 2010 tarihinde HaberTürk Gazetesi'nde “Bilim Dünyamızın Habis Uru: İntihal” adlı yazısında olayı şu şekilde aktarmaktadır; “Afyon Kocatepe Üniversitesi'nde 2005 senesinde yapılan bir yüksek lisans tezi baştan sona çalıntıydı; hırsızlığı yapan kişinin hocalarına teşekkür ettiği önsözdeki birkaç cümle dışında her tarafı bir başka eserden makaslanmıştı! Hem de nereden? Benim bundan 15 sene önce çıkarttığım bir bestekârı konu alan ve bugün piyasada bulunmayan bir kitabımdan! Tezi yapan hanımefendi kitabımı bilgisayarının yanbaşındaki tarayıcıya koymuş, sayfa sayfa tarayıp yazı dosyası haline getirip tez jürisine sunmuştu. Katlandığı tek zahmet işte bu tarama işi ve yazdığı kısa önsözde hocalarına ettiği teşekkürden ibaretti” (<http://www.haberturk.com/yazarlar/504097-bilim-dunyamizin-habis-uru-intihal>).

Bardakçı'nın bu olayı kaleme almasının ve TV'de çalıntı tezi göstermesinin ardından Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü konuyla ilgilenerek bir jüri kararı ile tez sahibine verilmiş olan yüksek lisans diplomasını iptal etmiş ve üniversite rektörü de kararı onamıştır.

Yapılan bu yolsuzlukların dışında edebiyat, müzik, sinema ve daha başka

dallarda da intihalin örneklerine rastlamak mümkündür. Ülkemizden Orhan Pamuk Beyaz Kale kitabında, Hariciyeci Yazar Fuad Carım'ın “Kanuni Devrinde İstanbul” kitabından intihal yaptığı iddia edilmişti. 23 Mayıs 2007 tarihli NTVMSNBC haber sitesinde Yasemin Arpa orijinal ve intihal edildiği iddia edilen satırlardan birkaçını şöyle özetlemiştir;

Orijinali: “Cenova’dan Napoli’ye giderken, hareketimizi haber alarak Ponz Adaları’nda bekleyen Türk donanmasının hücumuna uğradık” (Carım, s:11)

İntihali: “Venedik’ten Napoli’ye gidiyorduk, Türk gemileri yolumuzu kesti” (Pamuk, s:11)

Orijinali: “Gene esir düşebiliriz korkusuyla, kürekçileri sıkıştırmaktan vazgeçtiler. ...Esir düşerlerse şikâyet göreni feci şekilde cezalandırırlar, hatta yok ederler” (Carım, s:12)

İntihali: “Esir düşerse cezalandırılmaktan korkan kaptanımız, kürek kölelerini şiddetle kırbaçlatmak için bir türlü emir veremiyordu” (Pamuk, s:11)

Edebiyat alanındaki intihal örneklerine iki çarpıcı örnek aşağıda verilmiştir;

1922 yapımı Nosferatu filmi Bram Stoker’in “Drakula” romanının izinsiz adaptasyonu olduğu için mahkemeye verildi. Mahkeme sonucunda film kopyaları imha edildi.

Aleks Haley, Roots romanındaki bazı pasajları, Harold Courlander’in “The African”ından aldığını kabul etmiş ve 650 bin USD ödeyerek mahkemeye gitmekten kurtuldu. (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/408695.asp>)

Edebiyat ve akademik alanlarda yapılan intihallerden başka görsel sanatlardan fotoğraf alanında da çalıntı fikir ile oluşturulmuş örneklere rastlamak mümkündür. Son zamanlarda en çok tartışılan fotoğrafçılardan biri olan Mehmet Turgut'un yayımlanmış birkaç fotoğrafı, farklı fotoğrafçıların daha önce belli bir konsept ile çektikleri fotoğraflara çok benzemesinden ötürü oldukça tepki çekmiştir. Aşağıda yer alan orijinal fotoğraflar ve benzerleri incelendiğinde esinlenmenin ötesinde, birbirinin neredeyse kopyası oldukları gözlemlenebilir.

Aşağıdaki fotoğraflar Steven Klein imzalı “W Magazine” isimli derginin Ağustos 2009 sayısındaki Willis ailesi ile yapılan röportajda yer almıştır (<http://meren.org/blog/2009/09/mehmet-turgut/>).

Şekil 2.1: Steven Klein, W Magazine, 2009 (orjinal)

Mehmet Turgut imzalı, “OK!” isimli Türkçe derginin Ağustos 2009 sayısında yer alan fotoğraflara bakıldığında ise -özellikle ilk üç fotoğrafta- yukarıda, Steven Klein'in fotoğraflarına benzerlik dikkat çekicidir.

Şekil 2.2: Mehmet Turgut, OK! Magazine, 2009 (intihal)

Bunların dışında Turgut'un ün kazanmış ve dikkat çeken başka bir fotoğrafı aşağıda yer almaktadır. Uygulanan konseptin çalıntı fikir olduğu iddiası ile gündeme gelen bu fotoğraflarda orjinal bir taraf bulunmadığı gibi birebir aynı konsept ile oluşturulmuş fotoğraflar olduğu gözlenmektedir. Tugut, kendisine yöneltilen iddialara ise şu şekilde yanıt vermiştir; “Öykünmeyen, feyz almayan bir fotoğrafçıyım. Benim çalışmalarımın dünyada eşini benzerini bulamazsınız. Sadece 1-2 sipariş çekim geldi. Yoğundum, işi pek önemsemeden, konsepti araştırmadan gittim çektim. Magazin yönü olmayan, kendi halinde bir adam olmama rağmen şimdi

çaldı, çırptı, ‘turgutladı’ gibi laflar geliyor. “Haberim yoktu, bilmiyordum” da diyebilirdim. Suçu kabulleniyorum üstelik. Bunun arkasında kötü niyet görüyorum. Herkes yapıyor. Ben yaptığım zaman neden bu kadar büyütülüyor, anlayamıyorum” (<http://cadde.milliyet.com.tr/2010/05/17/HaberDetay/1163146/>). Bu açıklamada yer alan ifadelere baktığımızda; Turgut'un savunmasının doğru bir tarafı bulunmamakla birlikte işi önemsemediğinden böyle bir durumla karşı karşıya kaldığını, ayrıca “herkes yapıyor” söyleminin savunmasında güçsüz bir ifade olarak yer aldığını görmekteyiz. Ancak Turgut'a yöneltilen bu iddiaların dayanağı olarak yalnızca bu fotoğraflar bulunmuyor. Buna ek olarak aşağıda yer alan fotoğrafta da “aşırı benzerlik” durumu açıkça görülmektedir.

Şekil 2.3: Sam Oshaver (orjinal)

Şekil 2.4: Mehmet Turgut (intihal)

3. GRAFİK TASARIMDA ESİNLENME, İNTİHAL VE ÖZGÜNLÜK

3.1. Esinlenme İncelemesi

3.1.1. Esinlenmenin Gerekliliği ve Yaratıcılıktaki Etkisi

Tasarımcılar öncelikle kişilik yapıları gereği başkalarından bağımsız, farklı ve alternatif bir düşünce yapısında olan bireylerdir. Sürekli olarak bulunduğu ve yaşadığı çevreyle alakalı olmak durumundadır. Bu sebeple, gözlem yeteneği gelişkin bireylerdir diyebiliriz. Esinlenme dürtüsüyle günlük hayatında belki farkında bile olmadan bir çok davranış içine girer. Gözlem yaparken birincil amacı esinlenmek olmasa bile gündelik hayatı içerisinde önüne çıkan herhangi bir tasarımdan, olaydan, yazıdan veya bir haberden farkında bile olmadan etkilenir. Esinlenme güdüsü ile hareket eder.

Ancak bazen tasarımcı doğrudan doğruya esinlenme ihtiyacı ile hareket edebilir. İhtiyacı olan fikre ulaşabilmek adına ilgili konuyu besleyebilecek araştırmalar yapar. Yaratıcı süreci destekleyecek bu araştırmalar esinlenmede kullandığı yollar olarak önümüze çıkmaktadır.

Tasarımcının karakter yapısı incelendiğinde bu yapıyı oluşturan ilk ve en önemli etken yaratıcı doğasıdır. “Yaratıcı insanların kendilerine özgü bir bilişsel yapıları var mıdır? Yaratıcı insanların kendilerine has kişilik özellikleri var mıdır? Yaratıcılık bileşenlerine ayrılamaz bir kavram mıdır? Eğer böyleyse bu farklılığın sebebi nedir? Yaratıcılık gerektiren farklı alanlarda faaliyet gösteren kişiler bilişsel ve kişilik yapılarında farklılık gösterirler mi? Bu soruların pek çoğuna verilebilecek yanıt 'evet' olabilir” (Andreasen, 2009, s:2-15). Burada cevabı bulunmaya çalışılan sorulardan anlaşılabilceği gibi tasarımcılar genellikle doğuştan gelen bir yetenek ile yaratıcı insanlardır diyebiliriz. Bu kişilik yapısındaki insanlar daha önce de belirttiğimiz gibi gözlem yeteneği gelişmiş bireylerdir. Gözlem yapan bir zihinde doğal akışı gereği gözlem yaptığı olaylardan ya da materyallerden esinlenmiş

olacaktır. “Neticede yaratıcılık yoktan var etmek gibi mistik ya da metafizik bir anlam taşımaz” (Soygür, 1999, s:126). Buradan çıkaracağımız sonuç, bir eser ortaya çıkartmaya çalışan kişiler doğrudan doğruya yaratılışları gereği yaratıcılık özellikleri olan bireylerdir, bu yaratım süreci içerisindeyken de esinlenme veya başka bir eserden ilham alma hali doğal bir davranıştır diyebiliriz.

Andreasen yaratıcı süreci ve yaratıcı kişinin özelliklerini değerlendirirken yazarlarla yaptığı görüşmelerde sorduğu sorulardan birine aldığı cevap şöyledir; “bilinçli yazmıyorum sanki ilham perisi omuzlarımda oturuyor” (Soygür, 1999, s:127). Bu söylemi incelediğimizde yaratıcılığın mantığa bağlı bir kavram olmadığını söyleyebiliriz. “İlham perisi fikri ya da esinlenme gereksinimi mecazi anlamların ötesinde anlamlar içerir. Birçok yaratıcı kişi, orada meydana gelen fikri oluşturma sürecinde, aslında sadece bilinç dışı düşünce ve süreci ifade ettiklerini vurgularlar. Esinin gerçekleşmesiyle oluşan fikir, özneye nesnenin bütünleştiği ortamdır” (Soygür, 1999, s:127). Bu bağlamda, sürecin ayrılmaz bir parçası olan esinlenme, tasarımcının her zaman beslenebileceği sonsuz bir kaynak gibidir.

“Yaratıcılık içerisinde bireysel özgürlüğün egemen olduğu kişilik yapısı, entelektüel birikimi, yaşamı algılama ve aktarma yetisi ve sezgisi taşır” (Çellek, 2003). Esinlenmenin gerekliliği üzerinde dururken kişinin yaratıcı doğasının tanımından yola çıkmak bu gerekliliği anlamamıza yardımcı olacaktır. Tülay Çellek yaratıcılığı tanımlarken “Görmek yaratmanın başlangıcıdır” diyen Henri Matisse'den alıntı yaparak yaratıcılığın başlangıç noktasının 'görmek' olduğunu ileri sürer. Burada bahsi geçen 'görmek' deyimini yaratıcı faaliyet süreci içerisinde gözlemlemek olarak tanımlanabilir. Yaratıcılık, geçmişten gelen birikimle beraber, deneyimin, gözlemin, kavram ve olayların farklı bir gözle yeniden değerlendirilmesiyle beraber gerçeklik kazanır.

Wallas ise yaratıcı bireyin zihinsel faaliyetini şu şekilde sıralamıştır:

1. Hazırlık
2. Kuluçka / Oluşma
3. Aydınlanma / Esinlenme
4. İspat / Doğrulama

Hazırlık Evresi: Yaratıcı bireyin söz konusu sorunu yeni baştan ele alması bunu kendine mal etmesi gerekir. Sorunu bölümler, yan ve alt sorunlar olarak ayrımlar. Yaratıcılık, sorunun tam olarak açıklığa ulaşması sonucunda gerçekleşebilir.

Bu nedenle sorunun açıklığa kavuşması, anlaşılır duruma gelmesi, “sorununun anlaşılması çözümün yarısıdır” sözünü doğrular niteliktedir.

Oluşma Evresi: Hazırlık evresinin sonunda “oluşma” adı verilen bu evre, yapıtın (sorunun) ana çizgilerinin saptanmasına olanak sağlar. Yaratıcı birey, bu aşamada sorunun içine iyice girmiştir. Sonucun tohumları, sorsal ve toplumsal biçimdedir. Yaratıcıların buluştan önce, düşünsel çağrışımlar ve benzetmeler yapabilirler hatta rüya bile görürler. Düşünceler birleştirilir-ayrıştırılır, bilinç devrededir.

Esinlenme Evresi: Beklenmeyen ya da tutarsız bir anda, çözümün belirlenmesi evresidir. Yaratıcı sorunu yaşamın her evresine taşır. Esinlenme, araştırmanın sonunu getirebildiği gibi, bir alt sorunu buldurabilir ya da bir çözüm yöntemini belirleyebilir.

Doğrulama Evresi: Bulunan çözümün kabul edilmiş ölçütlere uygun olduğunu doğrulamak gerekir. Picasso der ki “başta bulur sonra ararım.”

Wallas'ın yaptığı esinlenme evresi tanımından da göreceğimiz gibi; esinlenme yaratıcı sürecin önemli ve gerekli bir aşamasıdır. Araştırma sürecindeki tasarımcı sorununa bir çözüm ararken karşısına çıkan başka tasarımlardan etkilenir. Bu bakış açısı doğrultusunda beklenmedik bir anda ya da ilgisiz bir alandan gelebilecek bir fikir ile sorununa çözüm bulmuş olabilir.

Tülay Çellek yaratıcılık ile ilgili makalesinde yaratıcı kişinin oluyan, gözlemleyen, dinleyen ve araştıran bireyler olduğunu ileri sürer. J. D. Ewan ise en fazla kaynaktan yararlananın en yaratıcı olduğunu iddia eder. Bu sözden hareketle sentezleme ve analizi iyi becerenler daha yaratıcı bireylerdir diyebiliriz. Tasarım sürecinde bazen önceden birbiriyle ilişkisi yok gibi görünen iki görsel unsurun bir araya gelebildiğini ve anlamlı bir birliktelik oluşturabildiğini gözlemlemiştir. Birbirinden bu derece ayrı iki unsur tasarımcının tasarımı bazen bu iki unsurdan tamamen bağımsız başka bir görsel unsurdan esinlenmesi neticesinde tasarlamış olma ihtimali de vardır. Daha öncede belirttiğimiz gibi başka disiplinleri de gözlemleyen tasarımcı onlardan beslenir, etkilenir. Esinlenme hali bazen farkında olmadan, hiç beklenmedik bir anda gerçekleşebilir.

Esinlenmenin gerekliliğini N. Knopler'in şu sözü ile de anlamamız mümkündür; “görsel dilin gelişmesi, görsel düşüncenin de gelişmesini beraberinde getirecektir.”

Tasarımcı birey bu anlamda görsel dilini geliştirmek adına sürekli olarak gözlem yapar. Gözlemediği unsurlardan ise tasarım süreci içerisindeyken esinlenmiş olur. Yaratma süreci; gözlem, bilgi, merak ve araştırmayı beraberinde getirir. Bakıldığında esinlenme bu adımlardan herhangi birinin sonucunda gerçekleşebilir. Bu da esinlenmeyi yaratıcı sürece bağlı hale getirmiş olur. Tasarımcı esinlendiği bir çalışmayı hayal gücünü, duygu durumunu ve algısını tasarımın içine katarak farklı bir çalışma ortaya çıkarmaya çalışır. Bu anlamda tasarımcıyı esinlenmekten alıkoymak ortaya çıkaracağı tasarımı bir anlamda eksik bırakmak olacaktır.

Esinlenmenin gereği onun vazgeçilmez olmasından ileri gelir. Yaratıcı süreç dahilinde gerçekleşen bu olgu, haliyle olağan ve gerekli bir duygu durumudur. Yaratıcılar, olanakları zorlayan gözlemcilerdir. Neticede insanları etkilemek isterler ve nesnelere diğer insanlardan farklı biçimde yaklaşırlar. Yarattıkları dünyayı görmek isterler. Yaratıcılık özelliği bulunan insanların halihazırda gelişkin olan gözlem yetenekleri, onların neticede gözlemedikleri nesnelere etkilenmelerine ve esinlenmelerine olanak tanımaktadır.

3.1.2. Esinlenmenin Sınırlarının İncelenmesi

Esinlenmenin tanımı ve gerekliliği çerçevesinde buraya kadar belirtilenler esinlenmenin pozitif yönleri ve etkileri dahilinde yazılmıştır. Günümüzde “çalıntı” sıfatıyla önümüze bir çok tasarım çıkmaktadır. Bu türden haberlere çok sık rastlanmakla beraber tasarımcıların da bir tanım olarak esinlenmeyi incelemelerine olanak vermiştir. Esinlenme başlı başına bir tartışma konusu olup, sınırlarının da en az tanımı kadar önemli olduğunu söyleyebiliriz. Tasarım yapmadan önce bir tasarımcının gözlem yapması oldukça gerekli ve önemli bir başlangıçtır. Ancak tasarımcının esinlenmekte olduğu başka bir tasarımı kendi tasarım problemine çözüm ararken ne derece ve ne maksatla kullandığı da oldukça önemli bir noktadır. Esinlenmenin sınırları bu anlamda tasarımcıyı kopya bir eser ortaya çıkartmaktan alıkoymalıdır. Bir tasarımı diğerinden ayıran önemli renk, görsel malzeme ya da tipografik unsurların birbiriyle çok benzeşiyor olması bu iki eserin birbirinin kopyası olduğu ve esinlenmekten öte çalınmış fikirler olduğu yargısına varmamıza yol açabilmektedir. Bir fikrin birebir benzerinin uygulanması, o fikrin esinlenmekten öteye geçip artık kopyalanmış olduğunu göstermektedir. Bir tasarımcının bu anlamda

gözlem yaptığı tasarımları kendi tasarımına ne derece yansıttığı çok önemlidir.

Doğada herşeyden ilham almak mümkündür. Tasarımın çeşitli alanlarında ortaya çıkan eserler ya da yapıtlar, bir anlamda doğadan esinlenilerek oluşturulmuştur. Hemen hemen her yaratımda bir parça esinlenme bulunmaktadır. Bir tasarımcı, gözlem yaptığı zaman doğal olarak o eserlerin etkisinde kalır. Kendi tasarımı için çözüm ararken bu etki ona yol gösterici nitelikte olabilir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, orijinal eserle kişinin yarattığı eser arasındaki benzerlikler ve farklılıklardır. Esinlenmenin sınırları bu anlamda önemlidir. Eser sahibi, ilham aldığı esere referansta bulunmadığı sürece, onu kendi eseriymiş gibi göstererek, gerçek hak sahibinin hakları zedelendiği için hukuki anlamda da bir takım yanlışların içine girmiş olur. Bu anlamdaki bir kötü niyet, esinlenmenin pozitif etkilerini de ortadan kaldırmış olacaktır. Tasarımcı, gözlem amacının dışına çıkıp kendi tasarımı için bir uygulama yaptığında, incelediği tasarımları zihninde bambaşka bir tasarım ile birleştirip neticede farklı bir çözüm bulmak için kullanmayı bilmelidir. Gözlemlenen nesnelere, bir tasarım problemi için bir araç olup, çözüm olmadığı güdüsüyle çalışılmalıdır.

Kuşkusuz yaratıcılık kavramı bir eseri yaratabilmek ile ortaya çıkar. Buradaki yaratmak elbette bir şeyi yoktan var etmek anlamına gelmez. “Mutlak manada yaratma Saint Thomas'ın meşhur sözüne göre şu anlama gelir; yaratmak, bir şeyi yoktan var etmek demektir öyle ki yaratılan şeyin cevherine ait hiçbir unsur evvelce mevcut bir şeyde bulunmamalıdır. Şüphesiz ki bu tanrısallığın bir vasfıdır. Bir sanatkar dahi olsa insan için böyle bir şey nasıl iddia edilebilir” (Messina, s:271). Ancak yaratılan eserde onu yaratanın kişilik veya bakış açısının yansıması olması durumu aranır. “Yeni sanat yapıtı bir öncekinin kopyası olmaktan yeni yaratıcının farklı bakış açısıyla ve bireyselliğini katmasıyla yapıtı bir öncekinin gölgesinden çekip çıkarması ve başka bir şey yapmasıyla olanaklıdır” (Günay ve Koca, 2009, s:5).

Daha önce de söylediğimiz gibi doğadan ilham almak kaçınılmazdır. Ya da çevredeki herhangi bir oluşumdan pek tabii ilham alınabilir. Bu ilhamın eserdeki yansıması tasarımcının bakış açısıyla birleşmeli ve ortaya benzersiz bir eser çıkmalıdır. Esinlenmede bu anlamda bir sınır olması gereklidir. Birebir kopya edilen fikirlerin artık esinlenmiş olmaktan çıkıp fikir hırsızlığı sınıfında değerlendirilmesine yol açmaktadır. Tasarımcıların bir tasarım problemine çözüm aradığı anda yaptıkları araştırmalarda buldukları eserleri birebir uygulamaları onları intihale vardırılmakta ve

özgün olmaktan alıkoymaktadır. Birbirine oldukça fazla benzerlik taşıyan tasarımlar, ya da ortaya çıkarılmış eserler, toplumun ortak mirası olan kültürü de derinden sarsmakta, kültürel çeşitliliği de yok etmektedir.

“Farklı sanat dalları arasında alıntı, ödünçleme, bir yapıtın bileşenlerinin farklı biçimlerde yeniden üretilerek yapıtın yeni bir kimlikle sunulması gibi sayısız ve sınırsız kez yeniden yaratma durumunun olanaklılığının altını çizer” (Günay ve Koca, 2009, s:6). Esinlenmenin neticesinde beklenen durum elbette yeni ortaya çıkarılan eserin bir özgünlük taşıması gereğidir. Pozitif etkileri olan esinlenmek, eğer esinlenilerek üretilen eserin orjinalliğine katkıda bulunmadığı gibi kopya edilmiş hissini uyandırıyor, bu etki negatif bir anlama dönüşecektir. Böylesi sonuçlar doğuran bir tasarım ürününü ortaya çıkarmış olan tasarımcı esinlenmeyi bir savunma unsuru haline getirmemelidir. Aksi halde insana ait doğal bir davranış hali olan esinlenme, aşırma ortam hazırlayan bir olgu haline gelecek ve asıl anlamını yitirecektir.

3.2. İntihal İncelemesi

3.2.1. İntihalin Yaratıcılığa Olumsuz Etkileri

İntihalin yaratıcılığa olumsuz etkilerini incelemeyden önce genel anlamıyla diğer tüm alanlarda intihalin bir bilgi deformasyonuna sebep olduğu söylemeliyiz. İntihal kavramı temelde bilgi kaynaklarını güvenilir olmaktan uzaklaştırır. Platon “doğru bilgiyi elde etmek ancak o bilgiye güvenmekle olur” demiştir. Çalıntı ifadeler, birbirini yineleyen bilgiler, fikir hırsızlıkları bir anlamda toplumların ortak mirası olan kültüre sekte vurmakta, gelişmesinin önünde bir engel olarak durmaktadır. Herşeyden önce bu çeşit bir fikir hırsızlığını yapmaktan kendini alıkoyamayan kişiler, sanat veya tasarım ahlakını da hiçe saymaktadırlar.

“Yaratıcılığın özünde özgürlük vardır, fakat ortaya çıkarılması disiplinli bir çalışma gerektirir. Disiplin; çalışmanın göstergesidir, özgürlük; bu çalışmanın içeriğinin, tavrının, tarzının belirleyicisidir. Yapılacak çalışma zihinde, duyuda oluşur. Bunların eğitimi ve ne ile ifadesi çok önemlidir. Bir ülkenin gelişimi basmakalıp yinelemelerin yaşama geçirildiği eğitim tarzıyla değil, ütopyaların arkasında durmak, hayal gücünü zorlamak, orijinaliteyi yakalamakla olur” (Çellek, 2004). Bu anlatımdan da anlaşılacağı gibi orijinaliteyi yakalamak, benzersiz bir

hayalgücü ile yapılmamışı yapmak, tasarım ve sanatla uğraşan kişilerin güdülerini olmalıdır. Aksi haldeki bir tutum herşeyden önce ahlaki değerlere uygun bir tutum değildir. İntihal, izinsiz yapılan her davranış gibi “hırsızlık” değerlendirmesinde yer alır. Bu tip bir yanlışı sindirebilen tasarımcı ya da sanatçılar öncelikle içinde buldukları sektöre veya alana haksızlık etmektedirler. Neticede sanat veya tasarım ahlakı ya da genel anlamıyla ahlak değerleri böylesi bir yanlışı içinde barındırmaz.

Bir ülkenin geleceğe ortak mirası elbette kültürel değerleridir. Birbirini yineleyen benzer düşünceler, orijinal bir fikrin ürünü olmayan eserler, kültürel mirasın gelişmesinin önünde bir engel olarak durmaktadır. Yaratıcı bir sanatçı kendisini ortaya çıkardığı eseri ile tanımlar. Her tasarımcının kendine has ifade şekilleri olmalıdır. Neticede her birey biricik ve tektir. Bu anlamda yaratacağı eserde kendisiyle bir; başkalarından bağımsız olmalıdır. Sanat ya da tasarımla ilgilenen bir kişi başkasının fikrinden ancak esinlenebilir ve eserinde bu etkiler izlenebilir. Ancak esinlenmenin ötesine geçecek ve neredeyse aynı sayılabilecek eserler, o kişiyi başkalarından ayıramayacak ve farklı kılamayacaktır. Bir yaratıcı fikir ile ortaya çıkan eser kendisinden sonraki kuşaklara kaynak niteliğinde olabileceğinden eser sahipleri de bu duyarlılıkla davranmalıdırlar.

İntihal bir taraftan hukuki bir terimdir ve eser kavramı açıklanırken bu terim de tanımlamalar içerisinde geçmektedir. “Yasaya göre bir fikir ya da sanat ürününün 'eser' sayılabilmesi için gereken birinci unsur sahibinin özelliklerini taşımasıdır. Böylece yasa, uluslar arası sözleşmelerde olduğu gibi bireysel özelliği yani orijinalliği ön planda tutmuştur. Öğretide bu unsur, bireysel üslup, yaratıcı gücün yansıması, var olandan farklı olanı ortaya koymak, herkes tarafından meydana getirilmeyeni yaratmak, yeni bir özelliğe sahip olmak gibi değişik terim ve niteliklemlerle anılmaktadır.

Eserlerin, sahibinin bireysel ve bağımsız fikri çabasının ürünü olması eserin yaratıcısının kendisinden önceki insanlık deneyimlerinden yararlanmaması anlamına gelmez. Tabii ki, her birey kendisinden önce yaratılan eserlerden yararlanmak hakkına sahiptir. Ancak bu yararlanma makul ölçüde içinde olmalı, başkasının eserini kendisine mal etmek anlamına gelen 'intihal' düzeyinde olmamalıdır” (İçel, 2006, s:102). Bu anlamda hukuki terimin ortaya koyduğu salt anlamda da orijinalliği yakalama zorunluluğunu görmekteyiz. Bir eseri eser yapan nitelikler, onu meydana getiren kişinin kendisiyle arasında oluşturduğu bağ ile güçlenir. Aksi halde bir çalıntı

fikir ile oluşturulmuş eserler eser sıfatı ile anılmazlar. Eser tanımı içinde yer almayan bu işler ise gereksiz bir bilgi kalabalığı yaratacak ve neticede kültürel değerlere bir katkıda bulunmamış olacaktır. Sanat ve tasarımın özgür bir ortamda üretilen özgün yapıtlar olması gerektiği savunulmuştur (Elmas, s:288).

3.2.2. Reklam Sektörünün İntihal Sebebiyle Girdiği Çıkmazlar

Esinlenmenin gerekliliği ve yaratıcılıktaki etkisini daha önce ele almıştık. Bir tasarım işini ortaya koyma evrelerinde esinlenmenin olmazsa olmaz bir basamak olduğu ve tasarımcıların bu anlamda esinlenmeden yararlanarak eserlerini ortaya çıkarmalarının esinlenmenin pozitif etkilerinden biri olduğunu belirtmiştik.

Reklam sektöründe yaratıcı faaliyette bulunan grafik tasarımcıların başka tasarımcıların eserlerinden etkilenmeleri elbette olağandır. Bir tasarım problemine çözüm arayan bu kişiler benzer problemlere daha önce nasıl cevap verilmiş ve nasıl bir sonuç elde edilmiş olacağını araştırırlar. Bu araştırma beraberinde tasarımcıda bir etki yaratır. Ancak etkilenmenin yahut esinlenmenin ötesine geçecek ve tek tip çözümler sunacak çözümler bu kişilerin faaliyette buldukları sektörü bir anlamda dar bir bakış açısına doğru sürükleyecektir.

Tasarım alanında bir şeyi yoktan var etmenin mümkün olmadığını, mutlaka bir esinlenmenin yaşanacağını belirtmiştik. Reklam, bir ürünü potansiyel müşterisine sattırabildiği anda değer kazanacaktır. Netice itibariyle satın almaya özendirebilen her reklam faaliyeti başarıya ulaşmış olacaktır. Burada asıl sorulması gereken bu satın alma faaliyetine müşteriyi taşıyan, o duygu durumuna yol açan özendirici güçtür. Sonuç odaklı yaklaşıldığında şöyle bir anlam çıkarmak mümkündür; reklam başarısı, müşterisini ürünü satın almaya doğru güdülyorsa başarılıdır. Bu anlamda asıl önemli olan da sonuçtur; gidilen yol değildir. Bu yaklaşımla bakıldığında kötü adledilen bir reklamın iş yapabildiği sürece amacına ulaşmış, doğru bir reklam anlayışının ürünüdür demek ile eş değer olacak; ancak bu yaklaşım sektörü yaratıcılıktan uzak sadece satın aldirmaya özendiren bir sektör haline sokacaktır diyebiliriz. Netice itibariyle yaratıcılık gerektiren bir alan olan grafik tasarım için bu anlayış o alanı sıradanlığa ve birbirini tekrar eden tasarım çözümlerine itecektir.

İntihalin böylesi tekarlara ve sıradanlığa yol açan bir etkisi vardır. Daha önce bir tasarım fikriyle elde edilmiş sonuçlara ulaşabilmek adına aynı yaklaşımla ve

neredeşye kopya edilmiş kampanyalarla sonuç elde etmeye çalışmak ve diğer taraftan yaratıcı olmanın ötesinde başkasının fikrini izinsiz kullanma gibi etik dışı bir davranış kabul edebilen zihniyette insanların sektörü de gelişmekten alıkoyacağı bir gerçektir.

Bir reklam fikrinin daha önce uygulanmış ve başarılı olmuş başka bir ürüne ait reklamdan neredeyse birebir alındığını zaman zaman gazete, dergi vb. haberlerinde okumuşuzdur. Reklam sektörü intihal mi, esinlenme mi sorusuna yanıt ararken farklı bakış açılarının yarattığı ikileme düşmektedir. Referans Gazetesi'nde Sevda Yüzbaşıoğlu tarafından 11 Ağustos 2007 tarihinde bununla ilgili bir yazı yayınlamıştır. Bu yazıdan alıntılara baktığımızda iki karşıt görüşün intihal hakkındaki fikirlerini görebiliriz.

“Feryal Pere, reklâmcılıkta ortak fikirlerin kullanılmasının aslını inkâr etmediğı ve sırtmadığı sürece hırsızlık değil esinlenme olarak düşünülmesi gerektiğini söylüyor. Bu konuda Reklamcıların üzerine fazlasıyla gidildiğini söyleyen Pere, 'İşin içinde bir sosyal sorumluluk olsa daha hoş görebiliriz belki ama reklam yüzde yüz ticari bir iş. Belki o yüzden reklamcılara geldiğinde insanlar hoşgörölü davranmıyorlar' diyor.

'Yabancılardan esinlenerek, alarak veya çalarak kullandığımız tek alan reklâmcılık değil. Hayatımızda her alanı kaplamış bir durumda' diyen Pere reklamcılığın diğer sektörlere benzemediğini söylüyor. "Reklamcılıkta bazen öyle rastlantılar olur ki insanın kendisinden bile kuşkuya düştüğü anlar olur. Aklınıza bir şey gelir, bir şey yazarsınız ve o cümlenin 6 ay önce Kuala Lumpur'da benzer ürün için kullanıldığını görürsünüz" diyor. “Bu tür benzerliklerin can acıtmadığı sürece fikir hırsızlığı olarak algılanmaması gerektiğini” söylüyor ve ekliyor; “Gökkuşağının altında söylenmemiş söz yoktur”

(http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=75804).

Buna karşılık reklam sektöründe önemli bir isim olan Nesteren Davutoğlu ise şöyle demektedir; “Güneşin altında söylenmemiş söz yok, önemli olan hangi sözlerin hangi dizin içinde, hangi ortamda hangi biçimde söylenerek, yeni ve özgün bir durum yaratacağıdır. Özgün fikir arayışı reklamcılığın can damarı, markanın farklılaşması için tek/biricik, sadece ona ait olan bir duruş yaratmak önemli. Bu yüzden müzikten,şiire, resimden, reklama, daha önce yaratılmış olan, mutlaka ardından geleni etkileyecektir. Önemli olan hayatta var olan o renklerden “yeni”

olanı çıkartabilmektir. Disiplinler arası flört, ilham düzeyinde etkileşim, durumları yeni koşullarda yeniden okuyabilmek reklamın geniş hayat alanı içinde. Ancak tabii taklitin ilham düzeyini aşmamalıdır” (http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=75804).

Geçtiğimiz yıllarda intihal mi esinlenme mi olduğu tartışılan Atlas Jet reklam kampanyası sloganı için sektörün önemli iki ismi fikir ayrılığına düşmüştür. Hulusi Derici ve Haluk Mesci'nin o yılda Marketing Türkiye dergisinde karşıt fikirlerini dile getirmişlerdir. Bahsi geçen reklam kampanyasında Atlas Jet Avis'in yıllar önce uyguladığı sloganı kullanmıştır. Atlas Jet'in kullandığı slogan; “Henüz ikinciyiz! Niye bizimle uçasınız ki?” , Avis'in kullandığı sloganın türkçe tercümesiyle nerdeyse aynıdır; “Avis is only No.2 in rent a cars. So why go with us?”

Avis is only No.2 in rent a cars. So why go with us?

We try harder.

**(When you're not the biggest,
you have to.)**

**We just can't afford dirty ash-
trays. Or half-empty gas tanks. Or
worn wipers. Or unwashed cars.
Or low tires. Or anything less than**

**seat-adjusters that adjust. Heaters that heat. Defrost-
ers that defrost.**

**Obviously, the thing we try hardest for is just to be
nice. To start you out right with a new car, like a lively,
super-torque Ford, and a pleasant smile. To know, say,
where you get a good pastrami sandwich in Duluth.**

Why?

Because we can't afford to take you for granted.

Go with us next time.

The line at our counter is shorter.

© 1983 Avis, Inc.

Şekil 3.1: Avis Gazete İlanı (orjinal)

11 Ağustos 2007 yılında Seveda Yüzbaşıoğlu'nun Referans Gazetesi'nde Hulusi Derici'nin şöyle bir açıklaması yer almaktadır; 'M.A.R.K.A Ajans geçtiğimiz senelerde hararetli bir tartışmanın odağındaydı. 2 yıl önce Atlas Jet'in konumlandırma çalışmasını yaparken "Henüz ikinciyiz neden bizimle uçasınız ki?" sloganını kullanan Ajans, sert eleştirilere hedef olmuştu. Çünkü konumlandırma sloganının çok benzeri 50 yıl önce Avis Araba Kiralama tarafından Hertz'e karşı 'Avis Araba kiralamada ikinci sırada. O zaman neden bizimle yola çıkasınız ki?' olarak kullanılmıştı.

HENÜZ İKİNCİYİZ!*

NİYE BİZİMLE UÇASINIZ Kİ?

Biz daha çok çalışıyoruz çünkü henüz ikinciyiz. Bizimle birkaç kere uçunuz diye sizi "çarıltıda kekik" müşterimiz gibi göremeyiz.

Ölvenğinizde hiç bir soru sızaretiniz olsun istemeyiz. Bu nedenle kaptan pilotlarımız ortalama 20 yıl tecrübelidir.

Uçaklarımızı yepyeni, koltuklarımızı gıcır gıcır deriz. Her yeni ikinci olacaksınız hem de sanki birinciymiş havalarında eski püskü uçaklarla uçuracakmış yolcularımıza, söylemez almaz bunu.

Hep daha dakik olmak zorundayız. Çünkü, sizin canınızı sikma riskini göze alamayız.

Yenilikleri ik bizimle yaşamamız için çok çalışırız; çünkü biz henüz ikinciyiz.

Mesela; sizi biletsiz de uçuracak teknoloji bade var. 0216 444 3 387'yi ararsınız veya www.atlasjet.com u tıklararsınız, biletsizden yerine geçecek şifreyi cep telefonunuza göndeririz. Biletsizini kaybetmiş, unutmuş dersiniz kalmaz. Hatta, biletsizini almasanız da gönderdiğimiz şifre ile uçarınız.

Uçuşumuzda 12 saat kalıncaya kadar yolculuğunuzu cesaretle iptal edebilir ya da değiştirebilirsiniz.

Genel müdürümüz [kendisi çok tecrübeli bir pilotur] haftada üç gün kaptan pilot olarak uçar. Sizin memnuniyetinizi yerinde görmek, sizin için daha neler yapabiliriz konusunu yakından incelemek, önerilerinizi dinlemek için...

Tüm bu yenilikleri ve kolaylıkları size bir "ikinci"nin sunuyor olması çok tuhaf değil mi?

* Atlasjet, IATA (Halklararası Hava Taahhüdü Birliği) üyeliğine kabul edilmiş ikinci Türk havayolu şirkettir.
İstanbul • Antalya • İzmir • Bodrum • Adana • Trabzon • Malatya • Erzurum • Sivas • Sivas • Konya • Karşı • Van • Kıbrıs
*Bu uçuşlarımız İstanbul'dan Ankara aktarmalıdır.

www.atlasjet.com 0216 444 3 387

Şekil 3.2: Atlas Jet Gazete İlanı (intihal)

William Bill Bernbach tarafından yaratıcı bir fikir ile ortaya çıkan bu sloganın direkt türkçe tercümesini kullanan M.A.R.K.A ajansı Yönetim Kurulu Başkanı Hulusi Derici, sözcüklerin kimsenin tekelinde olmadığını ve sloganlarda

benzeşmelerin olabileceğini söylüyor. Derici, "Eleştirilerin hiçbirini umursamıyorum. Biz reklâmcılar kelimelerle oynuyoruz ve bu kelimeler kimsenin tekelinde değil. Zaten hangi dil olursa olsun bizler 2-3 bin kelimenin çevresinde dönüyoruz. Bu yüzden birbirine benzer işler çıkarmamız normal. Önemli olan sloganı doğru konumlandırmak, ben de bunu yaptım" diyor. Derici önemli olanın sonuç olduğunu söylüyor ve şöyle devam ediyor: "Bu slogan sayesinde 2 yıl içerisinde Atlas Jet'in doluluk oranlarını yüzde 60'tan yüzde 92'ye çıkıttı. Demek ki kimin ne dediğinin çok da önemi yok" diyor"

(http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=75804).

Bu savunmaya karşılık Haluk Mesci ise tartışmaya yol açan reklamların yayımlandığı sene olan 2005 senesinin Aralık ayında karşı bir tez savunmuştur. "Yavuz Hırsız Ev Sahibini Bastırır" isimli yazısında Haluk Mesci iki önemli ayrıntı ile bu konuya açıklık getirmeye çalışmıştır;

1. Avis'in ünlü kampanyasında strateji, 'Biz ikinciyiz' değil, 'Biz daha çok çaba gösteririz, daha çok çalışırız'. Bunu Reklama Giriş derslerinde öğreniyor çocuklar.

2. Hem Derici beyin Atlas Jet ilanında kullandığı (!) Avis'in stratejisi filan değil, metin uygulamasının ta kendisi. Yani, 'taklit, kopya, ihtilas ve intihal' tanımını getiren şey, bire bir sözcükler, cümle yapısı. (Sadece strateji benzeseydi, kimse herhangi bir sorun görmezdi eminim.)

(http://www.marketingturkiye.com/yeni/Yazarlar/Diger_Yazilar.aspx?id=387).

Haluk Mesci'nin getirdiği açıklamada önemli bir nokta vardır; başkalarının eserlerine saygı göstermek; taklit, kopya, ihtilas ve intihal yapmamak. Bu önemli nokta Mesci'nin daha önce "Reklamcılar İçin Etik Kurallar Önerisi" başlığı altında da yer almaktadır. Bu ve benzer etik değerleri kavramak ve bunların çerçevesinde kampanyalar düzenlemek elbette olması gereken ve doğru bir bakış açısıdır. Çalıntı fikir veya esinlenmenin ötesinde yer alan bu tip tasarım çözümleri reklam sektöründe tekrarlamalardan ötürü bir tıkanmaya sebep vereceğinden başvurulmaması gereken yollardır. Sonucu etkili olmuş bir kampanya olan Avis reklamlarının Atlas Jet'te ki uygulamasında hiçbir özgün taraf bulunmadığı açıkça görülmektedir.

Bu görüşlerin ötesinde intihal, reklam sektörünü yaratıcılıktan uzaklaştıracak ve beraberinde bir kalıba bağlı, birbirini tekrar eden uygulamalar ile sektörün

gelişmesine engel olacaktır. Sonuç odaklı yaklaşımlar ise gelecekte reklam sektörünün bakış açılarının daralmasına sebep olacaktır. Başarılı sonuç alınmış ancak bir intihal örneği teşkil eden uygulamalar gidilen yol bakımından etik dışı olması sebebiyle başvurulmaması gereken bir yoldur. Yaratıcılık her zaman için reklam sektörünün en önemli silahıdır. Vasatın iktidarı kimseye yarar sağlamaz (Karahasan, 2007, s:8).

3.2.3. İntihal Örnekleri

Tüm dünyada, reklam sektöründe, dolayısıyla grafik tasarım alanında birçok intihal örneğine rastlamak mümkün. Aşağıda yer alan örneklerde kimi zaman esinlenmenin ötesine geçen tasarım uygulamalarını görebiliriz. Bunlardan bazıları reklam veren şirket tarafından intihal içerdiği sebebiyle geri çekilen uygulamalardır. Çeşitli gazete ilanları, reklam filmleri ve logo/amblem uygulamalarında bu intihal izleri açıkça görülmektedir. Bigumigu.com internet sitesi çalıntı fikirlerle oluşturulmuş bu uygulamalara eleştirel bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve bu türden tasarım uygulamalarına sitede yer vermektedir. Böylece intihalin göz ardı edilmemesi gereken önemini de hatırlatmaktadır (<http://www.bigumigu.com/default.asp>).

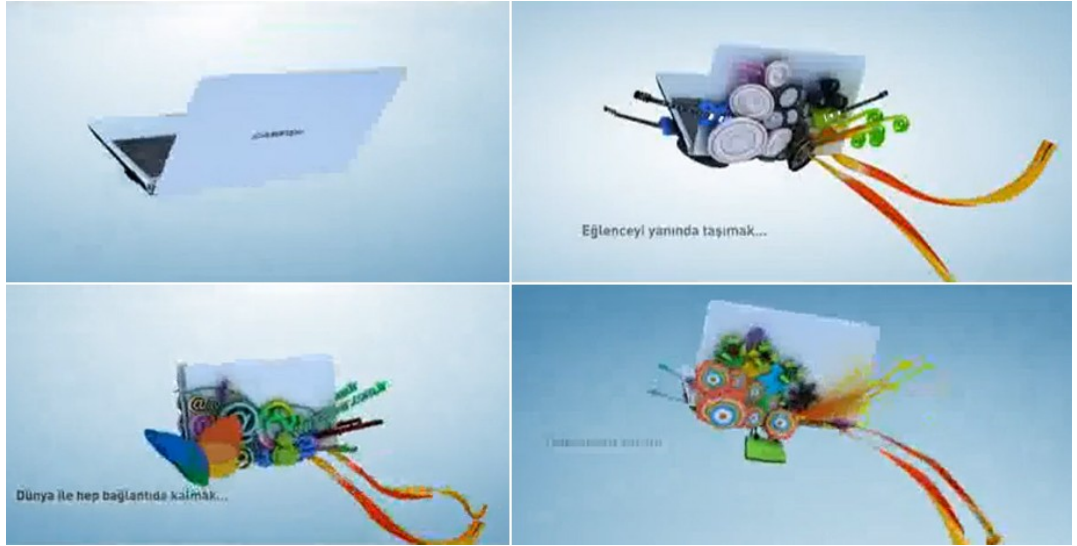
Reklam Filmlerinde Yapılan İntihal Örnekleri:

MSN Talk ve Casper Reklam Filmleri:

MSN Talk reklam filminde kullanılan anlatım dilini neredeyse birebir Casper reklam filminde görmekteyiz. Teknik olarak her iki filmde de “motion graphic” tekniği kullanılmıştır. Aşağıda yer alan şekiller her iki reklam filminden alınan kesitlerden oluşmaktadır. MSN Talk, mavi zemin üzerinde bir objenin hareketini kelebek teması ile anlatarak, kişilerin farklı konular üzerinde MSN aracılığı ile konuşabileceğini anlatmaktadır. Kelebek uçarken, konuşulabilecek konulara bağlı olarak değişmektedir. Casper reklam filminde ise aynı kelebek teması, Casper ile kişilerin her yerde ve her zaman iletişim kurabileceği anlatılmıştır. MSN Talk reklamında olduğu gibi neredeyse aynı şekilde kelebek uçarken değişim göstermekte ve kullanılan renkler açısından da bir fark görülmemektedir.

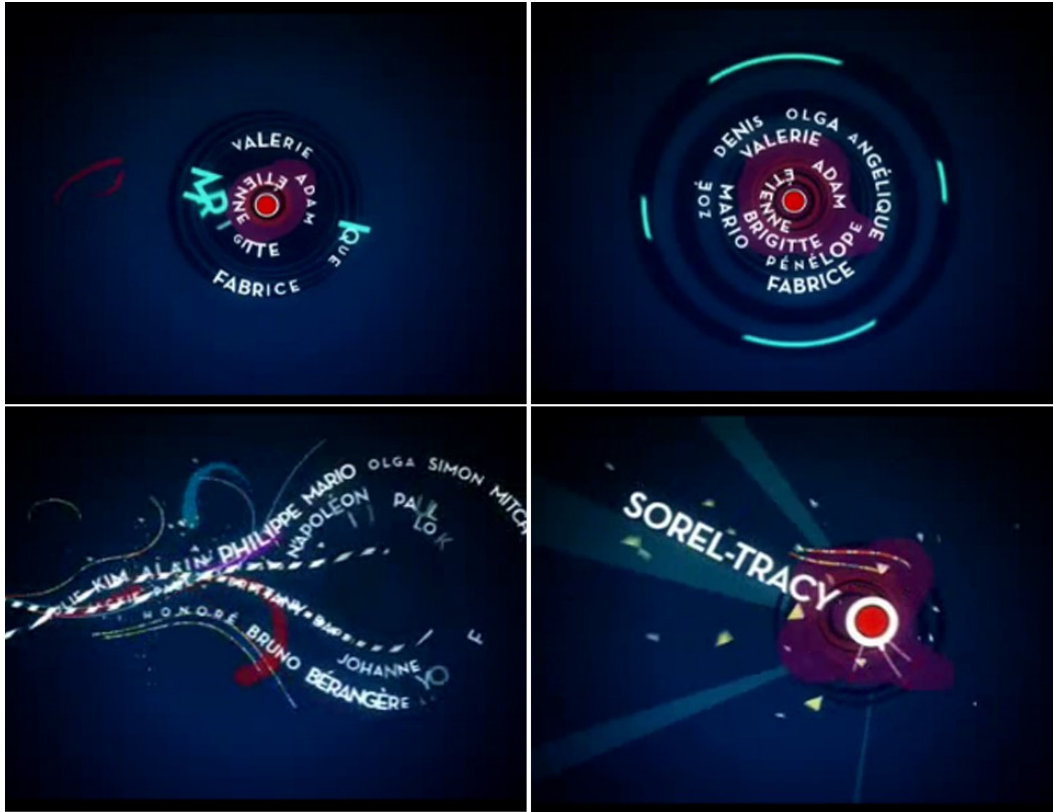
Şekil 3.3: MSN Reklam Filmi (orjinal)

Şekil 3.4: Casper Reklam Filmi (intihal)

Carlo Vega ve THY Reklam Filmleri:

Carlo Vega reklam filminde, tipografik unsurların bir düzlemde hareketi ve hareket sonunda yeni bir kelime oluşturması ile mesaj anlatılmaya çalışılıyor. THY reklamında da aynı tipografik anlatım yolu seçilmiş ve uygulamada Carlo Vega reklamından renk seçimi dışında çok fazla fark bulunmamaktadır. THY'nin bu benzer reklamına ilişkin yapılan eleştirilerden ötürü reklam yayından çekilmiş ancak yine de bir intihal örneği oluşturmaktan alıkonulamamıştır.

Şekil 3.5: Carlo Vega Reklam Filmi (orijinal)

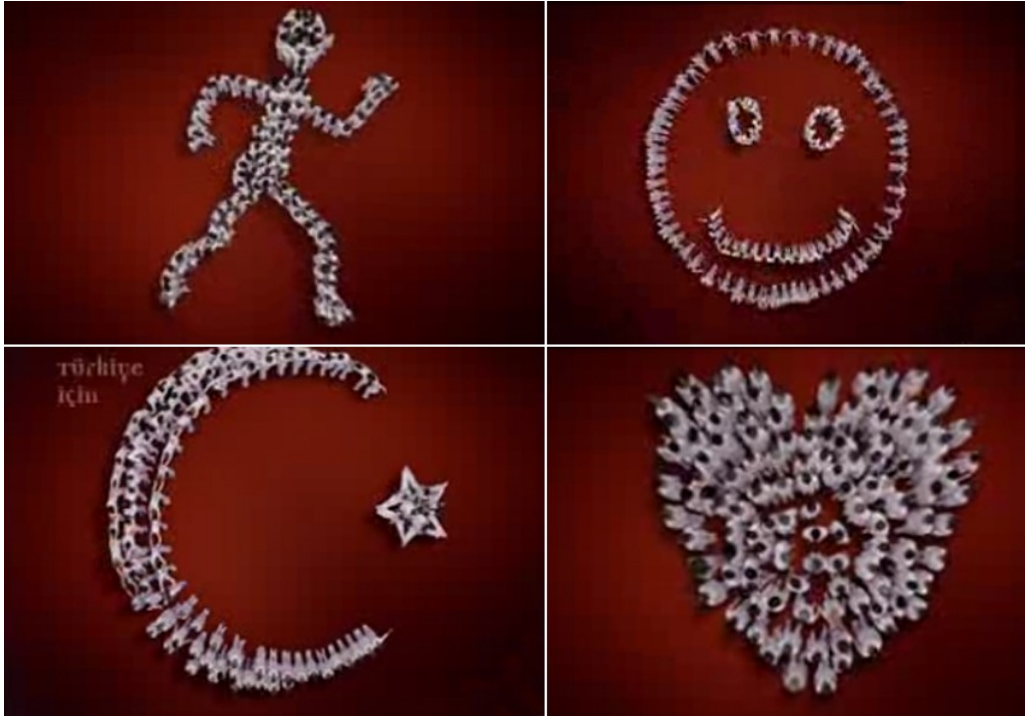
Şekil 3.6: THY Reklam Filmi (intihal)

Talk Talk ve Akbank Reklam filmleri:

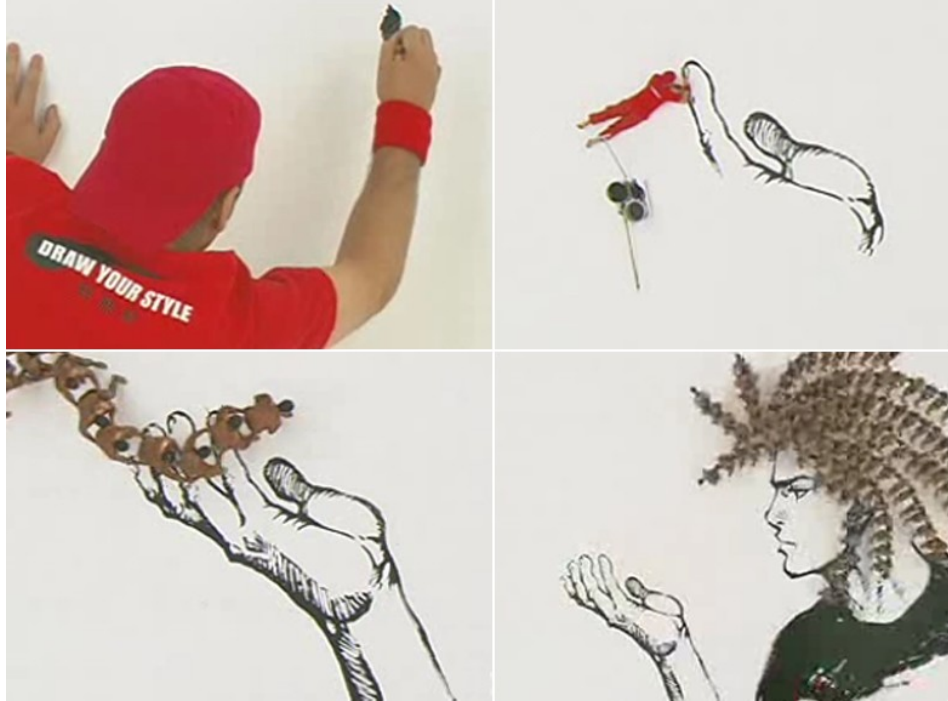
Talk Talk ve Akbank reklam filmlerinde görülen benzerlik, her iki reklamın da insan hareketlerini kuşbakışı olarak görüntüleyen ve insan hareketlerinden oluşturulan şekiller ile mesajın iletilmesi yöntemidir. Talk Talk bir telekomünikasyon şirketi; Akbank ise bilindiği gibi Türkiye'de önemli bir bankadır. Akbank aynı teknik ile mesajını iletmeye çalışmıştır ancak iki reklam arasında çok fazla bir fark görülmemektedir.

Şekil 3.7: Talk Talk Reklam Filmi

Oysa özgün bir fikir ile aynı teknik kullanılmış olsa dahi, farklı sonuçlar elde etmek mümkündür. Aşağıda yer alan “Shiseido” reklam filminde bu özgün duruş gözlenmektedir.

Şekil 3.9: Shiseido Reklam Filmi

Shiseido diğerk filmler ile aynı tekniği kullanmaktadır ancak orijinal bir fikir ile bu tekniği başka bir bakış açısıyla sunmaktadır. Bu reklamı Akbank veya Talk Talk filmlerinden ayıran nokta da budur. Aynı teknik dahi olsa ortaya çıkan filmlere bakıldığında özgün bir fikrin katkısı görölmektedir.

Sci Fi Channel ve Aksigorta Reklam Filmleri:

Sci Fi Channel tanıtım videosunda “Transformers” göndermesi ile bir aracın, durması ile birlikte giderek parçalara ayrılıyormuş gibi küçölüp, sürücüsünün cüzdanına sığması ile üstün bir teknolojinin varlığını iletmeye çalışmaktadır.

Şekil 3.10: Sci Fi Tanıtım Filmi (orjinal)

Aynı şekilde, Aksigorta reklam filminde de bir araç durduğu anda aynı şekilde küçölüp, sürücüsünün elinde bir belgeye dönüşerek “Akkasko ile tüm haklarınız tek bir poliçede” mesajını iletmektedir. İki filmde kullanılan mekanlar dışında bir fark görölmemektedir.

Şekil 3.11: Aksigorta Reklam Filmi (intihal)

3 Network ve Ülker İkram Reklam Filmleri:

Her iki reklamda da sınıfta ders veren bir hoca ve arkasında öğrenci kalabalığı görülmektedir. Öğrencilerin birbirlerine mobil olarak mesaj göndermesini konu alan reklamda, bunu, gerçek kağıt kalem kullanılarak yazılan mesajların öğrencilerden bir diğerine havada fırlatılarak iletilmesi şeklinde gösterilmiştir. Önce iki öğrenci arasında başlayan mesaj gönderme, sonra tüm sınıfa yayılarak bir anda havada uçan kağıtların (mesajların) gösterimi ile devam etmektedir.

Şekil 3.12: 3 Network Reklam Filmi (orjinal)

Ülker İkram'ın reklam filminde ise yine bir sınıf ve öğrenci kalabalığı vardır. Aynı şekilde, hocanın arkasından birbirlerine “Ülker İkram” fırlatması ile devam eden filmde 3 Network filminde olduğu gibi tüm sınıfa yayılması şeklinde gösterilmiştir. Bu iki film arasındaki benzerlik; öğrencilerin havada birbirlerine attıkları şeyleri aynı tarzda yakalamaları ve hocanın arkasını döndüğü anda 3 Network mesajlarının (kağıtlarının) olduğu gibi; Ülker İkram'ların da havada asılı kaldığı andır. Bu bakımdan hikayenin bütünü bağlamında benzerlik taşımaktadır.

Şekil 3.13: Ülker İkram Reklam Filmi

Web Sitelerinde Yapılan İntihallere Örnekler:

“Dilek Bahçesi” ve “Hope Garden” Web Siteleri:

Bu iki web sitesi birbirlerine neredeyse her bakımdan benzemektedir. Hatta isimlerinin İngilizce-türkçe çevirilerine bakıldığında aynı anlamı ifade etmektedirler. Sitenin bütününde bu benzerliği görmek mümkündür. Burada hangi sitenin intihal teşkil ettiği bilinmemektedir. Şu anda, Hope Garden web sitesine ulaşmaya çalıştığınızda farklı bir siteye yönlendiriliyorsunuz ancak neticede yapılmış bir intihal vardır ve açıkça görülmektedir.

Şekil 3.14: Hope Garden Web Sitesi Benzerliği

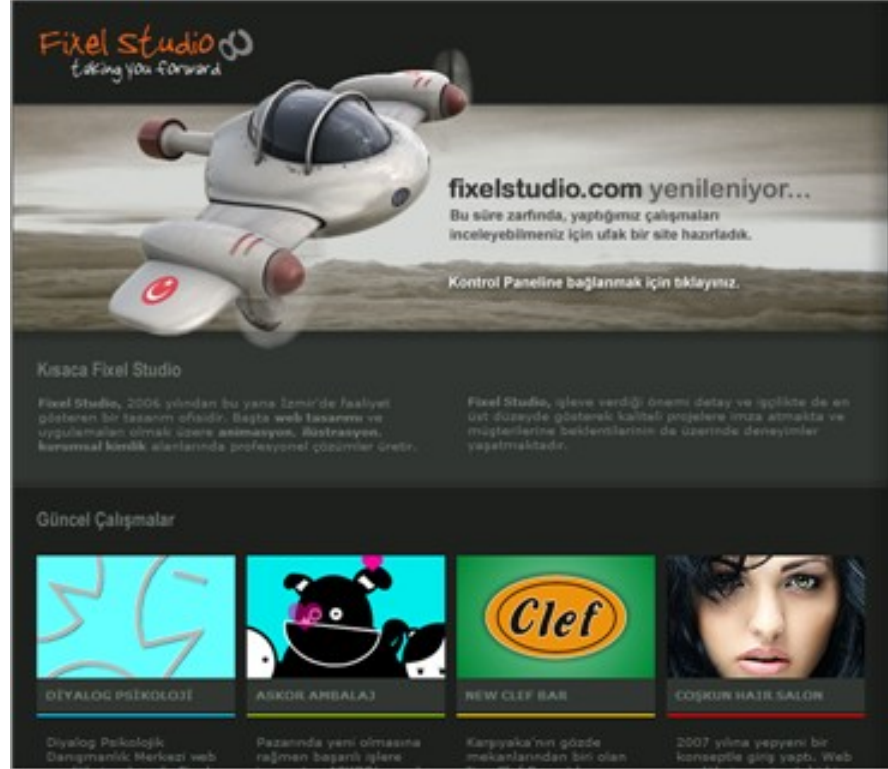
Şekil 3.15: Dilek Bahçesi Web Sitesi Benzerliği

Mana Digital ve Fixel Studio Web Siteleri:

Aşağıda yer alan her iki sitede de öğelerin yerleşimi, renkler hatta kullanılan resim ve şekiller bakımından fazlasıyla benzerlik olduğu görülmektedir. Mana Digital'in sitesinden fazlasıyla esinlenilmiş hatta kopya edilmiş olan Fixel Studio web sitesi, bu benzerlikten ötürü siteyi yayından kaldırmıştır. Mana Digital'in sitesi ise halen bu şekilde hizmet vermektedir.

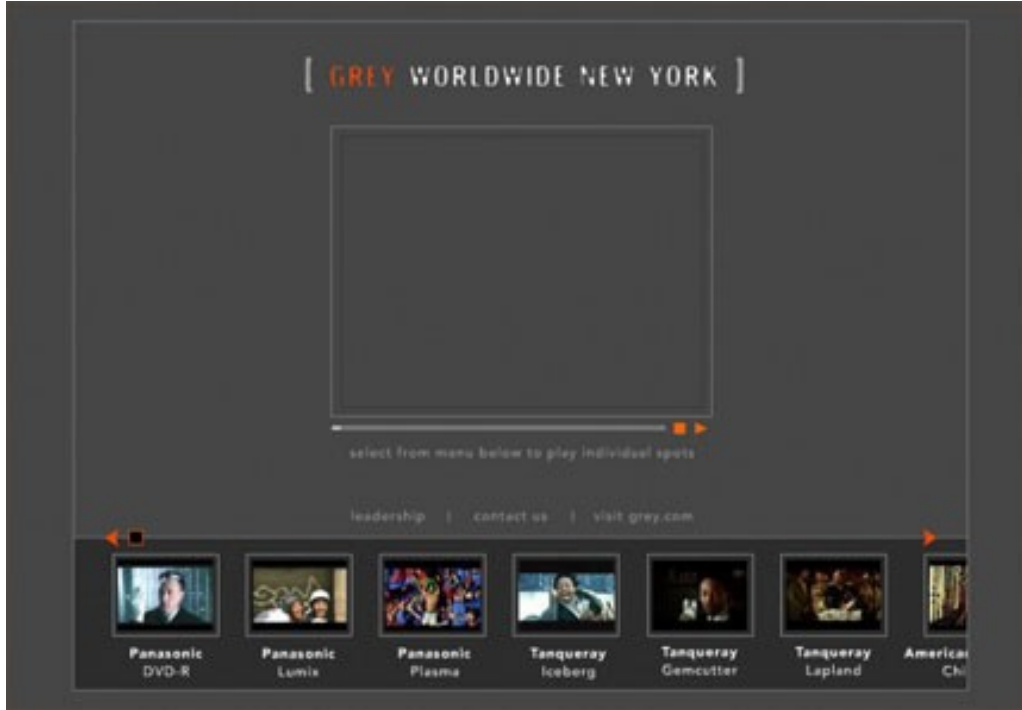
Şekil 3.16: Mana Digital Web Sitesi (orjinal)

Şekil 3.17: Fixel Studio Web Sitesi (intihal)

Alametifarika ve Grey NY web siteleri:

Aşağıda yer alan her iki web sitesi de reklam ajanslarına ait olup; aralarında büyük benzerlikler taşımaktadır. Alametifarika'nın Grey Ny'un web sitesinden fazlasıyla esinlenmiş olduğu ve yalnızca renk kullanımı bakımından bir fark yarattığı gözlenmektedir. Her iki ajans ta şu an için sitelerinde, farklı birer tasarım uygulamaktadırlar.

Şekil 3.18: Grey NY Web Sitesi (orjinal)

Şekil 3.19: Alametifarika Web Sitesi (intihal)

Tele Kazık ve Tallis Talk Web Siteleri:

Her iki kurum da telekomünikasyon alanında hizmet vermekte ve web sitelerinde aynı şekilde, konuşma balonlarıyla iletişim kurmaktadır. Hangi kurumun bir diğerine karşı intihalde bulunduğu bilinmemektedir. Ancak ana fikir bağlamında bir benzerlik taşıdığını söyleyebiliriz.

Şekil 3.20: Tallis Talk Web Sitesi Benzerliği

Tele Kazık web sitesinde siyah renk hakim olmakla beraber yoğun bir esinlenme de gözlenmektedir.

Şekil 3.21: Tele Kazık Web Sitesi Benzerliği

Afiş, İlan ve Billboardlarda Yapılan İntihallere Örnekler:

Mercedes-Benz ve Audi ilanları:

Mercedes-Benz, İstanbul Müzik Festivali gösteri sponsorluğunu duyurmak için kullandığı ilanı Audi daha sonra “Bose” müzik sisteminin ilanı için kullanmıştır. Kullanılan görsel ve mesajın iletme yolu bakımından Audi, Mercedes'ten fazlasıyla esinlenmiştir.

Mercedes-Benz DaimlerChrysler'in tescilli markasıdır.

Mercedes-Benz Türk Uluslararası İstanbul Müzik Festivali gösteri sponsoru.

Mercedes-Benz

Şekil 3.22: Mercedes-Benz İlanı (orjinal)

Şekil 3.23: Audi İlanı (intihal)

Ytong ve Türkiye Hazır Beton Birliği ilanları:

Aşağıda yer alan her iki ilanda da kullanılan arka plan; deniz ve kumdan oluşmakta ayrıca slogan olarak kullanılan cümlelere bakıldığında da aynı anlamı ifade etmektedirler. Ytong ve Türkiye Hazır Beton Birliği aynı sektörde faaliyet göstermektedir.

Şekil 3.24: Ytong İlanı Benzerliği

Şekil 3.25: Türkiye Hazır Beton Birliği İlanı Benzerliği

Seat ve Volkswagen İlanları:

İki ilanın birbirlerine benzediği noktalar; yolda herhangi bir aracın olmaması ve rüzgar türbinlerinin yol lambalarını çağrıştıracak şekilde konumlandırılmış olmasıdır. Anlatılmak istenen mesajın iletiminde aynı arka plan kullanılmış ve bu alanın dışına yerleştirilen marka logolarını görmekteyiz. Seat bu ilanı 2008 yılında kullanmış, bir sene sonra 2009 yılında da Volkswagen çok benzer bir ilanı yayınlamıştır.

Şekil 3.26: Seat İlanı (orjinal)

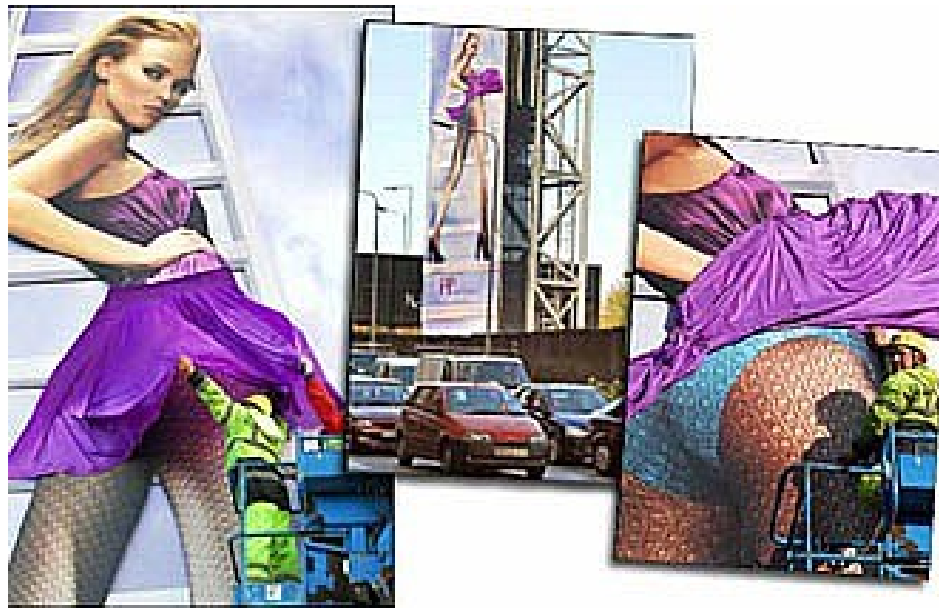
Şekil 3.27: Volkswagen İlanı (intihal)

Bustop ve Pretty Polly Billboard Uygulamaları:

Aşağıdaki her iki billboard uygulaması da etek kısımlarına gerçek kumaş uygulamış ve iletilecek olan mesaja bu şekilde bir hareket kazandırmıştır. Bustop, Yeni Zelanda menşeli; Pretty Polly ise İngiltere'de uygulanmıştır.

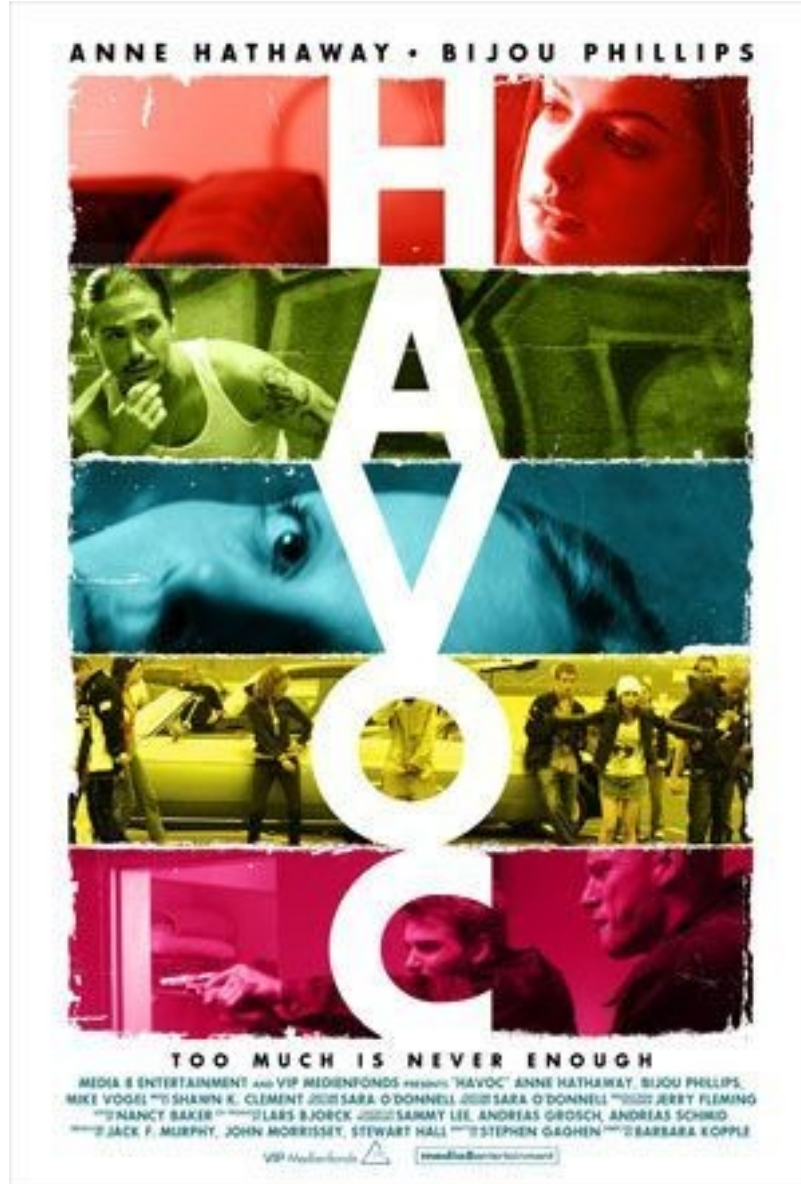
Şekil 3.28: Bustop Billboard Uygulaması Benzerliği

Şekil 3.29: Pretty Polly Billboard Uygulaması Benzerliği

Babel ve Havoc Film Afişleri:

Her iki film afişinde de metnin dikey düzlemde yerleşimi ve her harfin arka planında filminden kesitlerin kullanımı ile birbirlerine benzerlik taşımaktadır. Havoc filmi 2005; Babel ise 2006 yılında vizyona girmiş olduğundan, Babel film afişinin yoğun bir esinlenme sonucu ortaya çıktığını söyleyebiliriz.

Şekil 3.30: Havoc Film Afişi (orjinal)

Şekil 3.31: Babel Film Afışı (intihal)

Deutsche Post ve Telsim-Vodafone İlanları:

Deutsche Post'un, şehirlerin son ve ilk harf benzerliği ile oluşturduğu iletişim yönetimini Telsim-Vodafone ilanlarında aynı şekilde uygulandığını görmekteyiz.

Şekil 3.32: Deutsche Post İlanı 1 (orjinal)

Şekil 3.33: Deutsche Post İlanı 2 (orjinal)

Şekil 3.34: Telsim-Vodafone İlanı (intihal)

Uluslararası Af Örgütü ve Devlet Tiyatroları Afişi:

Uluslararası Af Örgütü'nün outdoor uygulamalarındaki 3 boyutlu görülen anlatım şekli; Devlet Tiyatroları outdoor uygulamasında da görülmektedir. Bu benzerliğe ilişkin Devlet Tiyatroları Afişini yapan Ankara'da bir ajans olan Reta'nın savunması ise yine “aklın yolu birdir, benzerlikler olabilir” şeklindedir.

Şekil 3.35: Uluslar arası Af Örgütü Outdoor Uygulaması (orjinal)

Şekil 3.36: Devlet Tiyatroları Outdoor Uygulaması Benzerliği

Poster Uygulamalarında Yapılan İntihallere Örnekler:

Yalnızca reklam dünyasının uygulama alanlarında karşımıza çıkan intihal vakaları yoktur. Grafik tasarım alanında da benzer durumlar ortaya çıkmaktadır. Flickr.com internet sitesinde B.Caruther, bu benzerlikleri listelemiştir. Listelediği çalışmalardaki benzerlikler, uzun yıllar önce yapılan tasarımlardan fazlasıyla esinlenilerek gerçekleştirilmiştir. Bunlara ilişkin çarpıcı örnekler aşağıda yer almaktadır. Örneklerde, sol tarafta yer alan posterler, orjinal olup; tasarımcısının ismi ve tarihi yer almaktadır. Sağ tarafta ise yıllar sonra tasarlanan çalışmalardaki benzerlikleri görmekteyiz (<http://www.flickr.com/photos/24140210@N05/>).

Şekil 3.37: Reynold Brown (1958); Konser Afışı (2009)

Şekil 3.38: Tasarımcısı Bilinmiyor (1913); Gerald Bustamante (2003); Tasarımcısı Bilinmiyor (2007)

Şekil 3.39: Pierre Bonnard (1894); Tadanori Yokoo (1968)

Şekil 3.40: Niagara (2008); Thee Feder (2010)

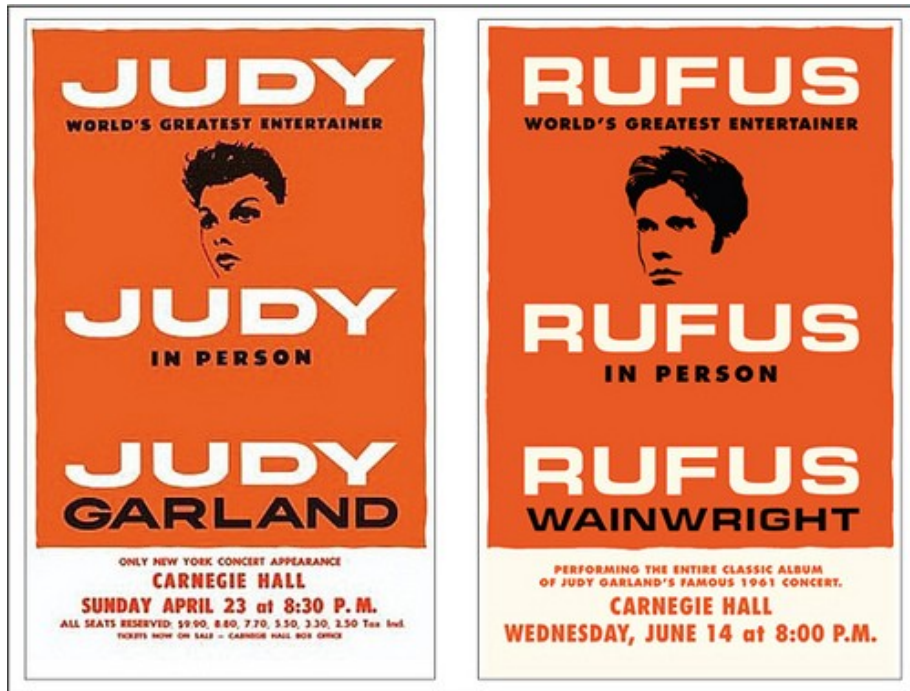

tonight & tomorrow night JAN 17 & 18... © The Eureka Theater

Şekil 3.41: Stacy Drummond (2005); Konser Afışı (2009)

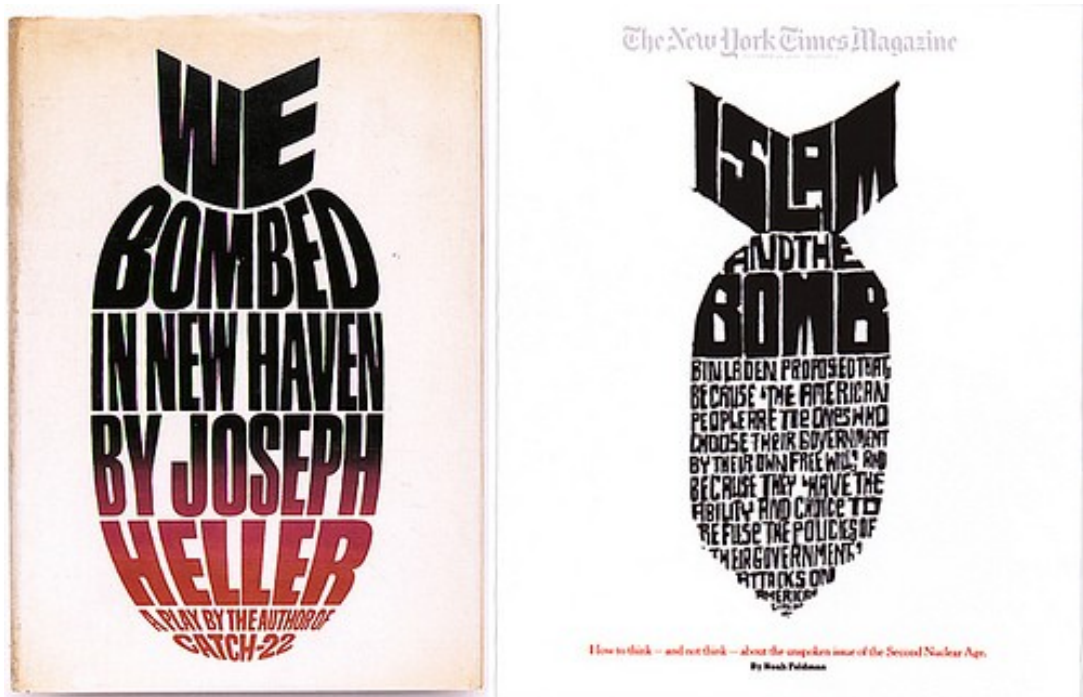
Şekil 3.42: Herbert Bayer (1930); Kate Gibb (2007)

Şekil 3.43: Judy Garland (1961); Rufus Wainwright (2006)

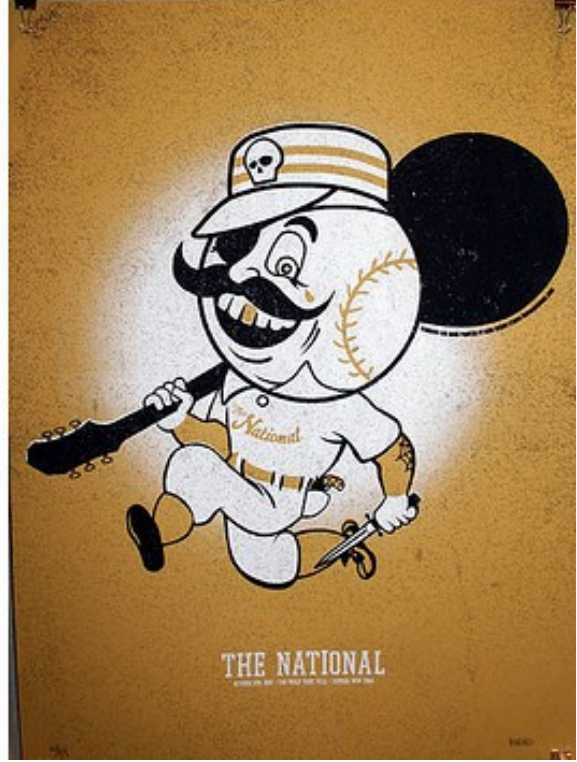
Şekil 3.44: Lawrence Ratzkin (1960); Sub Pop (2001)

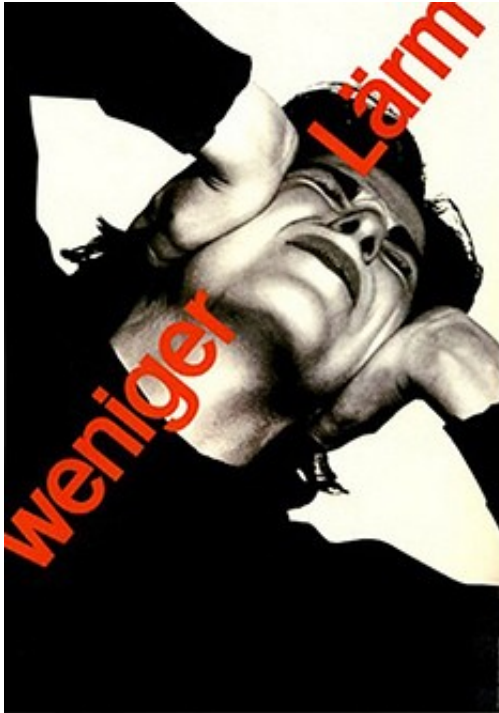
Şekil 3.45: Paul Bacon (1968); James Victore (2006)

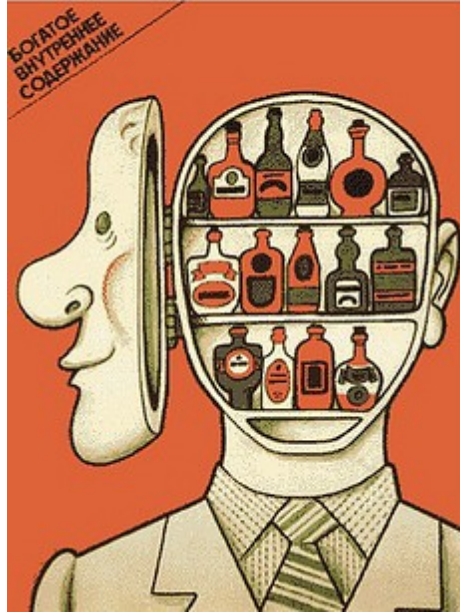
Cincinnati Red Stockings Logo (1954-1959)

Şekil 3.46: Cincinnati Redlegs Logo (1954); Konser Afişi (2007)

Şekil 3.47: Josef Muller-Brockmann (1960); Poster For Sale (2006)

Şekil 3.48: Russian Anti-Drinking Poster (1985); Konser Afiş (2008)

Logo/Amblem Uygulamalarında İntihal Örnekleri:

Aşağıda yer alan Sumpter & Gonzalez LLP ve Stylegala logolarına baktığımızda S ve G harflerinin alt alta kullanımından elde edilmiş bir formu görmekteyiz. Sumpter & Gonzalez LLP logosu mavi tonda bir dikey dikdörtgen içerisinde yer almaktadır. Ancak bu fark, iki logonun benzerliğini göz ardı etmeye yetmemektedir.

Şekil 3.49: Sumpter & Gonzalez LLP ve Stylegala Logo Benzerliği

Aşağıdaki National Film Board ve Virtual Global Taskforce logolarında da fazlasıyla benzer bir durum vardır. Göz formu kullanılan bu iki logonun alt kısmında

yer alan çizgiler ile aynı zamanda bir insan formu da yakalanmaya çalışılmıştır.

Şekil 3.50: National Film Board ve Virtual Global Taskforce Logo Benzerliği

Carrier ve Ford logoları kullanılan italik font, renk seçimi, elips çerçeve ve ışık yansıması bakımından birbirlerine benzemektedir. Elips formunun saplayacağı bütünlük görüntüsü sıkça kullanılan ve kimsenin tekelinde olmayacak bir kullanım şeklidir. Ancak her iki logoya uzaktan bakıldığında birbirlerinden ayırt edici unsurların yetersiz olduğunu görmekteyiz.

Şekil 3.51: Carrier ve Ford Logo Benzerliği

NBC and Nebraska ETV Network Logolarında kullanılan N harfleri için kullanılan formlar neredeyse birebir aynıdır.

Şekil 3.52: NBC ve Nebraska ETV Network Logo Benzerliği

Aşağıda yer alan logolara baktığımızda “one” yani “bir” unsurunun öne çıktığını görmekteyiz. Üç ayrı logoda bu fikrin birebir aynı şekilde uygulaması; “n” ile “1” in bitişik yazılmasından ileri gelmektedir.

Şekil 3.53: One Spa ve Manulife One Logo Benzerliği

Şekil 3.54: Penzeys One Magazine Logo Benzerliği

Pseudoroom Design için kullanılan logo, Cyberathlete Professional League için yalnızca perspektif verilerek uygulanmıştır.

Şekil 3.55: Pseudoroom Design ve Cyberathlete Professional League Logo Benzerliği

Ubuntu ve Human Rights First Logoları insan figürlerinin el ele tutuşan görüntüsü üzerine kurgulanmıştır. Aralarında, bu bağlamda bir benzerlik bulunmaktadır.

Şekil 3.56: Ubuntu ve Human Rights First Logo Benzerliği

Wayback Machine için, markanın kelimelerinden oluşan bir düzenleme ile logo kurgulanmış; aynı kurguyu Google Blogoscooped renk seçimi dışında değişiklik yapmadan uygulamıştır.

Şekil 3.57: Wayback Machine ve Google Blogoscooped Logo Benzerliği

Aşağıda yer alan her iki logo da sağa yatırılmış kalp formu içerisine yazılan metnin uygulaması şeklindedir. Renk seçimi dışında önemli bir fark göze çarpmamaktadır.

Şekil 3.58: Belfast City ve South Hams Food and Drink Logo Benzerliği

Sinarmas logosunda yuvarlak formu tamamlayan ve birbirlerinin izdüşümü olarak görülen yarım daireler, Airbus logosunda da görülmektedir.

Şekil 3.59: Sinarmas ve Airbus Logo Benzerliği

3.3. Özgünlük İncelemesi

3.3.1. Özgünlük Yakalama ve Yaratıcılık Olgusu

İntihalin tartışılması bir özgünlük arayışından ileri gelir. Bir tasarım her zaman için tasarımcısından izler taşımalı ve biricik olmalıdır. Özgün ve benzersiz tasarım çözümlenmeleri tasarımın hangi alanında olursa olsun bir ihtiyaç halindedir.

Bir eserin özgünlüğünün, yenilikçi ve yaratıcı yönlerinin ortaya konması, eserin üretiminden veya tasarlandığı zamandan geriye doğru yapılan bir analizin, karşılaştırmanın sonucudur (Özorhan ve Ulusu Uraz, 2009, s:93). Bu alıntıdan da anlaşılacağı üzere tasarımda özgünlük kişinin bilgi birikimi ve tasarlama anına dek öğrendikleriyle direkt bağlantılıdır. Kişinin özgünlük yakalaması, onun geçmiş

deneyimlerinin bir yansımasıdır.

Özgünlük yakalama ve yaratıcılık olguları birbirlerini açıklayıcı ve hatta tamamlayıcı iki kavramdır. Yaratıcılığı yüksek olan kişiler yaratıcı olma güdüsüyle birlikte özgün olmaya da çalışırlar. Tasarlanmış olanı yeniden tasarlamamak yahut yazılmış olanı tekrar etmemek üzere kendi kişisel duygu durumlarını eserlerine yansıtmaya çalışırlar. Her insanın kendine has özellikleri olduğu gibi yaratıcı duyguya sahip insanların da bu biricik karakter özelliklerini eserlerine yansıtılmaları beklenir. Bu anlamda özgün ve benzersiz eserler orataya çıkacağından o kişiler de yarattıkları eserler bağlamında biricik ve tekil olacaktırlar. Böylesi karakter özelliklerine sahip insanlar toplumdan kendilerini ayırttırmaya ve farklı olanı ortaya koymaya çalışırlar. Sanatçı ya da tasarımcı olarak nitelendirilen kişilerin kişilik özellikleri dahilinde özgün olma güdüsü de önemli yer tutar. Kendilerini bir anlamda ifade ettikleri eserleri, -onların aynası olması bağlamında- başkalarından bağımsız olabilmeyi de beraberinde getirir.

Sanatçı hayal kurma yetisi olan, bir duygu ve duyarlılık gücü bulunan kişidir, kuşkusuz. Ancak onun kesin bir tanımlamayla sanatçı niteliğine bürünmesini sağlayan algılama biçiminin özgünlüğüdür. Her ürünün sanat eseri, her yaratıcı insanın da sanatçı tanımına sığmamasının nedeni burada yatmaktadır. Platon'dan beri "gerçek sanatçı" denildiğinde kastedilen yeni bir gerçekliğe yaşam veren, insan bilincini genişleten, kendi varlığını ortaya koyan kişidir. Buna bağlı olarak sanat kavramının kapsamı içinde bulunan sanat eseri, en genel ifadeyle bir yaratıcıya (bir sanatçıya) bağlı, onun tekniğini, üslubunu, dünya görüşünü, insan anlayışını imleyen, özgün, tek ve yeni bir ürün olarak tanımlanabilir (Ezici, 2005, s:123).

Türkan Öncü'nün "Yaratıcılığın Betimlenmesi ve Yaratıcılık Üzerine Çevresel Etkiler" isimli yazısında yaratıcılığın tanımı bir çok farklı düşünür tarafından ortaya konulan tanımlamaları içermektedir. "Guilford (1950-1967) ve Kris (1952) yaratıcılığı fikirlerin üretimine dayandırır. Ayrıca Guilford, yaratıcılıkta zekanın önemini vurgular. Tyler (1978) ise yaratıcılığı "olasılıkların farkına varmak" olarak betimler. MacKinnon (1962) ise yaratıcılığı, kişilik bağlamında ve özel bir tepki biçimi olarak ele almıştır. Cattell (1971) ise, yaratıcılığı bir tür problem çözme yeteneği olarak görmüştür. Stein (1953) ise yaratıcılığın içinde bulunduğu kültüre bağlı olarak betimlenmesi gerektiğini ileri sürer. 'Yenilik' ya da 'yeni olmak', yaratıcı üretimin eskisinden farklı bir biçimde olması demektir. Bartlett (1958), yaratıcılığı

betimlerken 'ana yoldan ayrılma, kalıpların dışına çıkma, deneyime açık olma ve bir şeyin diğer bir şeye rehberlik etmesine onu yönlendirmesine izin verme' olarak tanımladığı 'serüvenci düşünme' (adventurous thinking) terimine yer verir” (Öncü, s:255-256).

“Yaratıcı Beyin Dehanın Nörobilimi” isimli kitabın yazarı Nancy Andreasen yaratıcılığı bileşenlerine ayırarak bir tanımlama yapmıştır. Andreasen'e göre yaratıcılığın üç bileşeni vardır. Özgünlük, fayda (işe yararlılık) ve sonuçta ortaya bir ürün çıkması gereğidir.

“Yaratıcılığın temel bileşenlerinden biri özgünlüktür. Yeni ilişkiler, bakış açıları, betimleme yolları sezmeyi içerir yaratıcılık. Bu yeni ilişkiler doğada keşfedilip yeni doğa yasalarıyla ya da roman ve şiir gibi bir ürünle ifade edilebilir.

Yaratıcılığın ikinci bileşeni, en geniş tanımıyla fayda, işe yararlılıktır. Örneğin tekerlekleri olmayan bir araba gibi hiçbir yaratıcı değeri olmayan yeni bir şey düşünüp bulmak mümkündür. Ancak yine de, faydanın tanımı en geniş anlamda yapılmalıdır. Çünkü sanatta yaratıcılığın her zaman için gözle görülür, elle tutulur bir işe yararlılığı yoktur. Faydası her şeyden önce başkalarında yeni duygular uyandırması, esin yaratması ya da insan zihni/beyninin ulaşabileceği korkuyla karışık bir hayranlık hissi yaratabilmesinde yatar” (Andreasen, 2009, s:22).

Yaratıcılık da zeka gibi karmaşık bir yapıdır. Herkesin farklı bir açıdan konuya yaklaşımı, yaratıcılığın tanımını yapmayı da zorlaştırır. Yaratıcılık, psikoloji, psikiyatri ve felsefe alanları da dahil bir çok alanda, bilimsel, sanatsal, sosyal ve edüstriyel etkinliklere ilişkin geçmişten bugüne merak uyandıran bir olgudur. Kişiden kişiye farklı disiplinlerde değişiklik gösteren yaratıcılık sürecinin nasıl geliştiği ve kişilerin derinlikli olarak neler yaşadığı bugün hala tam anlamıyla bilinmemektedir. Yaratıcılık tanımı yapılırken farklı düşünce yapılarının yansımalarını görmek mümkündür ancak hepsinin ortak paydası; yeni bir şeyin ortaya konmasıdır.

Yaratıcılık ve özgünlük ilişkisini daha iyi anlamamız için yaratıcı insanın kişilik özelliklerine bakmamız gerekmektedir. Yaratıcı insanların ortak kişilik özellikleri maceraperestlik, isyankarlık, bireycilik, oyunculuk, sadelik, inatçılık, otoriteye direnç gösterme, geleneksel olanın dışına çıkma eğilimi, duyarlı, sanatı söz konusu olduğunda tüm dikkatini ona odaklayan, sanatını tek amacı haline getirebilen, mükemmeliyetçi, ayrıntıcı, yabancılaşma ve yalnızlık duyguları içinde olmak diye sıralanabilir. “Yaratıcı kişiler dünyaya, önyargılarla şekillenmemiş taze ve özgün bir

şekilde yaklaşma eğilimindedir. Daha az yaratıcı olanlar için apaçık ortada olan ve yaşama rahat bir yapı kazandıran düzen ve kurallar, yaşama farklı ve yeni bir gözle bakma eğiliminde olan yaratıcı birey tarafından genelde algılanmaz. Yeni deneyimlere açıklık, başkalarının göremediği şeyleri yaratıcı bireyin görebilmesini sağlar; çünkü onlar etrafa bakarken at gözlüklerini takmazlar. Deneyim ve maceraya açık olmanın en yakın dostu belirsizliklere tahammül edebilmektedir. Yaratıcı insan siyah-beyaz bir dünyanın mutlaklığına muhtaç değildir, grinin tonları arasında da oldukça mutludurlar. Aslında cevaplanmamış sorular ve bulanık sınırlarla dolu bir dünyada yaşamak onlara daha fazla zevk verir” (Andreasen, 2009, s:39). Andreasen yaratıcı bireyin tanımını yaparken vaka incelemelerinden yararlanarak bir tanımlama yapmıştır. Yapmış olduğu tanımdaki yaratıcı bireyler üstün yaratıcı güçleri olan ve dünya tarihinde önemli eserleri yaratmış olan kişilerdir.

Özgünlük yakalama ve yaratıcılık olgusu birbirlerinin anlamlarını güçlendirdiği gibi tasarım alanında eserler ortaya çıkaran bireyden de bu özgünlük güdüsüyle çalışması ve ortaya çıkarttığı bir eserin yaratıcı süreçten geçerek yaratıcısının özelliğini içermesi beklenmektedir. Kendi fikir süzgecinden geçmeyip, bir başkasının daha önce uyguladığı çözümleri kullanan kişinin düşünce yapısındaki tembellik hali onu gelişiminden de uzak tutacaktır.

Neticede yaratıcı bireyde bulunan özelliklerden biri olan farklılaşma güdüsü ve arayışı, yarattığı eserde de etkisini gösterecektir. Bu iki kavramın birbirinden ayrılamayışı nedeniyle yaratıcı bir alanda çalışan her bireyinde de bu ve benzer etkileri eserine yansıtıran özgünlük yakalayacağı ihtimali yüksektir. Grafik tasarım yahut tasarımın herhangi başka bir alanında faaliyet gösteren kişi, içindeki yaratıcı duygu durumuna uygun bir özgünlükle eserlerini ortaya çıkarmaya çalışmalıdır.

Bu kavramlar, yaratıcılığın uygulama alanlarından biri olan grafik tasarım, dolayısıyla reklam sektöründe de unutulmaması gereken ve sektörün gelişimini canlı tutmaya yarayan olgular olarak düşünülmelidir.

Yaratıcılığa gereken önemin gösterilemediğinden yakınan Fatoş Karahasan “Neden Herkes Futbol ve Reklamdan Anlar” isimli kitabında şöyle demektedir; “Ajanslar, ortak bir yol bulabilmek için herkesi memnun edecek işleri tercih ediyorlar. Sonuçta her yerde ortalama yansıtan çalışmalar kabul görüyor. Farklılaşmayan reklamlar, mesaj bombardımanında boğulan tüketicinin radarına giremiyor bile. Yaratıcı fikirleri değerlendirmek ve yaşatabilmek için özgür ortamlar

gerektiği; futbol ve politika hakkında konuşur gibi reklam eleştirisi yapılamayağı göz ardı ediliyor. Reklamcılığın en önemli silahının yaratıcılık olduğu unutuluyor” (Karahasan, 2007, s:8). Bir başka deyişle Karahasan; “rekabet çağında ayakta kalmaya çalışan reklam verenin beklentisinin değiştiğini ve reklamveren ticari geri dönüşümünü doğrudan ve hemen almak istediğini” belirtiyor. “Ajanslar üzerindeki baskılar da buna bağlı olarak artıyor” diyor. “Ajanslar birkaç risk denemesinden sonra çekinip vaz geçiyor ve kendi yaratıcılığını sansürleyebiliyor, tüketici odaklı değil reklamveren odaklı çalışmaya başlıyor. Böyle bir ortamda reklamveren baskısı, ajansı vasat işler yapmaya itiyor; ajans ise reklamveren bütçesini fark yaratmayan işlerle harcıyor” diyerek ardından çıkış yolunun yine yaratıcılıktan geçtiğinin altını çiziyor. (Karahasan, 2007, s:22).

Yaratıcılığın ve özgün yaratımın eksik kaldığı durumlarda birbirini yineleyen, gelişimden ve yenilikten yoksun bir yol çizilmiş oluyor. Reklam sektörünün bu zor zamanları atlatabilmesinin yaratıcılığa bağlı olarak değişeceğini ve reklamveren ile bu anlamda bir ortak yol bulunması gerektiğidir. Fark yaratmayan işlerin yalnızca bütçelerin boşa harcanmasına sebep olduğu göz ardı edilmemelidir.

3.3.2. İyi Fikir ve Özgünlük Kavramı

Bu iki kavramı birlikte ele almadan önce öncelikle “iyi fikir” olgusu üzerine düşünmemiz gerekmektedir. İyi fikirin etkisi, sanat veya tasarım alanlarının dışında da her alanda oldukça etkili bir ilk basamaktır. İş hayatında parlak bir iş fikri ile ilk adımı atabiliyor olmak gerekirken ve fikrin uygulanabilirliği ve anlaşılabilir olmasıyla o adımı daha da güçlendirmek gerekmektedir. Fikrin iyi olma niteliği o fikrin özgünlüğü ve ileri görüşlülüğü ile sağlayacağı yararlar dahilinde ölçülmelidir. Ancak bu anlamda bir iyi fikrin çok ötesinde, dünyanın gidişatını değiştiren iyi fikirler de vardır. Örneğin Arşimet ve Newton gibi dahilerin zihinlerinde beliren adınlanma hali tüm dünyayı etkilemiş ve insanlığın gelişiminde önemli yapı taşları oluşturmuşlardır. Bu iki insanın, yaşadıkları dönem itibariyle oldukça uçuk sayılabilecek düşünceleri daha sonra kabul görmüş ve çoğunlukla da o dönem içerisinde anlaşılammıştır. Bu dahileri diğer insanlardan ayıran en önemli özellikleri farklılığı seçmiş olmalarından ileri gelmekteydi.

Bugün ise iyi fikirlere daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. İletişim olanaklarının artışı ve teknolojideki gelişmeler iş dünyasında ve ekonomide farklı kuralların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ulusal anlamda pazarların anlamını yitirdiği günümüzde rekabet etme olgusu artık uluslararası bir platformda gerçekleşmektedir. Ticaretin sanal ortamda gerçekleşiyor olması yerli-yabancı kavramını ortadan kaldırmakta ve global anlamda rekabet etme yeteneğini zorunlu hale getirmektedir. Bu anlamda farklı ve iyi fikirlere ihtiyaç giderek artmaktadır. Farklılaşmanın yaşanması artık iyi fikrin gücü ile gerçekleşmektedir. Genel anlamıyla iyi fikir, bulunduğu sektörü ya da yaşam alanını bir adım öteye taşıyacak, olagelmış sorunları tek bir çözüm altında toplayabilmelidir.

Grafik tasarım alanında iyi fikir ve özgünlük incelemesi, tasarım yapan bireyin yaratıcı doğasından ötürü farklılığı yakalamış ve tasarım problemine bu özgünlükle yanıt vermiş olma halini beraberinde getirecektir. Fikir nedir ile ilgili bir çok tanımlama yapılmıştır. Jack Foster'ın “Fikir nasıl Bulunur” isimli kitabında yer alan tanımlamalar şu şekildedir;

- “Fikir, evrensel olarak bilinen ya da kabul edilen bir şeyin anında anlaşılabilir temsildir, özgün ve alışılmadık bir anlatımdır,
- Öncülünün ne olduğu görülemeyen yeni bir şeydir,
- İçinizde çakıp da nesnelere yeni bir gözle görmenizi sağlayan ışıktır, görünüşte uzlaşmaz iki düşüncüyü tek bir kavram altında birleştirir,
- Fikir, karmaşık olanı şaşırtıcı bir sadeliğe dönüştüren sentezdir”

Öte yandan J. Bronowski ise “Yaratıcı etkinliği alışılmadık bir iş gibi görmek hatadır” diyerek yaratıcı kişinin üstün mutalaka nitelikli bir dahi gibi tanımlanmasının önüne geçmek istemektedir. Sıradan insanların da gün içerisinde bir çok yaratıcı faaliyette bulduklarının önemini anlatmaktadır. “İster sanatçı, ister bilim adamı olsun” diyor J. Bronowski “doğanın çeşitlemelerinden yeni bir birliktelik çıkarsadığı anda insan yaratıcı olmaya başlar. Bunu da, benzerlikleri daha önce fark edilmemiş şeyler arasındaki benzerliği bularak gerçekleştirir... Yaratıcı beyin, alışılmadık benzerlikleri görebilen beyindir.” (Foster, 2009, s:23-25)

“Fikir nasıl bulunur” isimli bu kitapta, insanları fikir bulmaya iten ortam ve ruh durumları bir yöntem olarak incelenmiştir. İyi fikrin gücüne ulaşma çabası ile yazılmış bu türden kitaplar oldukça fazladır. Foster gibi reklamcılık alanında üstün başarılı fikirleri bulunan bir kişinin önerdiği ve başarıya ulaştığına inandığı yollar

elbette bu alanda çalışan veya çalışmak isteyen herkese yardımcı olmaktadır. Bu türden kitaplar okuyucusuna bir anda harika fikirlere ulaşmayı vaat etmiyor ancak olasılıkları gözler önüne seriyor.

Tasarımın herhangi bir alanında üretim yapan kişilerin ortak kaygısıdır, iyi fikir. İyi fikir ile bir farklılaşma hikayesi yaşanır ve dolayısıyla özgünlük yakalama olasılığı gerçekleşmiş olur. Herhangi bir tasarım problemine bulunacak çözümün özgün olması da o fikrin farklı olması ve daha önce ortaya konulmamış bir çözümü beraberinde getirmesinden kaynaklanmaktadır.

“Hiç şüphesiz, fikir arayışı reklamcıya has bir yaşam şekli değil; her atılımcının, her iş adamının sürekli peşinde olduğu şeydir iyi fikir. Ancak biz reklamcıların günlük meşgalesi bu olunca, kaçınılmaz olarak bu alanda olabilecek formülleri araştırırız” (Young, 2008, s:5). Young, “İyi Fikir Bulma Tekniği” isimli kitabında işe yeni atılmış insanlara rehberlik yapıyor ve fikir bulmanın rastlantısal olmasının ötesinde bir süreç sonunda ortaya çıktığını belirtiyor. Bu anlamda iyi fikre ulaşmayı bir teknik çerçevesinde ortaya koyan yazarlar, başvurulması gereken önemli kaynaklardır.

Düşüncenin fark yaratabileceği olgusu ve iyi bir fikrin kalıcı etkisi unutulmamalıdır. İyi bir fikir ve özgünlük her türlü tasarım ya da yaratım alanında, kişileri başarılı sonuçlar elde etmeye doğru itecek önemli bir adımdır.

4. HUKUKSAL AÇIDAN ESİNLENME VE İNTİHAL

4.1. İntihal Kavramı ile Benzer Kavramların Karşılaştırılması

İntihal (plagiarism) hukuki bağlamda açıklanırken, intihalin benzer başka kavramlarla karıştırılmaması için karşılaştırma yoluyla bu konuya açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Aşağıda yapılan karşılaştırmalar yapılırken Filiz Ceritoğlu Sengel'in "Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İntihal ve Esinlenme" isimli tez çalışmasından yararlanılmıştır. Nitekim İntihali kavram olarak anlamamız için bu karşılaştırmaların yapılması gerekmektedir. Bu şekilde, oluşacak fikir karmaşalarının da önüne geçilmiş olacaktır.

4.1.1. İntihal ve İktibas

İktibas bir eserde yer alan bazı kısımların, başka bir eserde kullanılmasıdır. Tekinalp iktibas, alenileşmiş bir eserden, bazı cümlelerin paragrafların, motif ve tınıların hatta ezgilerin (ses dizisi) veya alenileşmiş bir güzel sanat eserinin resimlerinin aynen, kaynak gösterilerek, başka bir esere konulmasıdır.' şeklinde tarif etmiştir.

Bu tanımlamalardan çıkarılacak olan iktibas unsurları iki başlık altında toplanabilir.

- Yararlanılan eserdeki belli parçaların aynen kullanılarak aktarılması,
- Yararlanılan eseri kaynak olarak gösterme.

Alenileşmemiş bir eserden ise iktibas yapılması ise mümkün değildir (Sengel, 2008, s:80).

İktibas intihalden ayıran en önemli fark yukarıdaki açıklamalardan da görebileceğimiz gibi; iktibasın kaynak gösterilerek yapılıyor olması ve alenileşmiş bir eserden yapılıyor olması şartının bulunması. Kısacası intihali yolsuz iktibas olarak değerlendirebiliriz. İktibas neticede yasal olan bir alıntıdır. Ancak intihal yasal

olmayan ve aşırma niteliğindedir.

Hukuksal açıdan, FSEK uyarınca, kaynak gösterilmeksizin usulüne uygun olmayan alıntı (yolsuz iktibas) yapılması, haksız fiil olarak kabul edilmektedir; amacın haklı kıldığı oran aşılsın ya da aşılmasın,'aşırma' suçunu oluşturmaktadır (Koç, 2006).

4.1.2. İntihal ve İşleme Eser

Bir işleme eser ile intihal yapılmış eser arasındaki farkı anlayabilmemiz için; işleme eserin meydana gelmesindeki üç şartı göz önünde bulundurmalıyız. Bu şartlar; yararlanılan orijinal esere sadık kalınması, orijinal eserden farklı bir şekle bürünmesi ve işleyenin özelliğini taşıması şartlarıdır. Bu üç şartı barındırmayan bir eser taklit edilmiş ya da intihal şeklinde meydana getirilmiştir.

İntihal veya aşırma, işleme eserlerde çok sık karşımıza çıkmaktadır. Bu durumu önlemenin tek şartı, yararlanılan eserin sahibinin ve kaynağının belirtilerek taklide kaçmadan işleme veya derleme eser sahibinin kendi yaratıcı fikrini kullanarak; yeni ve bağımsız bir eser meydana getirmesidir (Sengel, 2008, s:88).

İşleme eserde aranan şartlardan biri olan orjinalden farklı bir şekilde olması ve işleyenin kendi yorumunu ya da farkını katması durumu dolayısıyla ortaya çıkacak eseri orjinalden ayıracak nitelikte olacaktır. Bir mimari esere bakarak resmeden bir ressam, okuyup etkilendiği bir romanı sinemaya uyarlayacak yönetmen hangi eser sahibinden etkilendiğini belirtmek durumundadır. Bu özenle davranılmadığı takdirde ortaya intihal vakalarının çıkacağı bir gerçektir.

Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun 1/B Maddesinde işleme eser tanımlanmıştır. Buna göre işleme eser; diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat mahsulleridir. İşleme eser; tanımdan da anlaşılacağı üzere, sıfırdan oluşturulmayıp, belli bir eserin işlenmesi, yenilenmesi yahut o eserin ana özellikleri kullanılması suretiyle meydana getirilen eserdir. Buna göre işleme eserlerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Asıl eserden bağımsız olmama,
- İşleyenin hususiyetini taşıma,
- Asıl eserle aynı kategoride yer alma,

- Asıl eser sahibinin izninin gerekmemesi,
- Asıl eserle olan ilişkinin belirtilmesi

Bir eseri işlemek ve yeniden vücut vermek isteyen kişi, asıl eser sahibinin haklarını da ihlal etmemelidir. Asıl eser sahibinin bu hakkını korumak için Kanun; işleme eserin, asıl eser sahibinin izni olmadan yayımlanamayacağını hüküm altına almıştır.

Öte yandan bir eserin işleme eser olabilmesi için, işleyenin "hususiyetini" taşıması gerekmektedir. Yani eseri işleyen, esere kendisine özgü bir şeyler katmış olmalı ve bu kendisine özgülük eserde belli olmalıdır. Aksi halde ortada yeni bir eserden söz etmek mümkün değildir. Örneğin; bir bilgisayar programını alıp sadece ismini değiştirmekle işleme eser ortaya çıkmamaktadır. Fakat programa yeni özellikler eklemek suretiyle işleme eser oluşturulabilir (Ekici, 2009).

İşleme eser 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda sayılan eser kategorileri arasında yer almaktadır. Kanununun 6. maddesinde "İşlenme ve derlenmeler" başlığı altında ve diğer eser türlerinden ayrı olarak düzenlenmiştir. Maddenin son fıkrasında yer alan "eser sahibinin haklarına zarar vermemek şartıyla oluşturulan ve işleyenin hususiyetini taşıyan işlemler, bu kanuna göre eser sayılır" hükmü sebebiyle; bir eserden istifade edilerek meydana getirilen, istifade edilen eserden bağımsız olmamakla birlikte işleyenin özelliklerini taşıyan fikri ürünler işleme eser kabul edilir. Hangi fikri ürünlerin işleme sayılacağı kanunda örneklenmek suretiyle sayılmıştır (http://bilfim.bilgi.edu.tr/temel_fikrihaklar.asp?lid=tr).

İşleme eser kapsamına giren eserler de yine kanun tarafından açıklıklığa kavuşturulmuştur. FSEK'na göre işleme eser kapsamında yer alırlar şunlardır; tercüme, roman/hikaye/şiir/tyatro piyesi eserlerinden birinin diğerine çevrilmesi, musiki eserler/güzel sanat eserleri/sinema eserlerinin filme çevrilmesi, musiki aranjman tertipleri, güzel sanat eserlerinin birinden diğer şekle çevrilmesi, bir eser sahibinin tüm eserlerinin külliyat haline sokulması, seçme toplama eser tertibi, henüz yayımlanmayan eserin çalışma yapılarak yayına hazır hale getirilmesi, başkasına ait eserin şerhi veya izahı veya kısaltılması, bilgisayar programlarının uyarlaması şeklindedir (http://www.turkhukuk sitesi.com/makale_283.htm).

Tüm bu anlatımlar çerçevesinde şunu belirtmek gerekir ki; sahibinden FSEK madde 52 uyarınca; hangi eseri ne şekilde işleyeceğini belirtmek suretiyle izin alan

kişinin orijinal eserden yararlanmanın intihale varmaması için muhakkak eser sahibinin ismine yer verilerek hangi eserden alıntı yapıldığı konusunda kaynak gösterilmesi şarttır. Bunun dışında işleme eser sahibi orijinal esere kendi özelliğini katarak onu var olduğu biçimden farklı olarak ortaya çıkarmalıdır. Ortaya çıkan eser, orijinal eserden yararlanılarak; ancak, ondan farklı bir hususiyete sahip olmalı ve bağımsız bir eser olmalıdır (Sengel, 2008, s:91).

4.1.3. İntihal ve Fikir Örtüşmesi

Farklı kişilerin farklı ya da aynı zamanlarda, aynı düşünceyle ve hemen hemen aynı konulu fikirsel ve sanatsal bir eser meydana getirmeleri, fikir örtüşmesi olarak tanımlanabilir (Sengel, 2008, s:91).

Aynı toplumda yaşayıp, aynı kültürlerden beslenen iki yazarın aynı konu hakkında beyan ettikleri fikirlerinin birbirine -cümle yapısı dahilinde- bile benzemesi olasılığı varken, fikir örtüşmesinin bir suç teşkil ettiğini söylemek güç olur. Ortak bir dil kalıbı, kişilerin aynı konu üzerinde kimi zaman aynı sonuca varan cümleler kurmaları ihtimalini beraberinde getirebilir. Ancak bu gibi durumlara ihtimalin diğer tarafına da bakmak gerekmektedir. Kişisel deneyimlerin, algıların, fikir yapılarının çok çeşitli olabileceğinden kimi zaman fikir örtüşmesi olabilecek durumlara kuşkuyla yaklaşmamız gerekebilmektedir. İntihalin kolay gerçekleşen bir durum olması teknolojik gelişmelerin günümüzde bizleri bilgiye kolay ulaştıran yapıda olmasından ileri gelir. Bu anlamda fikir örtüşmesi gibi algılanan her türlü eser intihal olabileceği kuşkusunu da beraberinde getirebilmektedir. Neticede intihal bir fikir hırsızlığı olarak değerlendirilirken, fikir örtüşmesi bir rastlantıdan ibarettir.

Fikir örtüşmesindeki rastlantısal durum bir tesadüften ibarettir. Ancak yine de bu tesadüf ancak zorunluluk halindeyse geçerli olacaktır. Uygun olan cümle yapısının hali hazırda kullanılmış olduğu ve başka bir anlatımın o derece anlamlı gelmeyeceği olasılığını düşünmek gerekecektir. Bunun tespitinin oldukça zor olduğunu da belirtmek gerekir.

İki eser arasında, fikir örtüşmesi mi yoksa intihal mi olup olmadığını anlayabilmenin ölçütleri şunlardır;

- Öncelikle eserin biçimsel olarak ve içerik olarak çok iyi incelenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda, eserlerin içerisine girerek vurgulamak

istedikleri düşünceyi ifade ediş tarzlarını ortaya koymak gerekmektedir.

- Yapılan inceleme sonrasında eser sahiplerinin ortaya koydukları eserlerin, dönemlerinin ve daha önceden meydana getirdikleri eserlerdeki üslupların incelenmesi gerekmektedir. Buradaki amaç; eser sahiplerinin, kendi dönemlerine ve kendi tarzlarına özgü çalışmalar yapıp yapmadıklarını saptayarak, eser hırsızlığının olup olmadığını meydana çıkarmak olmalıdır. Kısacası eser sahiplerinin birbirlerinden etkilenip etkilenmediklerini kavramaya çalışmak gerekmektedir.
- Bunların yanında eserlerin yayın tarihlerini, eserlerin tanınmışlık düzeylerini ve eser sahiplerinin benzer nitelikteki esere ulaşma olasılıklarını incelemek gerekir. Örneğin Ocak 1999 yılında basımı yapılmı Japonca yazılmış bir romanın başka hiçbir dile çevrilmediği varsayılırsa; aynı içerikte Haziran 2000 yılında Türkiye'de sadece türkçe bilen bir yazarın yazdığı romanda fikir örtüşmesi olması kuvvetle muhtemeldir (Sengel, 2008, s:92).

Burada yapılmış olan ölçütler fikir örtüşmesi mi intihal mi sorularına biraz olsun açıklık getirebilir. Ancak yine de fikir örtüşmesinin sadece bir rastlantıdan ibaret olabileceği ihtimali de yüksektir.

4.1.4. İntihal ve Gizli Anımsama

Gizli anımsama ile intihal birbirlerine taban tabana zıt kavramlardır. Gizli anımsamada intihalde olduğu gibi kasti bir durum olmadığı gibi esinlenmenin bir başka halidir diyebiliriz. Farkında olmadan etkilenme ve bunu eserine yansıtma hali gizli anımsama olarak değerlendirilir.

Örnek olarak Nietzsche' nin 'Thus Spoke Zarathustra' adlı kitabından anlatılanlarla, 1835 yılında basılan bir kitapta anlatılanlarla neredeyse birebir aynı olması örnek olarak gösterilmiştir. Bunun üzerine Nietzsche'nin kız kardeşi, Nietzsche'nin söz konusu 1835 yılında yayınlanan o kitabı 11 yaşındayken okuduğunu doğrulamıştır (Sengel, 2008, s:93).

Burada önemli olan, intihal mi yoksa gizli anımsama mı var tespitini yapabilmektir. İntihal suçlamasını kimsenin kabul etmeyeceği gibi gizli anımsama yapıldığını ileri sürerek savunma yapabilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi gizli

anımsama bir çeşit esinlenmedir ve bir suç unsuru teşkil etmez.

4.2. Esinlenme ile Benzer Kavramların Karşılaştırılması

Buraya kadar yaptığımız kavramsal açıklamalara ek olarak esinlenmeye anlam olarak yakında bulunan bazı başka kavramlara da açıklık getirelim. Aşağıda yapılan açıklamalar, Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda yapılmış olan kıyaslamalardan yararlanılarak yapılmıştır.

4.2.1. Esinlenme ve Fikir Örtüşmesi

Esinlenme; esasen bir kimsenin okuduğu bir yazıdan, gördüğü bir resimden, heykelden ve benzeri fikirsel ve sanatsal eserden etkilenmesi suretiyle; esas eserden bağımsız bir şekilde, yeni bir eser meydana getirerek; kendi hususiyetini, yeni esere yansıtmasıdır. Oysa fikir örtüşmesi, daha önce de zikrettiğimiz gibi; farklı kişilerin farklı ya da aynı zamanlarda, aynı düşünceyle ve hemen hemen aynı konulu fikirsel ve sanatsal bir eser meydana getirmeleri şeklinde ortaya çıkmaktadır (Sengel, 2009, s:129).

Bu alıntıdan anlaşılacağı üzere fikir örtüşmesi ve esinlenme arasında anlaşılır bir fark bulunmaktadır. Fikir örtüşmesinde bir başka eserden etkilenme durumu ortadan kalktığı gibi aynı zamanlar da düşünülmüş olma ihtimali de bulunmaktadır. Esinlenme de ise belirttiğimiz gibi bir etkilenme şartı bulunmaktadır.

Kavram açıklamalarında esinlenmenin suç teşkil edemeyecek olmasının yanında doğal bir davranış hali olduğuna değinmiştik. İşte fikir örtüşmesi de bu derece doğal ve önlenemez bir durumdur. Fikir örtüşmesi esinlenmenin aksine rastlantısal bir akışta gerçekleşir. Fikir örtüşmesi bir nevi fikir birliğinin yansımasıdır. İki sanatçının neredeyse aynı konular üzerinde farklı ya da benzer zamanlar içerisinde ortaya çıkarttıkları eserin benzer nitelikler taşıması o kişilerin bilgi birikimi ve bakış açılarının paralelliğiyle ilintilidir. En nihayetinde esinlenmedeki etkilenme hali ortadan kalkacaktır. Ayrıca fikir örtüşmesi rastlantısal bir durum olabileceği gibi ortaya çıkarılması oldukça zor, hatta imkansızdır. Bu anlamda iki kavram arasında oldukça belirgin farklar olduğu açıkça görülmektedir.

4.2.2. Esinlenme ve İşleme Eser

Daha öncede bahsettiğimiz gibi; işleme eser, iki şartın bir araya gelmesiyle ortaya çıkmaktadır. Bunlardan birincisi orijinal bir eserden yararlanmak ve o esere bağlı kalması ve ikincisi de işleme eser meydana getiren eser sahibinin yeni esere kendi hususiyetini katmasıdır. Ancak orijinal esere olan bağımlılık, orijinal eseri başka bir şekle veya türe de sokabilmektedir. Mesela bir hat sanatı örneğinden yararlanmak suretiyle; bir çini tabloda bu hat sanatını kullanan kimse, işleme eser meydana getirmiş olur. (Sengel, 2009, s:130)

İşleme eser; diğer bir eserden istifade suretiyle vücuda getirilip de bu esere nispetle müstakil olmayan ve işleyenin hususiyetini taşıyan fikir ve sanat mahsulleridir. İşleme eser; tanımdan da anlaşılacağı üzere, sıfırdan oluşturulmayıp, belli bir eserin işlenmesi yenilenmesi yahut o eserin ana özellikleri kullanılması suretiyle meydana getirilen eserdir (Ekici, 2009).

İşleme eser ve esinlenme arasında belirgin farklar bulunmaktadır. İşleme eserde asıl eser sahibinden izin alınması şartı bulunur. Ancak esinlenmede böyle bir durum söz konusu değildir. Ayrıca “asıl eserden bağımsız olmama” şartı işleme eseri, esinlenme sonucu ortaya çıkan eserden ayıran önemli bir özelliktir.

Kanunda yer alan işleme eser türleri şunlardır: Tercümeleler; roman, hikâye, şiir ve tiyatro piyesi gibi eserlerden birinin bu sayılan nevilere bir başkasına çevrilmesi; musikî, güzel sanatlar, ilim ve edebiyat eserlerinin film haline sokulması veya filme alınmaya ve radyo ve televizyon ile yayıma müsait bir şekle sokulması; musikî aranjman ve tertipleri; güzel sanat eserlerinin bir şekilden diğer şekillere sokulması; bir eser sahibinin bütün veya aynı cinsten olan eserlerinin külliyat haline konulması; belli bir maksada göre ve hususî bir plân dahilinde seçme ve toplama eserler tertibi; henüz yayımlanmamış olan bir eserin ilmî araştırma ve çalışma neticesinde yayımlanmaya elverişle hale getirilmesi; başkasına ait bir eserin izah veya şerhi yahut kısaltılması; bir bilgisayar programının uyarlanması, düzenlenmesi veya herhangi bir değişim yapılması; belli bir maksada göre ve hususi bir plan dahilinde verilerin ve materyallerin seçilip derlenmesi sonucu ortaya çıkan bir araç ile okunabilir veya diğer biçimdeki veri tabanları
(www.bilfim.bilgi.edu.tr/temel_fikrihaklar.asp?lid=tr).

4.3. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda İntihale İlişkin Hukuksal Haklar

İntihale uğrayan eser sahiplerini koruma yolları kanunlarla belirlenmiştir. Bir suç unsuru teşkil eden intihal, haksızlığa uğramış ve eserine tecavüz edilmiş eser sahibini hukuki düzenlemelerle korumuş ve hak sahibi kişilere çeşitli dava ve talep hakları tanımıştır.

Bu kapsamda hukuk davaları açısından hak sahipleri tespit, önleme, men ve tazminat davaları açabilmektedir. Hak sahipleri bu talepleri birlikte ileri sürebilecekleri gibi ayrı ayrı da ileri sürebilirler (Sengel, 2008, s:100).

Bir eser üzerinde birden fazla kişi eser sahipliği iddia ediyorsa, bu konuda bir tespit davası açılabilir. FSEK 15/III. maddede bu durum 'bir eserin kimin tarafından vücuda getirildiği ihtilaflı ise, yahut herhangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekte ise, hakiki sahibi, hakkının tespitini mahkemedен isteyebilir' şeklinde ifade edilmiştir. Öğretide bu davanın kapsamına intihalle ilgili ihtilafların girmediği belirtilmektedir. Ancak aynı eserin iki ayrı kişinin adı yazılarak yayınlanması ve karşılıklı intihal suçlamasının bulunması durumunda bir tespit davasına gerek duyulabilir (Çağlayan, 2008).

Tezimizin inceleme alanı kapsamında bu hukuki haklara genel bir yaklaşımda bulunulacak ve eser sahiplerinin hukuki hakları incelenecektir. Bu inceleme dört ana başlık altında yapılmıştır; tespit, önleme, men ve tazminat. Bu başlıklara bağlı olarak hukuk davaları ise şu şekilde ele alınmıştır; tespit davası, tecavüzün refi davası, tecavüzün meni davası, tazminat davaları, intihal fiiline karşı ceza davası. Buna ek olarak eser sahiplerinin tedbir talepleri de ayrı bir başlık altında incelenmiştir. Hukukla ilgili olan bu bölümde Filiz Ceritoğlu Sengel'in “FSEK'da İntihal ve Esinlenme” adlı tezinden sıklıkla yararlanılmıştır.

4.3.1. Tespit Davası

Hak sahiplerinin, eser sahibinin ve tecavüzün tespiti şeklinde talepte bulunabilmeleri için; bu konuda hukuki bir yararlarının bulunması gerekmekte ve aynı zamanda eda (tahsil) davası açma olanaklarının bulunmaması şartlarına bağlıdır.

Ancak FSEK'te, eser sahiplerini veya madde 19'da sayılan haleflerinin fikri

haklarının ihlal edilmesi nedeniyle hukuka aykırı eylemin tespitini dava etme hakkı, özel olarak düzenlenmemekle beraber; hukuksal yarar olması halinde tecavüzün varlığını tespit etmek için madde 15'de 'adın belirtilmesi yetkisi' kapsamında tespit davası açılabileceği öngörülmüştür (Sengel, 2008, s:100).

Tespit davalarında eser sahibinin ve tecavüzün tespiti talepleri de yer almaktadır.

Eser Sahibinin Tespiti Talebi: FSEK madde 15; eser sahibinin manevi haklarından olan 'adın belirtilmesi yetkisi' başlığı altında tespit talebini kabul etmiştir. Ancak sadece bu maddede tespit talebinden bahsedilmiş olması diğer haklarda tespit talebinde bulunulmayacağı sonucu çıkarılmamalıdır (Kılınçoğlu, 2004, s:61-62).

FSEK madde 15/3'te özel olarak düzenlenen bu talep hakkı; 'bir eserin kimin tarafından vücuda getirildiği ihtilafı ise, yahut herhangi bir kimse eserin sahibi olduğunu iddia etmekte ise ,hakiki sahibi, hakkının tespitini mahkemeden isteyebilir.' şeklinde ele alınmıştır.

Eser sahibini belirlemek için açılan bu dava; eda niteliğine de sahiptir. Çünkü dava sonunda sadece eser sahibi ortaya konmamakta; aynı zamanda eserin sahipliği davayı kazanana verilmektedir. Bu dava iki halde açılmaktadır;

- Eserin kimin tarafından vücuda getirildiğinin ihtilafı olduğu durumlarda veya
- Herhangi birinin eserin sahibi olduğunu iddia ettiği hallerde.

(Sengel, 2008, s:101).

Doktrinde genel kabul edilen görüşe göre; “eser sahibinin tespiti davası, intihali (eser hırsızlığını) kapsamamaktadır.” İntihalde; eser, zaten sahipli olup, sahipliği çekişmesiz bulunan aleniyete kavuşmuş veya yayımlanmamış bir eserden, eser sahibinin adı zikredilmeden uygun görülmeyecek ölçüde aktarma, yani çalma eyleminin yapılmış olmasıdır. İntihalde bulunan kimse, başkasının eserini kendi eseri gibi göstermektedir (Tekinalp, 2004, s:292).

Tecavüzün Tespiti Talebi: FSEK'te düzenlenmeyen bu tespit türü Türk Ticaret Kanunu madde 57 ve Türk Medeni Kanunu madde 25 nazara alınarak; hak sahipleri veya FSEK madde 19'da sayılan halefleri tarafından Mahkemeden tecavüzün tespiti talebi istenebilir.

Mevcut tecavüzün ortaya konulabilmesi için açılan bu davada kusur şartı

aranmamakta; yalnızca objektif olarak hak sahibine karşı yapılan bir tecavüz olup olmadığı ortaya konmaktadır.

Ayrıca tazminat veya eski hale getirme gibi bir eylemin yapılmasını gerektiren eda davasının açılabilmesi hallerde sadece soyut olarak ve bir eylem talep edilmeyen tespit davası açılmamaktadır. Bununla ilgili Yargıtay bir kararında “davacıların tespitini talep ettikleri hususların derhal tespiti gereken hususlardan olmadığı, bunların açılacak bir eda davasında incelenecek ve değerlendirilecek konular olduğu” sonucuna varmıştır. (Sengel, 2008, s:102)

Zira intihal şeklindeki bir tecavüzün olduğu durumlarda zamanaşımının işlemesi düşünülemez Çünkü intihal konusu, eser var olduğu sürece devam edecektir.

Eser sahibinin hem mali hem de manevi haklarına karşı tecavüz olan intihalin varlığını ortaya koymak için menfaati olan herkes tarafından, tecavüzün tespiti talep edilebilecektir. Ancak uygulamada daha ziyade diğer hukuk davalarının açılması yoluna gidilmekte ve eda davası açılabilmesi için tespit talebine yönelilmemektedir (Sengel, 2008, s:102-103).

4.3.2. Tecavüzün Ref'i Davası

FSEK madde 66, 67, 68'e göre ref davası, bir tecavüz gerçekleşmiş ve sonuç doğurmuşsa açılmaktadır. Bu dava ile, tecavüzün giderilmesiyle birlikte ortaya çıkan sonuçlarında kaldırılması talep edilmektedir. Bu davanın açılması için kusur şartı aranmamaktadır. Ancak kusurun varlığı, tecavüz refinin yanı sıra talep edilecek tazminat davasında aranır (Akın, 2000, s:134).

Söz konusu davanın açılabilmesinin koşulları;

- Eser sahipliğinden doğan mali ve manevi hakların saldırıya uğraması,
- Tecavüze dayalı etkilerin devam ediyor olması,
- Tecavüzde bulunanın kusurunun aranmaması şeklindedir.

Davanın konusu, hak sahibinin manevi ve mali haklarına yapılan saldırılardır. Asıl amaç; yapılan tecavüz nedeniyle uğranılan zararın doğumunu veya artmasını önlemektir. Dolayısıyla bir kitabın yayını durdurulmuş ve kitap toplatıldıysa artık tecavüzün refi davası açılmaz.

Tecavüzün refi davasını Yasanın sistematığına göre iki başlık altında incelemek mümkündür. Bunlar “manevi haklara tecavüz halinde” tecavüzün refi

davası ve “mali haklara tecavüz halinde” tecavüzün refi davasıdır.

Bir esere intihal yapılmak suretiyle; tecavüz edildiği veya saldırıda bulunulduğu takdirde; eser sahibinin veya hak sahibinin mali veya manevi haklarına yapılan saldırıyı durdurmak üzere başvurabilecekleri yegane yol; tecavüzün refi davasıdır. Bu nedenle intihal konusu işlenirken en çok üzerinde durulması gereken davalardan biri budur (Sengel, 2008, s:103-104).

Yasa'nın hiçbir maddesinde intihal kelimesi kullanılmamış olmasına karşılık, üstü örtülü olarak intihalden bahsedilen ve intihal halinde başvurulacak yolları izah eden madde kanımızca “manevi haklara tecavüz halinde” tecavüzün refi davasının kaleme alındığı 67. maddedir.

Bu maddeye göre; “alenileşmiş bir eserin sahibinin rızası olmaksızın veya rızası dışında kamuya sunulması halinde (FSEK madde 14'e aykırılık); eser sahibinin arzusuna aykırı olarak adının konulması; eser sahibinin adı esere konulmamış veya intihale yol açacak şekilde konulmuşsa (FSEK madde 15'e aykırılık); kaynak gösterilmemesi, yanlış veya yetersiz kaynak verilmesi halinde (FSEK madde 32, 33, 34, 35, 36, 39, 40'a aykırılık) ya da eserde değişiklik yapılması” hallerinde manevi haklara tecavüz nedeniyle; durdurma davası açılabilir.

FSEK madde 67/3'te özel olarak kaynak göstermemeyi, yetersiz veya yanlış kaynak göstermeyi konu eden yasa koyucu, intihal halinden bahsetmektedir. Sayılan şartlara uyulmadan yapılan alıntılarının olması durumunda; tecavüzün refi davasının yanında, gideri mütecevizden karşılanmak üzere; hükmün en fazla üç gazetede yayınlanmasının talep edilebileceğinden de bahsedilmektedir. Ayrıca daha önce de bahsettiğimiz gibi böyle bir hal karşısında, eser sahibinin tespiti davasını açmak ta mümkündür. (Sengel, 2008, s:104)

4.3.3. Tecavüzün Men'i Davası

FSEK madde 69'da yer alan bu dava; tecavüz veya tecavüz tehlikesinin bulunduğu hallerde; tecavüzü veya tecavüz tehlikesini, önlemek için açılmaktadır. Aynı zamanda tecavüzün devamı veya tekrarı muhtemel olan hallerde de tecavüzün men'i davası açılacağı yasa hükmünde öngörülmüştür. Ref davası ile arasındaki yegane fark; tecavüzün men'i davasının, mali veya manevi haklara karşı olası zararları önlemeye veya engellemeye yönelik olmasıdır. Ref davasında ise; tecavüz

nedeniyle oluşan sonuçların ortada kaldırılması amacı bulunmaktadır. Buna göre; korsan şekilde bir kitap basımından haberdar olan hak sahibinin söz konusu tecavüzü önleyebilmek için men davasına müracat etmesi mümkünken, henüz çoğaltma fikri gerçekleşmediği için tecavüzün refi davası açması mümkün değildir. Ancak pratikte genel itibariyle tecavüzün refi ve meni davalarının birlikte açıldığı görülmektedir. Bu şekilde hak sahibi var olan bir saldırı nedeniyle doğan hak kaybına binean ref davası açmakta ve tecavüzün devamını veyahut tekrarını önlemek içinde; tecavüzün meni davası açmaktadır (Sengel, 2008, s:110).

4.3.4. Tazminat Davaları

FSEK tazminat davalarını; manevi hakların ihlali halinde tazminat istemi, mali hakların ihlali halinde tazminat istemi ve davalının elde ettiği kazancı iade davası olarak üç başlık altında incelemiştir.

Fikri mülkiyet hukuku, eşya hukukundan farklı olarak, hak sahibine fikri ürün üzerinde sadece ekonomik nitelikli hak ve yetkiler bahşetmez. Zira fikri mülkiyet üzerindeki mutlak haklar, ayni haklardan farklı olarak, biri mali diğeri manevi nitelikte olmak üzere çift karakterlidir. Mali haklar sahibine fikri üründen iktisaden yararlanabilme yetkilerini verirken, manevi haklar fikri ürün ile onu meydana getiren arasındaki kişisel bağı tesis eder.

Manevi Hakların İhlali Halinde Tazminat İstemi:

Manevi haklar tıpkı kişilik hakları gibi üçüncü kişilere devredilemez ve miras yoluyla intikal edemez. Bu hakların sadece kullanılması yetkisi devir ve intikale elverişlidir (Özsunay, 2009, s:37-38)

FSEK madde 70/1 “...*manevi hakları helalder eden kişi, uğradığı manevi zarara karşılık manevi tazminat ödenmesi için dava açabilir.*” hükmüyle; manevi hakları ihlal eden kişinin, manevi haklarının ihlalinden uğradığı zarar için tecavüzün meni, tecavüzün refi davalarının yanında manevi tazminat talep edebileceğini ortaya koymuştur.

Manevi tazminata FSEK'te sayılan manevi hakların ihlali halinde başvurulur; ancak bazı durumlarda manevi hakların zedelenmesi halinde mali hakların da zarara uğraması söz konusu olabilir ve bu nedenle maddi tazminat talebinde de

bulunulabilir. Örneğin bir eserde yapılan izinsiz değişiklikler sonucu eser sahibinin itibarının zedelenmesi nedeniyle maddi kayba uğraması bu sebeple bir heykeltıraşın iş alamaması söz konusu olabilir. Böyle bir durumda manevi hakların yanında maddi zararın da söz konusu olduğu sonucuna varılabilir (Sengel, 2008, s:112).

Manevi hakların ihlali olan suçlar, Kanunun 71. maddesinde düzenlenmiştir. Bu suçlar sadece “kast” ile işlenebilmektedirler bu demektir ki söz konusu suçların “taksirli” biçimi bulunmamaktadır. Kast, failin 71. maddenin suç saydığı fiili bilmesi ve onu istemesi iradesidir.

Kanunun suç kimliğini kazandırdığı fiiler şunlardır:

- İster alenileşmiş olsun isterse olmasın eser sahibinin veya halefinin yazılı izni olmadan bir eserin umuma arz edilmesi veya yayımlanması suç sayılmıştır. Suçun oluşması için eserin alenileşme şartı yani eserin üçüncü kişiler tarafından algılanabilme şartı aranmamıştır. Sahibin veya halefinin yazılı izni olmadan eserin umuma arz edilmiş veya yayımlanmış olması halinde suç oluşur.
- Umum burada kamu anlamındadır. Eserin sahibi onu meydana getirendir. Halefi onun yerine geçen yani mirasçısı olan kimselerdir. Eserin sadece bir kısmının umuma arz edilmiş veya yayımlanmış olması halinde de suç oluşur. İzin hukuka uygunluk nedenidir. Kuşkusuz yazılı iznin bulunması halinde umuma arz veya yayımlanma eylemleri hukuka uygunluk kazanır.
- Eser sahibinin veya halefinin yazılı izni olmadan bir esere veya nüshalarına ad koymak suç sayılmıştır. Kanun 15. maddede “adın belirtilmesi” yetkisini eser sahibine vermiştir. Bir eserin kimin tarafından vücuta getirildiği uyuşmazlık konusuysa, eserin kime ait olduğuna mahkeme karar verir. Böyle olunca bir esere veya çoğaltılmış nüshalarına eser sahibinin veya haleflerinin izni olmadan bir kimsenin adını koymakla suç oluşmaktadır.
- Başkasının eserini kendi eseri olarak, kendisinin eserini başkasının eseri olarak göstermek suç sayılmıştır.
- 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, ve 40. maddelerdeki hallerde kaynak göstermemek veya yanlış yahut kifayetsiz veya aldatıcı kaynak göstermek suç sayılmıştır. Kaynak göstermemek kaynağın ismini hiç zikretmemek tamamen görmezlikten gelmektir. Yanlış yahut kifayetsiz veya aldatıcı

kaynak göstermek, kaynak göstermemeye eşit sayılmıştır (Hafızoğulları, s:5).

Manevi tazminata hükmedilebilmesi için gereken koşullar esasen şu şekilde sıralanabilir;

- FSEK' da yer alan manevi haklardan birinin ihlal edilmiş olması; örneğin bir dizi senaryosunun değiştirilmek suretiyle oynatılması,
- Manevi hak sahibinin rızası olmadan, hukuka aykırı olarak, ihlalin gerçekleşmiş olması; örneğin, eser sahibinin, eseri kamuya sunuş şekli ve zamanının belirlemiş olmasına karşılık; bunun dışında hareket edilmiş olması,
- Hak sahiplerinin manevi hak ihlali nedeniyle zarar uğramaları; örneğin bir kimseye ait olan eserin, başka birinin ismiyle gündeme gelmesi ve bu durumun eser sahibinde veya haleflerinde büyük üzüntü yaratması,
- Kusur şartı; her olayda aranmamakta kusurun bulunmadığı durumlarda da manevi tazminata hükmedilebilmektedir. Nitekim 2003 tarihli bir Hukuk Genel Kurulu'nun kararına göre; “...eser sahibi, FSEK madde 70/1 uyarınca; manevi tazminat davası açabilir. Dava açılabilmesi için eser sahibine ilişkin manevi hakların ihlal edilmesi yeterli olup, karşı tarafın kusuru aranmaz.” denmiştir.

Manevi tazmin şekli para ile olabileceği gibi paraya ek olarak başka bir manevi tazminata da hükmedilmesi şeklinde olabilmektedir. Örneğin, bir gazetede yazılan bir romanın yazar adı, gerçek sahibinin yerine başkası olarak tanıtıldıysa, buna ilişkin açılan bir dava sonucunda; aynı gazete de özür yazısının çıkmasına karar verilebilir. Veya eylemin kınanması ya da verilen kararın basın yoluyla ilanına hükmedilmesi mümkündür (Sengel, 2008, s:114)

Manevi tazminat davasının, davacısı hiç şüphesiz ki eser sahibidir. Çünkü esere ilişkin manevi hak sahibi eser sahibidir. Ancak bu konuda FSEK madde 19'da sayılan kişilerin davacı sıfatına sahip olup olmayacaklarına ilişkin doktrinde bir tartışma bulunmaktadır (Tekinalp, 2004, s:309)

Mali Hakların İhlali Halinde Tazminat İstemi:

FSEK madde 70/2 uyarınca; “*Mali hakları helalder olan kimse, tecavüz edenin kusuru varsa haksız fiillere müteallik hükümler dairesince tazminat talep*

edebilir.” demektedir.

Hak sahibinin yazılı izni olmaksızın, Kanuna aykırı olarak kasten:

- Bir eseri herhangi bir şekilde işleyen,
- Bir eseri herhangi bir şekilde çoğaltan,
- Bir eser veya işlenmelerinin kendi tarafından çoğaltılmış nüshalarını satan veya satışa veyahut tedavüle arz eden,
- Bir eseri veya işlenmelerini temsil veya teşhir eden yahut umumi yerlerde gösteren veya radyo yahut buna benzer vasıtalar ile yayan,
- (Ek: 7/6/1995-4110/24 md.) Bir eseri veya işlenmelerini kiralayan,
- (Ek: 7/6/1995-4110/24 md.) Eser sahibinin izni olmadan yapılan nüshaları ithal eden kimseler kanunun belirlediği hükümlerce cezalandırılır

(Koç, 2006, s:67).

Söz konusu maddeye göre; kusur şartı arandığı kesin olarak ortadadır. Kusur şartının yanında hukuka aykırılık, zarar ve illiyet bağı şartlarının mevcut olması gerektiği kabul edilmektedir.

Hak sahiplerinin mali haklarına yapılan ihlaller halinde; hak sahipleri, manevi tazminat yoluna da başvurabilirler. Örneğin, eser sahibinin ismine atıf yapılmadan aşırma ile bir kitap oluşturulması veya çoğaltılarak ticari alana sokulması durumunda; eser sahibinin hem mali hakkı olan; çoğaltma hakkı hem de manevi hak niteliğinde olan; eser sahibinin adının belirtilmemesi hakkı ihlal edilmiş olur. Ki bu durumda manevi hakkı ihlal edilen eser sahibi veya haleflerinin, manevi tazminat talebinde de bulunabilme hakları bulunmaktadır (Sengel, 2008, s:117).

Davalının Elde Ettiği Kazancı İade Davası:

FSEK madde 70/3'te yer alan bu talep hakkı; tecavüze uğrayan kimseye tazminattan başka, tecavüz eylemi sonucunda mütecavizin elde ettiği karı isteme hakkı vermektedir. Ancak bu hakkın talep edilmesi halinde; hak sahibinin, FSEK madde 68'de talep ettiği bedelden, düşülmesi gerekecektir.

Hak sahibinin, mütecavizin elde ettiği karı talep etmesi için; kusur şartı aranmıyor olması nedeniyle karın devrini talep etmek daha isabetli ve basit bir yöntem olacaktır

Fakat karın iadesi davasının uygulanması, yani, gerçekten elde edilen karın ortaya çıkarılması her zaman doğru sonuç vermeyebilmektedir. Çünkü davalının

gösterdiği kayıtlar her zaman doğruyu yansıtmayabilir. Bu nedenle elde edilmesi muhtemel karın ortaya konması daha makul sonuç verir (Sengel, 2008, s: 120).

4.3.5. İntihal Fiiline Karşı Ceza Davası

FSEK madde 71/3; “Başkasının eserini kendi eseri veya kendisinin eserini başkasının eseri olarak gösteren veya 15. maddenin 2. fıkrası hükmüne aykırı hareket eden kişiler için” hapis ve para cezasını öngörmüştür. İşte burada yer alan “başkasının eserini kendisininmiş gibi göstermek” ifadesi intihal suçunu oluşturmaktadır. Aynı fıkrada geçen “15. maddenin 2. fıkrası” ile kastedilen ise; bir güzel sanat eserinden çoğaltma ile elde edilen kopyalar ile bir işlenmenin aslı veya çoğaltılmış nüshaları üzerinde asıl eser sahibinin ad veya alametlerinin belirtilmesini ve ortaya çıkan eserin kopya veya işlenme olduğunun açıkca gösterilemesidir. Dolayısıyla bu hükmün ihlali de intihal suçunu oluşturacaktır (Fisaum, 2003, s:11).

FSEK madde 71/4'de ise; FSEK madde 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40'da sayılan hallerde; kaynak gösterilmemesini; yanlış yetersiz veya aldatıcı kaynak gösterilmesinin de suç olduğunu belirterek cezai yaptırıma bağlanmıştır

İntihal suçunun müeyyidesi 71/son'da; suçu işleyenler hakkında, iki yıldan dört yıla kadar hapis veya elli milyar liradan yüz elli milyar liraya kadar ağır para cezasına veya zararın ağırlığına göre; her ikisine birden hükmolunacağı belirtilmiştir (Sengel, 2008, s:121).

4.3.6. Tedbir Talepleri

FSEK 77, 78, 79 maddelerinde hem hukuk hem de ceza davaları için ortak olarak uygulanabilecek olan bazı tedbirlere de değinilmiştir. Değinilen bu tedbirlere; ihtiyati tedbir kararı, mahkemenin verdiği mahkumiyet hükmünün ilanı ve yolsuz çoğaltılmış eser nüshalarıyla çoğaltılmaya yarayan kalıp vb.'nin zabıt, müsadere ve imhasından oluşmaktadır.

İhtiyati Tedbir Kararı

Geniş anlamda fikri haklar, markalar, sınai resim ve modeller, ihtiralar, menşe ve mahreç işaretlerini ve ticaret ünvanını kapsayan sınai hakları ve bilim, edebiyat,

müzik, güzel sanatlar ve sinema eserleriyle ilgili olan fikir ve sanat eserleri üzerindeki hakları kapsar. Söz konusu fikri haklar, insan zekasının ürünü olup, maddi mallardan ayrı kendine has hukuki varlığa ve iktisadi değere sahip olan mallardır. Bu bağlamda, kişinin fikri mülkiyet hakkını korumak için fikir ve sanat eserleri ile ilgili olarak açılmış ve görülmekte olan davalarda, veyahut ortada açılmış herhangi bir dava yokken vuku bulabilecek tehlikelere karşı hakim, ihtiyati tedbir kararı verebilir. Kısaca mahkemenin esas hakkında davayı hükme bağlayıncaya kadar geçen süre zarfında, teminat amacıyla, geçici hukuki koruma sağlaması işlemine ihtiyati tedbir denilir.

İhtiyati tedbir, kesin hükme kadar devam eden yargılama boyunca, davacı veya davalıyı, dava konusu ile alakalı olarak, gelebilecek zararlara karşı, geçici nitelikte koruma sağlar. İhtiyati tedbirin amacı, talepte bulunana baştan tatmin etmek olmayıp, asıl ihtilafı çözecek davanın sonucunu güvence altına almak, bu arada dava sonucuna yönelik olarak, onu etkisiz kılacak muhtemel zararın veya tehlikenin önüne geçmektir (Yördem, 2007, s:332).

Başka bir anlatımla ihtiyati tedbir; esas hakkındaki hükme varılana kadar hakkı ihlal edilen tarafın, davanın uzama ihtimalinden doğan sakıncalarını gidermek ve geçici hukuki koruma sağlamak için yapılan kazai tasarruflardır (Üstündağ, 1981, s: 10).

Hakkı ihlal edilen veya tecavüz tehdidi altında bulunan kimseler veyahut meslek birlikleri ihtiyati tedbir talep edebilme hakkına sahiptirler.

Verilecek ihtiyati tedbir çeşitleri madde 77 uyarınca şöyledir;

- Tecavüzde bulunan kimseye; bir işin yapılmasını veya yapılmamasını emretme,
- Tecavüz fiilin gerçekleştiği yerin (basım evi, ses kayıt atölyesi vb.) kapatılmasını veya açılmasını emretme,
- Bir eserin çoğaltılmış nüshalarının veya onu imale yarayan kalıp ve buna benzer diğer çoğaltma vasıtalarının geçici olarak zaptı (Sengel, 2008, s:122).

Hükmün İlanı

FSEK madde 78'de düzenlenen bu hüküm; hukuk ve ceza davalarında haklı çıkan tarafın, menfaatini gerekli kılıyorsa, masrafı karşı tarafa ait olmak üzere;

kesinleşmiş bir kararın gazete veya benzer vasıtalarla tamamen veya özet olarak ilan edilmesi şeklinde gerçekleştirilir. Ancak hükmün ilanının, hükmün kesinleşmesinden itibaren en geç üç ay içerisinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Manevi haklarda ad belirtme hakkına tecavüzde ve iktibasta kaynak gösterme yükümlülüğünün ihlalinde, yani intihalde de, uygulanan bir müeyyidedir. Böyle bir durumda FSEK madde 67/2 ve 3 hükümlerine göre açılacak tecavüzün refi davalrında; hükmün, masrafı tecavüz edene ait olmak üzere, en fazla üç gazetede ilanı talep olunabilmektedir (Sengel, 2008, s: 122)

Zabıt, Müsadere ve İmha

FSEK madde 79'da; yolsuz şekilde imal edilmiş veya yayımlanmış bir eserin çoğaltılmış nüshalarının ve bunları çoğaltmaya yarayan kalıp vb. vasıtaların, hukuk ve ceza davalarında verilecek hükme göre; zabıt, müsadere veya imha edilebileceği üzerinde durulmuştur.

Güzel sanat eserlerinde, taklit veya kopya yoluyla çoğaltma; ancak fotoğraf, fotokopi gibi araçlarla eserin aynen kopya edilmesi veya ölçü aletleri, kalıp vb. ile yahut plan, proje veya krokilerden yararlanarak eserin aynısının yapılması hallerinde söz konusu olabilir. Ayrıca eser sahibinin adının zikredilmeden başka birinin ismiyle yayınlanan kitapların çoğaltılmasını sağlayan araçlarınveya korsan CD, kaset veya kitap basımını sağlayan araçların toplatılması ve müsadere altına alınması veya imha edilmesi şeklinde de olabilir.

Bu madde hükmünün uygulanabilmesi için söz konusu araçların asli veya ferî mütecaviz olan kimselere ait olması gerekmektedir. Olay ile alakası olmayan üçüncü kişilere ait olan araçlar için bu hüküm uygulanmaz. O kadar ki, illaki mülkiyet hakkına sahip olması değil; sadece iyi niyetli üçüncü kişilere rehin olarak verilmesi dahi, zabıt müsadere veya imha edilmesini engellemektedir. Ancak bu durum, tecavüze neden teşkil eden araçları kullanılmasından sonra, bu hükmün uygulanmaması için bir başkasına devretmesine yol açabilmektedir. Bunun önüne geçmek için mevcut araçların yine de imhasına gidilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Önemli olan hak ihlali için imal edilip edilmediğine bakmak olmalıdır (Sengel, 2008, s:124).

5. SONUÇ

Günümüze gelene kadar, birçok bağımsız tasarımcı, tasarım problemlerinin çözümüne oldukça farklı yaklaşımlar getirmişlerdir. Tek bir doğrunun olmadığı bu çözümler, tasarımcısına özgü bir yaklaşım ve ifade ediş yöntemi ile oluşturulmaktadır. Yaratıcı zihinsel süreçten süzülerek ortaya çıkarılan eserler, genel olarak belli bir sıra ile gerçekleşen yaratıcı süreç aşamalarının neticesinde gerçekleşmektedir. Yaratıcılık tanımlamasını yapmak güç olduğundan, bir çok farklı disiplinde araştırma konusu olmuş, hala bir netlik kazanmamıştır. Esinlenmenin yaratıcılık sürecinde bir basamak olarak ortaya çıkması, onun önemini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Esin (ilham) anı, bir anlamda kişinin o ana dek oluşturduğu bilgi birikiminin yansımasıdır ve herhangi bir tasarım probleminin çözümünde etken bir aşama olarak değerlendirilmelidir. Esinlenme, tasarım probleminin tanımı ve ardından bilgi toplama aşamalarının sonucunda gerçekleşmektedir. Yani “ilham perisi” ile gelecek bir duygu durumu değildir. Aksine yoğun bir çalışma disiplini ve bilgi birikiminin bir neticesidir. Esinlenmenin tasarım sürecinde bu anlamda yerini alıyor olması onun gerekliliğini anlamamızı sağlamaktadır.

Birçok tasarımcı, çözüm bulma sürecinde tasarım dergilerine ve yıllıklara göz atmak ister. Bu istek yeni buluşlar için ilham kaynağı şeklinde algılanabilir. Ancak kopya etmek ve esinlenmek arasında ince bir çizgi vardır. Günümüzde internetin yaygın bir şekilde kullanımından ötürü bilgiye ve kaynağa erişim de kolaylaşmıştır. Tasarımcıların bu kaynaklar aracılığıyla, başka tasarım problemlerine çözüm olarak üretilmiş tasarımları doğrudan ve neredeyse hiçbir değişiklik yapmadan kullanması intihal olarak sonuçlanacaktır. Bu farkı ayırt edebilmek ve ortaya çıkarılan tasarımlarda özgün bir duruş sergilemek gerekmektedir. Aksi halde intihal ile oluşturulmuş bir çözümde yaratıcılık etkisi görülememekte ve zamanla basmakalıp çalışmalar ile bağlı bulunan sektör de gelişmekten alıkoyulmuş olacaktır. Tasarımcılar, yaratıcı yapılarını besleyecek düşünce yöntemleri ile çalışmalı, başkasının çözüm fikri ile yetinmemeli ve her zaman farklı olanı sunmaya

çalışmalıdırlar.

Yaratıcılığın etkili bir şekilde tasarımlarda yansımaları gereği, biricik ve tek olma güdüsü ile çalışmanın sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaratıcı bir bireydeki farklı olanı yakalama güdüsü, halihazırda özgün olmayı da beraberinde getirmektedir. Aksi halde karşılaşılabilecek olan; bir kalıptan türemiş, benzerleri çok ve diğerlerinden ayırt edilemeyecek kadar “aynı” olan bir çözümlenme olacaktır. Grafik tasarımın faaliyet alanı olan reklam sektörünün çalışma prensibine aykırı olacak bu ve benzer yaklaşımlar, başarısız sonuçları beraberinde getirecek ve vasat olana karşı bir anlamda bağışıklık kazanılmış olacaktır. Kendi yaratıcılığını, kopya edilmiş tasarımlar ile sansürleyen bir tasarımcı sıradanlığın içinde kaybolmaya mahkumdur. Tüketicinin algısına ulaşabilmek için yapılması gereken; farklı ve benzersiz olanı sunabilmekten geçmelidir. Ticari kaygılar ve baskılar arasında risk alma cesareti ile yaratıcılık ateşi canlı tutulmalı ve özgün bir tasarımın gücü yadsınmamalıdır. Bu şekilde, hızla değişen ve dönüşen dünyaya uyum sağlamak mümkün hale gelir. Ancak, yaratıcı bir iyi fikir ile dünyanın bu hızlı değişimine ayak uydurulabilir.

İntihal, etik dışı olmakla beraber, problemin çözümüne dair kolay bir yoldur. Ayrıca ciddi anlamda, bir çeşit hırsızlık olduğunu kabul etmek ve bu yola başvurmamak; zor olanı isteyerek yaratıcılığı güçlendirmek gerekmektedir. Neticede özgünlük de yaratıcılıktan beslenir. Tasarımcı, öncelikle böylesi bir fikir hırsızlığını kabul etmeyecek bir karakterde olmalıdır. Neticede tasarımcının ortaya çıkaracağı eserler, kültürel mirasa katkı olma özelliği taşımakta ve kişi de bu sorumluluk ile davranmayı bilmelidir.

İntihal kavramı ile gelen bir sonraki adım da eser sahiplerinin intihale karşılık haklarıdır. Grafik tasarımda eser sahiplerinin hakları Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku'nda yer almakta ancak yine de intihale karşı tam anlamıyla bir korunma söz konusu olmamaktadır. Bu sebeple Reklam Özdenetim Kurulu, eser sahiplerinin hakları konusunda bir koruma sağlayabilmektedir. Uluslararası Reklam Uygulama Esasları madde 16 da “taklit” başlığı ile intihale ilişkin açıklamalar getirilmiştir.

6. KAYNAKLAR

Akın, L. (2000). *Fikri Haklara Yönelik Tecavüzlere Karşı Hukuk Davaları*, (Prf. Dr. Turhan Esener'e Armağan). Ankara

Andreasen, N. C. (2009). *Yaratıcı Beyin, Dehanın Nörobilimi*. (3.Baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi

Balamir, A. (2001). *Mimaride Esinlenmeler*. Mimar Sinan Üniversitesi Mimarlık Bölümü Yayınları. İstanbul

Çağlayan, R. (2008). *İlim ve Edebiyat Eserlerinde İktibas ve İntihal Üzerine*. E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi. <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%DDL%DDM%20VE%20EDEB%DDYAT%20ESERLER%DDNDE%20%DDKT%DDBAS%20VE%20%DDNT%DDH%20%DCZER%DDNE&kimlik=1474792583&url=makaleler/rcaglayan-1.htm> adresinden erişilmiştir.

Çellek, T. (2003). *Yaratıcılığın Eğitimdeki Yeri*. <http://www.tulaycellek.com/tulay/eser.asp?id=267> adresinden erişilmiştir.

Ekici, Ş. (2009). *Türk Hukuku'nda İşleme Eser*. Photoshop Magazin Dergisi. İstanbul

Elmas, H. *Ondokuzuncu Yüzyıldan Günümüze Özgürlük Bağlamında Sanat Neydi, Ne Oldu?* Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Konya

Ezici, A. K. (2005). *Sanatçının Kişiliği ve Yaratma Psikolojisi*. Anadolu Psikiyatri Dergisi. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı. Sivas

Fisaum, (2003). *Üniversitelerde Fikir ve Sanat eserleri ve Yolsuz İktibas*. Ankara

Foster, J. (2009). *Fikir Nasıl Bulunur?* (1. Baskı) Mediacat Kitapları. İstanbul

Günay, D. V. ve Koca, C. Z. (2009). *Bir Mutluluk Bin Mutluluk, Bir Kavram Bin İzlek*. Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi. Isparta

Hafizoğulları, Z. (1999). *Fikir ve Sanat Eserlerinin Cezai Himayesi*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Ankara

Hirsch, E. (1943). *Hukuki Bakımdan Fikri Say II: Fikri Haklar (Telif Hukuku)*. İstanbul Üniversitesi Yayınları. İstanbul

İçel, K. (2006). *Telif Ceza Hukuku Açısından Eser Kavramı ve Bu Bağlamda Avukat Dilekçelerinin Değerlendirilmesi*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. İstanbul

Karahasan, F. (2007). *Neden Herkes Futbol ve Reklamdan Anlar? Reklamda Vasattan Kurtulmanın Yolları*. 1.Baskı.Fikir Kitaplığı ve Beslenme Saati Kitapları. Reklam Yaratıcıları Derneği Yayınları. İstanbul.

Karınca, E. (2002). *Fikri Hakkın Biçim ve İçerik olarak Korunması*. Ankara Barosu Uluslararası Hukuk Kurultayı. 08-11.Ocak.2002. Ankara

Kılınçoğlu, A. (2004). *Fikri Hakların İhlalinde Hukuksal Koruma Yolları (Sinai Haklarla Karşılaştırmalı Olarak)*. TBBD. Ankara

Koç, S. (2006). *Yayın Etiği İhlalleri ve Hukuksal Düzenlemeler*. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri. İstanbul

Messina, S. (1954). *Doktrinde, Mukayeseli Mevzuatta, Milletlerarası İctihatta Edebiyat ve Sanat İntihali*. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. Ankara

Öncü, T. *Yaratıcılığın Betimlenmesi ve Yaratıcılık Üzerine Çevresel Etkiler*. Ankara Üniversitesi Dergisi. Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi. Ankara

Özorhon, İ. F. ve Uraz, T. U. (2009). *1950-60 Arası Türkiye Mimarlığında Özgünlük Arayışları*. İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi. İstanbul

Özsunay, E. (1979). *Gerçek Kişilerin Hukuki Durumu*. İstanbul

Sengel, F.C. (2009). *Fikir ve Sanat Eserleri Hukukunda İntihal ve Esinlenme*. (1.Baskı). İstanbul:Seçkin Yayınları

Soygür, H. (1999). *Sanat ve Delilik*. Klinik Psikiyatri Kliniği Dergisi. Ankara

Tekinalp, Ü. (2004). *Mülkiyet Hukuku*. Beta Yayınları. İstanbul

TÜBA (2010). *TÜBA'dan Bilim Etiği Konusunda Kamuoyu Duyurusu*, <http://www.tuba.gov.tr/duyuru.php?id=41> adresinden erişildi.

Türk Dil Kurumu Sözlüğü (2010). <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=%F6zg%FCn&ayn=tam> adrsinden erişildi

Uçak, N. ve Birinci, H. (2008). *Bilimsel Etik ve İntihal*. Hakemli Yazılar

Üstündağ, S. (1981). *İhtiyati Tedbirler*. İstanbul.

Young, J. W. (2008). *İyi Fikir Bulma Tekniği*. (2. Baskı) Mediacat Kitapları. İstanbul

Yördem, Y. (2007). *Marka Hukukunda İhtiyati Tedbir*. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi.

<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=esinlenmek&ayn=tam>
<http://nedir.antoloji.com/esinlenmek/>
<http://tr.wikipedia.org/wiki/İntihal>
<http://www.plagiarism.org/>
<http://www.universite-toplum.org/text.php3?id=264>
www.makaleler.com/oku-Özgünlük+kavramı
[http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?
aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=993723&Date=27.04.2010&CategoryID=97](http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&ArticleID=993723&Date=27.04.2010&CategoryID=97)
<http://plagiarism-turkish.blogspot.com/>
<http://www.haberturk.com/yazarlar/504097-bilim-dunyamizin-habis-uru-intihal>
<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/408695.asp>
<http://meren.org/blog/2009/09/mehmet-turgut/>
<http://cadde.milliyet.com.tr/2010/05/17/HaberDetay/1163146/>
http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=75804
http://www.marketingturkiye.com/yeni/Yazarlar/Diger_Yazilar.aspx?id=387
http://bilfim.bilgi.edu.tr/temel_fikrihaklar.asp?lid=tr
http://www.turkhukuksitesi.com/makale_283.htm
www.bilfim.bilgi.edu.tr/temel_fikrihaklar.asp?lid=tr
<http://forum.arkitera.com/attachment.php?attachmentid=2461&d=1115497953>
<http://www.flickr.com/photos/24140210@N05/>
<http://www.bigumigu.com/default.asp>

7. EKLER

EK1: Mustafa Helvacı Sahte Doktora Tezi ile ilgili, Orhan Bursalı'nın 25 Nisan 2010 Cumhuriyet Gazetesi'nde "Sahte Doktorayla Tüm Kapıları Açtı" isimli yazısında yer alan belgeler.

Eğitim ve Kültür Müdürlüğüne

UK UNIVERSITY
OF KENTUCKY

Department of
Physics & Astronomy

177 Chemistry-Physics Building
Lexington, Kentucky 40506-005
(606) 257-672
FAX (606) 323-284

Ph.D. THESIS RESEARCH REPORT
*THE SOLAR SYSTEM MECHANICS and ANALYSIS OF THE MOON
ORBIT*

May 1998

Mustafa Helvacı
*Mustafa HELVACI

Moshe Elitzur
Supervisor : **Prof. Dr. Moshe ELITZUR

Department of Physics and Astronomy
University of Kentucky – USA

Abstract:

This Ph. D. thesis which is about The Solar System Mechanics and Analysis of the Moon Orbit has been concentrated on two main point, which are to obtain orbital elements of the Moon and to execute a theoretical model of the Moon illumination disk.

In the first part of the project, some classes that are related with fundamental background to be able to achieve the next steps of the project has been attended for Fall 1997 and Spring 1998 semesters. At the same time, we have collected some important publications about our studies and created a spatial library to use in the future.

First part of the project has been almost done using updated E.W. Brown Method. We have obtained the orbital parameters of the Moon orbit, which it covers period of 30 years from 1975 to 2005. The final aim of the first part of the project is to complete the analysis of the Moon orbit until 2010 years.

As a second step, we will take into account atmospheric factors of the Earth, which effect on the Moonlight coming through to observer. It has been planned to get absorption and scattering functions of the particles such as Carbon, silicate, Oxygen molecules and water vapor. In order to find the absorption and scattering functions, we will use IRAS satellite observation which was launched in 1980's and databases of some observatories and data bases of some observatories.

Consequently, we will overlap the results of this two part and certify theoretical models of the moon visibility.

* DIYANET, The Religious Affairs of the Turkish Republic, Ankara - TURKEY
** NASA, Goddard Space Flight Center, Greenbelt – Maryland, USA

An Equal Opportunity University

Şekil 7.1: Mustafa Helvacı, Sahte Doktora Tezi, EK 1, Belge 1

Vakit Hesaplama Şubesi Müdürlüğüne

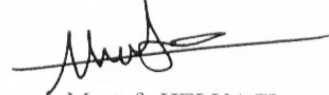
İLGİ : 18.03.2003 tarih ve 189 sayılı yazınız

İlgi yazıda yazıda söz konusu edilen Diyanet Teleskop Projesi 1995 yılında tarafımdan hazırlanmış, 02-02-1995 tarih ve 15 sayılı Başkanlık onayı ile satın Makam'a sunulmuş ancak bir takım nedenlerle proje gerçekleştirilememiştir.

İlgi yazıda, ABD de gerçekleştirdiğim Doktora Tezi çalışmasının bir kopyasının Vakit Hesaplama Şubesine verilmemiş olduğundan bahisle çalışmanın Fakülte onaylı bir kopyası ve çalışma raporunun Müdürlüğüne sunulması istenmektedir. Güneş Sisteminin Mekanığı ve Ayın Yörünge Analizi konulu sözkonusu doktora çalışmasının bir kopyası ilişikte sunulmuştur. Fakülte onaylı kopyası Türkçe imla kurallarına göre düzeltildikten sonra Haziran 2003 tarihine kadar Müdürlüğüne takdim edilecektir. Ancak ekte sunulan çalışmanın orjinal bir çalışma olması nedeniyle bütün hakları mahfuzdur. İzinsiz kopya yapılamaz ve yayımlanamaz.

Bu aşamadan sonra ilgi yazı ekinde sunulan Diyanet Teleskop Projesi geri çekilmiştir. Tarafımdan hiçbir öneri olmayacaktır. Projenin yapılandırılmasında, alet ve ekipmanın ve projede çalıştırılacak elemanların seçiminde, projenin hayata geçirilip başarılı bir şekilde uygulanmasında müdürlük makamı sorumludur. 28.03.2003

Saygılarımla

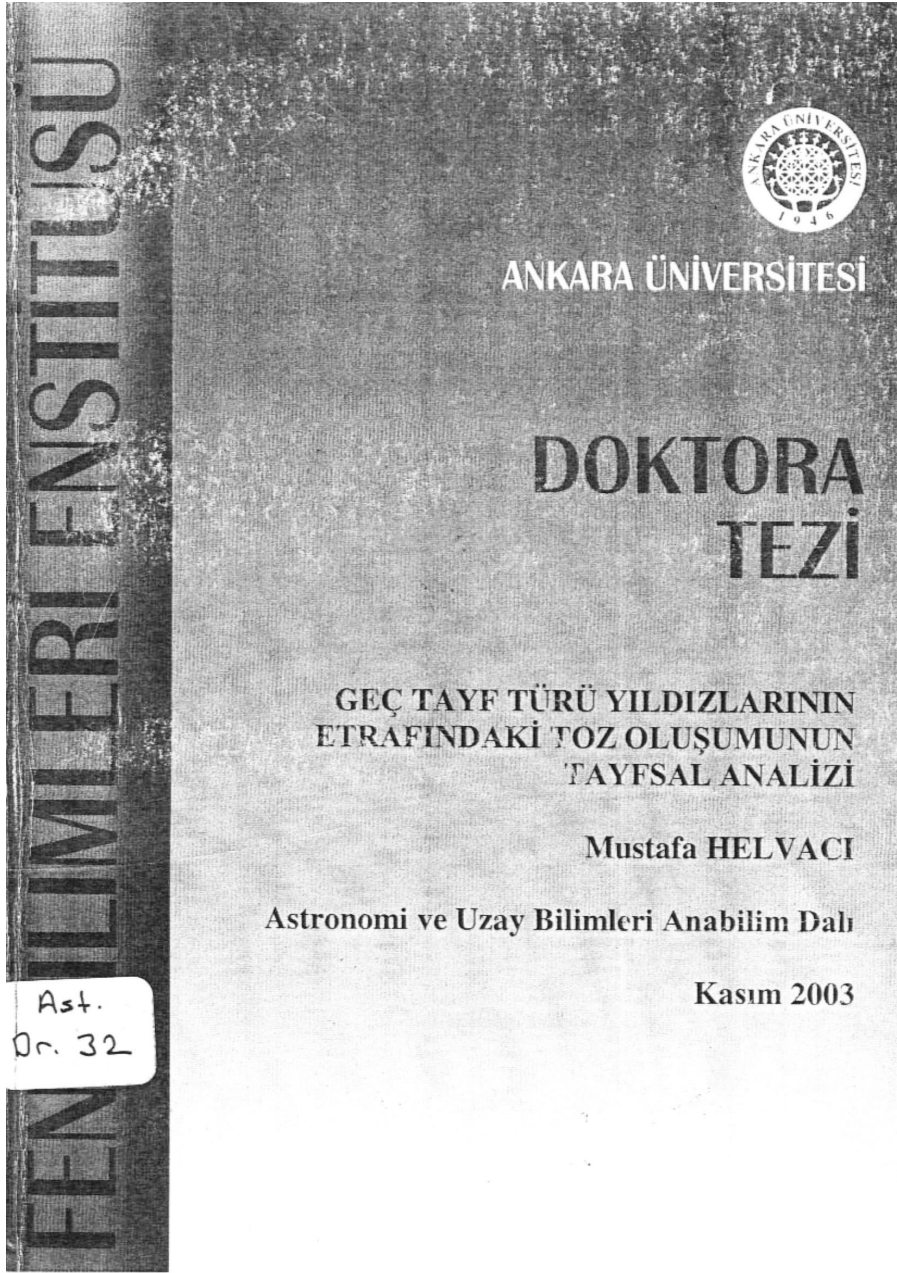

Mustafa HELVACI

EKLER

EK 1 : Doktora Tezi Kopyası

01.04.03
340

Şekil 7.2: Mustafa Helvacı, Sahte Doktora Tezi, EK 1, Belge 2

Şekil 7.3: Mustafa Helvacı, Sahte Doktora Tezi, EK 1, Belge 3

DOKTORA TEZİ

GÜNEŞ SİSTEMİNİN MEKANIĞI VE AYIN YÖRÜNGE ANALİZİ

Mustafa HELVACI

FİZİK VE ASTRONOMİ BÖLÜMÜ

**University of Kentucky
LEXINGTON- KENTUCKY, USA
2001**

Her Hakkı saklıdır

Şekil 7.4: Mustafa Helvacı, Sahte Doktora Tezi, EK 1, Belge 4

8. ÖZGEÇMİŞ

Sinem Şahin 7 Temmuz 1983 yılında İskenderun'da doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Özel İkem Kolej'inde tamamladıktan sonra Eskişehir Anadolu Üniversitesi İİBF İşletme Bölümü'nde (örgün) lisans eğitimi aldı. İngiltere'de dil eğitimi ve Dijital Tasarım sertifika programlarını tamamladı. İstanbul'da bir reklam ajansında sekiz aylık stajını tamamladıktan sonra dijital bir reklam ajansında dört aylık bir süre daha staj yaptı. Halen Haliç Üniversitesi Grafik Tasarım Bölümünde yüksek lisansını yapmaktadır.